

veřmič

3

veřmič

ČASOPIS OCHRÁNCŮ PŘÍRODY
VII. ročník 1993

Cena 19 Kč

Z obsahu:

Myslit jako hora Erazim Kohák.....	1
Proč kvete Brněnská přehrada? Olga Skácelová, Blahoslav Maršálek, Miroslav Kundera.....	6
Brněnské studánky (o vrtech nemluvě) Jana Drápalová.....	10
K odkazu profesora Zlatníka Tomáš Vrška.....	16
Dítě, které se nemělo narodit Tomáš Rothrockl.....	18
Poslání lesů v Národním parku Podyjí Jaroslav Krejčí.....	22
Neživá příroda Podyjí Tibor Andrejkovič.....	24
Železná opona Petr Lazárek.....	31
Sysli na Znojemsku Vladimír Hanák.....	32
Trvale udržitelné zemědělství a rozvoj venkova Jaroslav Ungerman.....	33
Zpráva o cestě z autobusového nádraží Zvonarka k obchodnímu domu Prior v Brně Karel Hudec.....	38
Jak v Moravských Bránicích spadla se stromu větev Jarmila Kocourková.....	38
Medvědstory Petr Jokeš.....	41
Dva rozhovory z Ekofilmu Pavla Hobstová.....	45

Do čísla dále přispěli:

Antonín Buček, Eliška Dobrovolná, Naděžda Gutzerová, Jiří Holuša, Vlastislav Hušek, Stanislav Koukal, Vladimír Lázníčka, Jiří Lisek, Josef Maršiško, Jitka Pellantová, Barbora Šrámková, F. Prokop, Milan Reška, Miloslav Růžička, Eva Smejkalová, Martin Škorpík, Lubomír Tichý, Petr Tomášik, Mojmír Vlašín, Evžen Wohlgemuth.

Autoři fotografií a kreseb:

J. Dobrovolný, Václav Houf, Jan Ježko, Jarmila Kocourková, L. Kováčik, Jaroslav Krejčí, Petr Lazárek, Igor Míchal, Tomislav Pivečka, Zdeněk Procházka, B. Prokůpek, Jan Rajlich, Antonín Říha, Jan Steklík

Kresba na 1. straně obálky: Jan Dungeš

Summary

VERONICA is the quarterly journal of the Moravian Nature Conservation Movement: it has been published in Brno since 1986. The title itself links the name of the speedwell family of plants (*Veronica*), with its symbolic cultural significance for the countryside in the Brno area, as expressed by the poet Vítězslav Nezval. So the name also expresses our aim: to link regional ecological educational and public awareness efforts within the cultural context of human relationships with the world of nature.

The third issue of VERONICA 1993 opens with an article by professor Erazim Kohák - his review of the well known book „Thinking like a mountain“ written by J. Seed, J. Macy, P. Fleming and A. Næss. The author crosses over the usual frame of a review by giving an analysis of „deep ecology“ itself. The following contribution by Olga Skácelová, Blahoslav Maršálek and Miroslav Kundera is entitled „Why the Brno Lake blooms?“ The authors summarize the reasons for the recent calamity occurrence of „water flowers“ on the water surfaces of lakes and fishponds in the Czech Republic and they discuss possible solutions as well. Jana Drápalová introduces the project of Nature Conservationists in Brno „The Brno Springs“ in her article „Brno springs and drills“. The aim of this project is to control the water quality of those sources in Brno, which are used by inhabitants most frequently as alternative sources of drinking water.

The supplement describing the only Moravian National Park PODYJÍ can be found by our readers in the middle part of the issue. In its profile article „The child who was not supposed to be born“ the director of the National Park, Tomáš Rothrockl, gives an account of the history of nature conservation of this exceptionally important area located on the borders of the „iron curtain“, and not accessible to visitors for more than 40 years during the communist period. The other contributions in our special supplement introduce nature in the National Park from the point of view of different professions and also the interesting history of this corner of Moravia.

Questions of organic farming and rural landscape, covered by Veronica regularly, are analysed in the article „Sustainable agriculture and the future of the countryside“ by Jaroslav Ungerman.

Among other articles, we recommend to our readers the „Bear Story“ by Petr Jokeš describing the unexpected occurrence of the brown bear in North Moravia, as well as „Two interviews from Ekofilm“ by Pavla Hobstová. In the latter article the opinions of the recent minister of environment, František Benda, and the first postrevolutionary minister, Bedřich Moldan (1989 - 1991), are confronted.

Kreslil Václav Houf

VERONICA je latinský název rostlinného rodu z čeledi krtčnickovitých - „obyčejného“ rozrazilu. Právě modře kvetoucí rozrazil jsme měli na mysli, když jsme volili název bulletinu brněnských ochránců přírody. Psal o něm Vítězslav Nezval v básni „Na břehu řeky Svratky“. Pro náplň našeho zpravodaje je jednoznačná rovnice: VERONICA = VERO + NIKA.

Přeloženo do jazyka českého; věříme, že se nám skutečně podaří zachovat ekologickou niku pro všechny ohrožené organismy našeho okolí. Třeba i pro ten dosud běžný Nezvalův rozrazil rezeckvitek u jundrovského mostu.

(Z úvodníku Jana Laciny v prvním čísle Veroniky - 1986)

VERONICA - časopis ochránců přírody
Vydává: Regionální sdružení ČSOP Brno
Adresa redakce: VERONICA, p. p. 91, 601 91 Brno 1

Osobní kontakt: Panská 9, tel. 05-42 21 05 61

Redaktor: PhDr. Petr Jokeš

Vedoucí redaktor:

RNDr. Miroslav Kundera

Zástupci: RNDr. Jitka Pellantová,

ing. Jiří Turek

Grafická úprava: Oldřich Bárta

Redakční spolupráce:

PhDr. Václav Štěpánek, Dr. Herta Matlová

Redakční rada: ing. Antonín Buček, CSc., Jaroslav Čáp, RNDr. Yvonna Gailliová, CSc.,

RNDr. Karel Hudec, DrSc., ing. arch. Jarmila Kocourková, RNDr. Jitka Pellantová, ing. Jan

Lacina, CSc., ing. Jana Haluzíková, RNDr. Miroslav Rokos, ing. Jiří Turek, RNDr. Mojmír

Vlašín, RNDr. Evžen Wohlgemuth, CSc., ing. Petr Svoboda, PhDr. Libor Musil, CSc., PhDr.

Nora Obrtelová, PhDr. Václav Štěpánek,

RNDr. Miroslav Kundera

Dáno do sazby: v červenci 1993

Vyšlo: v září 1993

Tisk: PRINT, spol. s r. o., Langrova 43, Brno-Šatbna

Vychází čtyřikrát ročně

Cena ve volném prodeji 19 Kč, roční předplatné

60 Kč

Přihlášky na předplatné a urgencye přijímá re-

dakce na výše uvedené adrese

TIŠTĚNO NA RECYKLOVANÉM PAPIRU

Myslit jako hora

Erazim Kohák

John Seed, Joanna Macyová, Pat Flemingová, Arne Naess
Myslet jako hora: shromáždění všech bytostí

Ilustroval Dailian Pugh. Do češtiny přeložil Jiří Holuša. Vydala Nadácia Zelená nádej v nakladatelství ABIES v Prešově roku 1993.

„Lidé, jak jste mohli...?“ táže se jménem posledního umírajícího člena vyhubeného druhu člověk, který ho zastupuje na shromáždění všech bytostí. Mohl by tutéž otázku položit jménem ježka nesmyslně přejetého na silnici, jménem ptáka otráveného toxickým odpadem, jménem ryby, která se dusí ve znečištěné vodě, jménem vši hynoucí přírody.

To je smyslem dílen „shromáždění všech bytostí“, které popisuje tato až poeticky citlivá knížka, krásně přeložená Jiřím Holušou. Zatímco my se stále upachtěněji snažíme „dohonit a předhonit“ Ameriku raných osmdesátých let, kultivovaní Američané se učí **myslet jako hora**. Slovy amerického vydavatele knihy *Thinking like a Mountain*, Davida Alberta, jim jde „o smrt, která hrozí planetě a kterou způsobuje, jak si „zabezpečujeme“ život. Jsme svědky a zároveň zajatci, kteří jsou úchylně uhranuti svým popravčím: svou vlastní smrtonosnou průmyslovou civilizací, kterou živíme vlastní nenasyceností a která kořistí na tom, že jsme ztratili jakékoliv ponětí o své skutečné podstatě.“ Nestačí dál stupňovat spotřebu a konejšit si svědomí katalyzátorem na autě, které i s ním je ekologicky dvacetsedmkrát nákladnější na osobu a kilometr než vlak. Je třeba učit se **myslet jako hora**.

Pojem „myslet jako hora“ pochází původně ze sbírky esejů amerického lesníka a ekologa Aldo Leopolda z roku 1947, *Sand County Almanach*. V jednom eseji Leopold popisuje smrt vlka. Vlci se tehdy v Americe hubili jako „škodná“. Američané totiž náruživě rádi zabíjejí zvířata - či „loví“ - a vlky považovali za konkurenty. Leopold popisuje, jak zastřelil starší vlčici. Doběhl k ní, než zemřela: oheň života ještě vyhasinal v jejích zelených očích. Ještě se ohlédl po svých dvou vlčatech. Ta se vzdor přítomnosti člověka držela umírající matky. Nebylo těžké je zastřelit. Vlci jsou přece škodná...

Tu „škodnou“ se podařilo vyhubit. Leopold píše o tom, jak bez středních dravců se rychle přemnožila stáda, jak v zimě zesláblí jeleni bolestně umírali hladem, jak stáda vypásala všechen porost, kopyta rozryla půdu a eroze nenávratně zničila horu. Umírající vlčici, která se ohlíží po svých mláďatech v bezmocné touze je ochránit, se člověk jeví jako nepřítel. Jelenů se jako nepřítel jeví vlk. Avšak pro horu je nejzhoršivější hrozbou porušení rovnováhy života. To vede ke zkáze celého ekosystému. Nemá-li člověk ve své nesmírné moci zemi zničit, nemůže myslet jako vlk či jelen či člověk, z perspektivy jedince či jednoho druhu. Potřebuje se naučit myslet v globálních a dlouhodobých relacích, pečovat o rovnováhu života jako celku - „shromáždění všech bytostí“ - či Leopoldovou metaforou „**myslet jako hora**“.

„Myslet jako hora“ se stalo přímo zaklínadlem všech, kdo se dnes hlásí k „hlubinné“ ekologii a považují se za žáky norského ochránce Arne Naessa. Čtenáři sborníčku **Myslet jako hora: Shromáždění všech bytostí** - vyšel už slovensky, teď konečně vychází i česky - je brzy jasné, že se nejedná prostě o filozofický rozbor smyslu lidského života či o filozofickou ekologii, nýbrž o pokus do hloubky změnit lidské vědomí - nejen náš způsob myšlení, nýbrž

Veronice

Vzkaz milovníkům přírody

Na anonymy se prý nemá odpovídat, mají se prý rovnou házet do koše. Asi je to pravda. Ale stejně - kdykoliv přijde do redakce takový dopis, mám pocit, že se dovidám (ne z řádků, mezi nimi) o tom, jak to dnes v Česku chodí, cosi nepřijemné, avšak hluboce pravdivého.

Tak i poslední: jistý muž z obce Dívčí Hrad na Bruntálsku poslal pět stran stížností na to, jak to dnes u nich ve vsi chodí. Příčinou jeho nespokojenosti bylo to, že se v Dívčím Hradě chystá zrušení obory, spojené zřejmě i s utrácením zvěře. To pisatele rozhořčilo, našel si naši adresu (prý dokonce v zahraničí) a napsal nám, abychom pomohli záměru na zrušení obory zabránit. Neúčinně tak ze dvou důvodů. Za prvé - oborní chor zvěře je věc ekologicky velmi problematická. Ve Veronice na toto téma píšeme poněkud často: zájemci mohou nalistovat například článek „Jihomoravské obory“ z letošního prvního čísla nebo jiný s výmluvným názvem „Milovický les aneb Po nás potopa?“, otištěný v čísle minulém.

Druhý důvod, proč nám problémy Dívčího Hradu nepřiosily k srdci, je pak jednoduchý. Autor se místo obvyklého jména a adresy podepsal jen „milovník přírody“. Prý se bojí souseda, který o zrušení obory usiluje. Nedivím se. Píše o něm nepěkné věci a takový dopis je vždy snazší napsat než podepsat.

Možná jde jen o běžné házení špíny na souseda. Ale třeba se v Dívčím Hradě skutečně dějí nepravosti a lidé se - čtyři roky po listopadu 1989 - bojí ozvat! Proč? „Milovník přírody“ píše, že prý podepsat se je nebezpečné a „svoboda projevu je zatím velmi komplikovanou záležitostí“. To je pravda, pane milovníku přírody. Svoboda projevu komplikovanou záležitostí skutečně je, ne zatím, ale pořád, a odvahu vyslovit svůj názor a stát si za ním nemáme všichni stejně. Stupnice je široká - od těch, pro které to nebylo problém ani za komunistického temna, až po ty, pro které je svoboda projevu v ústavě zbytečná, protože i kdyby tam byla zlatým písmem, vždy se najde dost důvodů, proč je jejich využití „zatím velmi komplikovanou záležitostí“. Těm, kteří nedokáží ani sami za sebe říci, co si vlastně myslí, je ovšem těžké pomáhat.

Proto vzkazuji všem „milovníkům přírody“ a tomu z Dívčího Hradu zvláště: berete-li se skutečně za dobrou věc, nebojte se! Rádi vás podpoříme. Určitě se najdou se i další stejně smýšlející, nebudete sami. Konečně, máte-li pocit ohrožení, redakce je přímo ze zákona povinná vaše jméno a adresu uchovat v tajnosti, pokud si to budete přát. Jestliže ovšem čekáte, že horké kaštany z ohně budou žahat všichni ostatní, zatímco vy zůstanete v pohodlné anonymitě, pak se nezištně, zakončím-li tuto malou úvahu příměří, aby nás ode všech podobných milovníků přírody Pán Bůh uchránil záclín.

Petr Jokeš

i náš způsob citění a bytí. Autoři sborníku vycházejí z předpokladu jednoty všeho života na úrovni kolektivního prereflektivního, preracionálního předvědomí. Hora, strom, vlk, člověk představují jednotlivé výhonky, v hloubi bytí propojené. Když jeden trpí, trpí všichni, protože trpí život sám. Svým zcela prereflektivním, preracionálním způsobem vlk v sobě cítí zákon života; život v něm souzní s životem stromu i jelena. Jsme všichni jeden život a kdesi v hloubi svého bytí jsme si toho vědomí.

Ekologická katastrofa našeho věku má své kořeny v tom, že člověk, který se rád vydává za „moderního“, v sobě toto vědomí potlačil, snad proto, aby mu žádný soucit, žádné svědomí nebránilo v bezohledném vykořisťování světa. Podle zastánců „hlubinné“ ekologie se člověk uzavřel do svého panovačného, mužského, necitlivého rozumu a odcizil se tak společenství všeho života. Ztratil schopnost souznít se životem, čerpat z něj posilu, cítit jeho bolest. Jen proto může člověk svévolně ničit a zabíjet, rypadly rozrývat povrch země, ničit její zelené plíce, hubit celé živočišné druhy. Když člověk sám sebe přesvědčí, že on sám je jediná smysluplná bytost, zdroj vši hodnoty a neomezený pán nad světem nesmyslných surovin, nezbyvá mu, než konzumovat - a není, co by mu v tom mohlo zabráňovat. Zbývá jen „dohánět a předhánět“... Jak nesmírně násilná a zhoubná je lidská přítomnost v přírodě si lidé začnou uvědomovat teprve tehdy, když se jim v koutě oka podaří zachytit záblesk jednoty všeho života. Pak teprve si můžeme dělat naději, že se nám podaří zachránit Zemi a vytvořit udržitelný způsob lidského přebývání na zemi. K tomu však potřebujeme odložit náš panovačný rozum a naučit se naslouchat citu, souznít s jednotou všeho života. Není to, co měl na mysli Leopold,

V prvním pololetí letošního roku byla vydána, tentokrát Českým ramsarským výborem, druhá (ve skutečnosti však již třetí) verze Přehledu vodních a mokřadních biotopů České republiky v nákladu 600 výtisků. Vzhledem k nesmírně šířící se problematice jsme si vědomi, že ani tato verze není úplná, ale věříme, že podnítl rozvoj výzkumu mokřadů a jejich účinnější ochranu a zvýší počet spolupracovníků, ochotných při této práci pomoci.

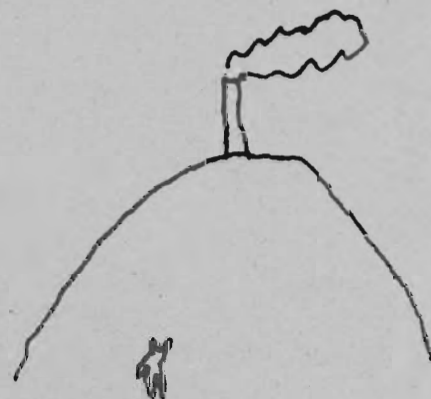
Pro většinu lidí jsou mokřady nezáživná místa „plná kopyřů, zápachu a bedavého hmyzu“. Jejich význam na Zemi je však nezastupitelný, poněvadž patří k nejproduktivnějším ekosystémům s vysokou diverzitou společenstev, stabilizují vodní režim v krajině atd. Přesto náleží k nejohroženějším biotopům na světě - především díky stálému odvodňování, přeměně na zemědělskou půdu a znečištění. V roce 1971 byla přijata v Iránu tzv. Ramsarská konvence o ochraně mokřadů mezinárodního významu s cílem zastavit ničení mokřadních ekosystémů, k níž se již přihlásilo 65 států světa. Československo se stalo účastnickým státem konvence v roce 1990 a zavázalo se vytvořit pro ochranu mokřadů odpovídající podmínky.

Jedním z důležitých kroků v ochraně mokřadů je důkladná znalost jejich stavu a kvality. Je proto nutné připravit především pro orgány ochrany přírody, ale i pro ostatní instituce kvalitní materiály. Se sestavováním seznamu mokřadů pro jednotlivé okresy Čech a Moravy, doplněného o jejich základní charakteristiky, bylo započato v roce 1987 a v roce 1988 byl předán Terplanu v Praze. Byli jsme si však vědomi, že charakteristiky jednotlivých lokalit jsou především na základě ornitologického; požádali jsme proto o spolupráci řadu odborníků z různých oborů a znalců jednotlivých regionů. Obdrželi jsme mnoho podkladů, dat a informací různé úrovně a různých pohledů.

Současná podoba Přehledu je již poněkud jiná než byl původní záměr. Lokality nejsou již děleny pouze podle okresů, ale i dle významu. U mokřadů mezinárodního, nadregionálního a regionálního významu jsou uvedeny charakteristiky. Přehled uzavírá seznam lokalit lokálního významu a těch, o kterých zatím chybí podrobnější informace. Jitka Peřilová

Ilustrační foto Igor Michal

avšak je to, co dnes stoupenci hlubinné ekologie chápou pod pojmem myšlení „jako hora“.

Sborník, který si klade za úkol nás tomu učit, je zčásti citlivě poetickou evokací hluboce procítěné jednoty všeho života. Zčásti je to však velice praktická příručka, jak organizovat dílny „Shromáždění všech bytostí“, jak v sobě překonávat otupení a ohlušení rozumového egoismu a jak se učit procítovat jednotu života. Těžko se popisuje: účelem není předání informací, nýbrž evokace citění, a tu je třeba žít. Účelem obřadu „Shromáždění všech bytostí“ je právě procítit jednotu života. Obřad se sestává ze tří částí, které nelze zcela oddělit. John Seed popisuje první jako „uslyšet v sobě hlas plačící Země“, a to nejen teoreticky, nýbrž citově vnímat hrůzu hromadného ničení všeho života - třeba úzkost ptáka, který se marně pokouší vysedět vejce oslabená toxickými postřiky. To je naprosto nezbytné. Jsou totiž věci tak hrůzné, že je rozum prostě odmítá. Teoreticky víme, jak se zachází se zvířaty v „masné výrobě“, stejně jako víme, že zvyšování spotřeby přibližuje zkázu. Abychom to doznali, musíme prožít zoufalství ryb ve znečištěné vodě, umírajícího mokřadu či hynoucího lesa. Nejprve je třeba lkát, nechat se procítit tragédií ničené země.

Druhým krokem obřadu je evoluční rozpomínání. Je-li život jeden, znamená to, že kdesi v hloubi své sdílené duše nosíme zakódovanou genetickou vzpomínku na miliony let evoluce. Kdesi v nás je zakódována zkušenost drobného savce ve věku plazů, zkušenost primátů i pračlověka, zkušenost všeho života. Vzpomínat, to znamená citově prožít všechna ta stadia vývoje, život ve vodě, život ve stromech. Tak ve vzpomínkách nacházíme citovou jednotu všeho života.

Ilustrační foto Igor Michal

Vlci mají Global

V červnu přišla do redakce potěšující zpráva. Po Českém svazu ochránců přírody, reportéra Mladého světa Josefu Velkovi a sesterském časopise Nika je zde čtvrtý český nositel významné mezinárodní ceny za ochranu životního prostředí Global 500, udělované Programem OSN pro životní prostředí (UNEP). Cenu tentokrát dostal útvar mladých ochránců přírody ČSOP „Vlci“ z Vyššího Brodu. Oddíl má dvacetiletou tradici činnosti, zaměřené na ekologickou výchovu. Děti se účastní soutěží s přírodovědným a ekologickým zaměřením, spolupracují na ochranných projektech, pečují o zeleň, pomáhají při značení přírodních rezervací. Oddíl pracuje pod vedením pana Josefa Svojsíka a v současnosti má necelých padesát členů v průměrném věku kolem dvanácti let. Blahořežeme!

Redakce

Třetím krokem Shromáždění všech bytostí je promlouvání jménem jiných ničících tvorů, ve jménu plevele, hory, kondora. Strohý popis tu zní uměle, strojeně, jako modlitby k „Duchu Gaie“ či jako papírové masky, které si účastníci připravují, aby mohli zastupovat jiné živočišné druhy. Přesto lidé, kteří se obřadu zúčastnili, hlásí, že ač k věci zpočátku přistupovali skepticky, postupně se do ní vžili a skutečně překonali lidský druhový egoismus a procítili jednotu všeho života. To ostatně platí o celém sborníku *Myslet jako hora*: nestačí jej popsat, nestačí jej jen přečíst - je třeba jej prožít. Pokud chceme vstoupit do dnešní Evropy a ne do Evropy předešlé generace, nemůžeme se soustředit na konzum. Potřebujeme také myslet jako hora.

Jenže... představuje „hlubinná“ ekologie opravdu optimální či vůbec schůdný přístup? Naprosto souhlasím - a ostatně by bylo těžké znát situaci a nesouhlasit - že k řešení ekologické krize nestačí lepší technologie, ač ji vítám. Vlastní úkol je filozofický: oprostit se od konzumní iluze, že víc znamená lépe, a zaměřit civilizaci již ne k stupňování individuální spotřeby, nýbrž k vytváření harmonického soužití všech bytostí. Je skutečně třeba si do hloubi duše uvědomit, že člověk je jen jednou z bytostí této země, ne jejím vládcem. To všechno je pravda: potřebujeme se naučit myslet jako hora v Leopoldově původním smyslu, z dlouhodobé perspektivy všeho života. Je však hlubinná ekologie schůdný přístup?

Netrápí mě obvyklá - a oprávněná - námitka, že hlubinná ekologie je povrchní móda a hra vysoce privilegované menšiny lidí, kteří si mohou dovolit zajet si na několik neděl do Austrálie nebo do Nepálu za sebepoznáním. Jistě, je těžké si představit, že by si lidé v Bosně či v Somálsku hráli na Plevel či Kondora v maskách z balicího papíru. To oslovuje jen ty privilegované. Jenže právě ti privilegovaní chtě nechtě udávají světu krok a směr. Druhý a třetí svět žijí heslem „dohonit a předhonit“. Ani pro ně není bezvýznamné uvědomění, že ti, koho obdivují, si váží soucítění se vším světem víc než spotřební úroveň. Bylo by dobře, kdybychom na privilegovaném světě začali napodobovat, co je na něm nejušlechtlejší a ne, jako dosud, co je na něm nejvulgárnější.

Základní je otázka, zda je možné překonat náš lidský egocentrismus soustředěním se na naše vlastní city a citění. Na stoupencích hlubinné ekologie je často cosi narcisistního, jako by jim šlo o dobro přírody, nýbrž především o vlastní pocity. Jóga může být dobrým prostředkem sebepoznání a vyrovnání se se sebou, avšak není jasné, zda je i dobrým prostředkem pro ochranu přírody a světa všeho života. Moje osobní zkušenost je, že člověk překonává svůj egoismus daleko účinněji aktivním pečováním o dobro druhých, než nekonečným přemýšlením o vlastních citech. Aktivně angažovaní ochraňují, aspoň podle mé zkušenosti, podstatně méně „antropocentrističtí“ než lidé, kteří se věnují především vlastnímu citění. Neplatí i tady ono biblické „hleďte nejprve království...“?

Nejproblematictější se mi zdá opětovné popírání rozumu a důraz na čisté citovou, předrozumovou stránku našeho lidství. Není to jen proto, že jsem natolik starý, abych si pamatoval iracionalismus jiného věku a hesla „Blut und Boden“. Šde o to, že člověk je bytost se zoufale nedostatečnou pudovou výbavou, která musí spoléhat na schopnost rozumu: porozumění, úsudku, rozhodnutí.

Totíž tak: vlk nemá odpovědnost sledovat stav drobných hlodavců ve svém lovišti a omezit lov, když jejich počet příliš klesne. Příroda se o to postará:

K recenzi prof. Erazima Koháka

V recenzi prof. Koháka mě zarazily jeho výtky hlubinné ekologii. Mám však za to, že nejsou adresovány hlubinné ekologii, ale americkým privilegovaným intelektuálům, kteří hlásíce se k hlubinné ekologii, konzumují dále na superamerické úrovni a nejsou ochotni od toho upustit.

Prof. Kohák píše, že „hlubinná ekologie je povrchní móda a hra vysoce privilegované menšiny lidí, kteří si mohou dovolit zajet si na několik neděl do Austrálie nebo do Nepálu za sebepoznáním“. Arne Naess, jenž pojem „deep ecology“ vytvořil, říká: „Podstatou hlubinné ekologie je klást hlubší otázky...“ (viz *Myslet jako hora*, s. 43). A to jistě není „povrchní móda a hra...“. Klást hlubší otázky znamená kupříkladu neptat se jen, jaká elektrárna je nejhodnější, ale také se ptát, k čemu ji vlastně tolik potřebujeme. ptát se na motivaci našeho konání, ptát se po smyslu. A tak, byť název hlubinná ekologie je nový, je ve skutečnosti hlubinná ekologie tak stará jako lidská otázka po smyslu bytí. Proto se hlubinná ekologie může odvolávat na sv. Františka z Assisi, proto je pro ni velmi inspirativní buddhismus, charakteristický svým soucitem s živými tvory, proto může Arne Naess citovat Matku Terezu, která v soukromí po přijetí Nobelovy ceny řekla: „To ne my, ale vy jste chudí.“ Přitom sv. František z Assisi ani Matka Tereza určitě nemají nic společného s povrchní módou. Módní však může být vyznávat krásné ideály, aniž to vede ke konkrétním změnám v životě.

Prof. Kohák dále píše, že hlubinná ekologie se snaží „překonat náš lidský egocentrismus soustředěním se na vlastní city a citění“ místo aktivního pečování o dobro druhých. Jenže proč potom Arne Naess tolik píše o Gándhím, jenž v takové míře pomáhá druhým? John Seed řekl v jednom rozhovoru (Nika 2/91, Bolí mne každý poražený strom): „Kdybychom však (...) udělali z potěšení, vyptávajícího z rituálů, náš konečný cíl, byla by to chyba. Pokud by naše snahy nevedly k narušení mocenských struktur, pak by se minuly svým cílem, staly by se samoučelnými.“ Ano, je možné sklouznout k jistému „citovému“ konzumentství, ale to určitě není to, o co hlubinná ekologie jde a proč vznikala.

„Nejproblematictější se mi zdá opětovné popírání rozumu a důraz na čisté citovou, předrozumovou stránku našeho lidství“. Hlubinná ekologie prosazuje celistvý, holistický přístup ke skutečnosti, usiluje o všestranné dozrání člověka, jelikož jen všestranně dozrálý člověk vidí hodnotu v každé bytosti bez ohledu na to, zdali mu přináší nebo nepřináší bezprostřední užitek, vidí v ní prostě živou bytost. Je tedy nutno rozvíjet nejen rozumovou stránku, ale i stránku citovou, mravní, duchovní a spět k jejich integraci. Naše kultura však kladla důraz především na rozum. A tak je nebezpečí, že teď označíme ro-

když je méně hladavců, vlk méně uloví a příroda obnoví svou rovnováhu. Oproti tomu když klesne počet třeba ryb, i když klesne velmi drasticky, člověk neuloví méně. Vyrobit výkonnější techniku a udržet úlovek na ekonomicky záhodné výši - až po úplné vyhlazení toho či onoho druhu ryb. Příroda ho neomezí včas. Člověk musí sám odpovídat za své jednání. Potřebuje porozumět svému jednání, posoudit jeho následky, rozhodnout se pro udržitelný kurz.

Jistě, aby tak učinil, člověk potřebuje nejen myslet, nýbrž především cítit jako hora, jako kondor, jako vlk: citově se propojit se vši přírodou. Nezdá se mi ovšem zdaleka jasné, že „hlubinná“ citová cvičení Shromáždění všech bytostí jsou nejlepším způsobem, jak toho dosáhnout. Z vlastní zkušenosti mám dojem, že aktivní angažovanost v ekologickém ochranářství je daleko lepší způsob - péče o čergovské vlky, vyčišťování vodních toků či úsilí o šetrnější způsob života. Cíl je však stejný: cítit s horou, cítit se vším životem, cítit jako hora.

Leč nestačí to. Je třeba cítit jako hora, avšak jednat jako člověk, ne jen citově, nýbrž odpovědně. Protože díky svému rozumu nemůžeme spolehnout na včasnou regulaci přírodou, musíme přijmout odpovědnost za své jednání sami. Nestačí hlubinná ekologie: potřebujeme také filozofickou a morální ekologii, která se nespokojí s cítěním, nýbrž je připravena též morálně rozhodovat a jednat. Nestačí hluboký soucit s přírodou: je třeba též jednat - třeba odřeknout si auto jen proto, že výbušný motor na přepravu tuny ocele a jednoho člověka podél dráhy je ekologický zločin. Je třeba jasně myslit a odpovědně jednat. Aldo Leopold a jeho *Sand County Almanach* mi připadá základnější než John Seed, Joanna Macyová a Pat Flemingová a jejich *Myslet jako hora*. A přece... *Myslet jako hora* je vzdor všem námitkám krásná knížka a hluboký zážitek, který čtenáře poznamená na život. Je to, mimochodem, stejně krásná knížka jako její anglický originál. Holušův český překlad je dílem vskutku mistrovským. Ač knihu dobře znám v originále, nic v překladu nezadrhávalo, nic nevázlo. Překládat poetický text je nesmírně náročné. Překladaťel potřebuje do textu vložit sebe, avšak nevytěsňit autora. Málokdy a málokomu se to podaří tak, jak se to podařilo Jiřímu Holušovi.

A nejen to: *Myslet jako hora* je zážitek, který dnes silně ovlivňuje americkou humanistickou inteligenci, ke které patří i současný viceprezident Albert Gore. Ač Gore je daleko blíže Leopoldovi - Goreovu knihu *Země v sázce* též potřebujeme v překladu - i jeho poznamenal zážitek myšlení jako hora. Se závěry autorů není nutné souhlasit, avšak pokud nechceme zůstat zaostalým zákoutím chruščovismu - „dohonit a předhonit!“ - pak je třeba prožít zážitek, který ve Shromáždění všech bytostí nabízejí.

Ilustrační foto Igor Michal

zum za viníka a začneme se věnovat výhradně citům, místo abychom hledali příčinu v sobě samých, přijali zodpovědnost za své činy a změnili se ...

Výtky prof. Koháka jsou tedy velmi cenným upozorněním na úskalí, která povrchní pochopení hlubinné ekologie přináší. Velice s prof. Kohákem souhlasím, že péče o dobro druhých, aktivní angažovanost v ochranářském hnutí a úsilí o šetrnější způsob života je daleko lepším prostředkem k překonání druhového egoismu (a nejen druhového), než „nekonečné přemýšlení o vlastních citech“. A je také pomocí tomuto světu. Abychom ovšem touto cestou skutečně šli, je nutné pracovat také na sobě samém. Ono totiž i pomáhat lze z egoistických pohnutek. Prožíváme-li však přírodu jako součást svého bytí, chráníme ji, protože jinak nemůžeme, podobně jako matka chrání dítě, protože jinak nemůže, dítě je prostě kus jejího života. Půjdeme-li takovou cestou, možná nám na ní pomohou Shromáždění všech bytostí, možná četba Aldo Leopolda, možná tiché setkání se stromem, možná poznání vlastních chyb a iluzí.

Jiří Holuša

Proč kvete brněnská přehrada?

Olga Skácelová, Blahoslav Maršálek, Miroslav Kundrata

V posledních dvaceti letech bývají hladiny údolních nádrží koncem léta pravidelně pokrývány vrstvami vodních květů. Není to jen brněnská specialita, ačkoliv naše přehrada má vodní květy asi nejvydatnější. S podobnými problémy se setkáváme například na údolní nádrži Římov, zásobující České Budějovice, na nádrži Želivka - Švihov, dodávající pitnou vodu pro Prahu, a v celé řadě dalších míst. V několika posledních sezónách byly vodními květy postiženy i vodárenské nádrže v horních částech povodí, které by měly být ve srovnání s Brněnskou přehradou velmi čisté. Výrazné vodní květy se tvoří už i na Vírské nádrži. Rozboru otázek co způsobuje „kvetení vody“ a jaké jsou možnosti nápravy věnujeme následující článek.

Co jsou to vodní květy?

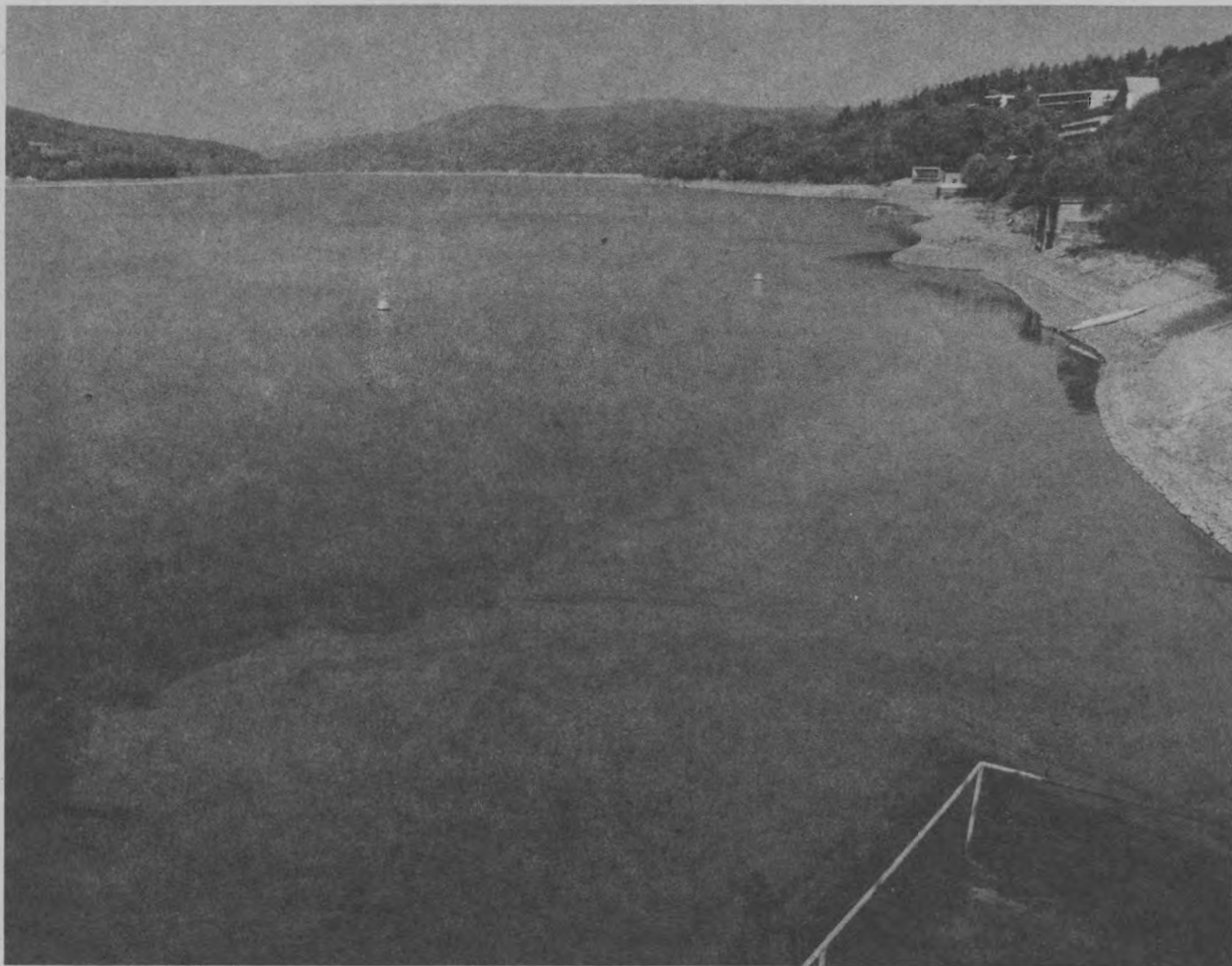
Termín „vodní květy“ byl původně použit pro nakupení okem viditelných kolonií sinic u vodní hladiny. Používá se však i pro masový rozvoj zelených řas, rozsivek a jiných organismů.

Vodárenská úprava vody z brněnské údolní nádrže

Dříve používaná vodárenská technologie (koagulace síranem železitým a chlorace, čiření a filtrace na rychlofiltrtech) nepostačuje k odstranění hygienických závad, vyvolaných rozvojem vodních květů. Proto byla úprava vody v Brněnských vodárnách v posledních dvou letech zlepšena následujícím způsobem.

Od září 1992 je do surové vody dávkováno práškové aktivní uhlí. Takto jsou odstraněny nežádoucí pachy a chutě vody a zachyceny některé toxické látky. Upravená voda je zdravotně zabezpečována chlórdioxidem, který má oproti chlóru vysokou reakční a oxidační schopnost. Od června 1993 se koagulace provádí síranem železitým „PREFLOK“ v optimální dávce 80 mg.l⁻¹. Při tomto způsobu koagulace není nutná

*Rozvoj vodních květů na Brněnské údolní nádrži (velká skvrna v popředí snímku)
Foto J. Dobrovolný*

Co jsou to sinice?

Sinice (řasy modrozelené, Cyanobacteria) jsou drobnohledné organismy vývojově řazené do skupiny fotosyntetizujících eubakterií. Díky obsahu chlorofylu a dalších fotosyntetických barviv jsou schopny fotosyntézy. Některé druhy se pomocí plynových měchýřků - aerotopů mohou ve vodním sloupci vznášet. Některé sinice, např. rody *Aphanizomenon* a *Anabaena*, mají tzv. heterocysty a jsou schopny fixovat vzdušný dusík. Na brněnské přehradě je dominantní sinicí *Microcystis aeruginosa*. Je to jednobuněčná sinice tvořící kolonie různých tvarů.

Čím škodí vodní květy sinic?

Při masovém rozvoji produkují některé druhy sinic látky toxické nejen pro vodní hmyz a studenokrevné živočichy (ryby, obojživelníky), ale i pro teplokrevné živočichy (např. domácí zvířata) a pro člověka. Sinicové toxiny mají

oxidace chlórem a nevznikají nežádoucí chlorované uhlovodíky. Při dříve používané předchlorači se kolonie sinic rozpadaly ještě před vstupem na koagulační jednotku a jednotlivé buňky procházely filtrem do upravené vody.

S masovým rozvojem vodního květu se však nemůže vyrovnat ani sebelepší vodárenská technologie. Havarijní situace, ke které došlo na konci září 1992 z důvodu rozkladu a zahánění obrovské biomasy vodního květu, byla řešena sklopením jezu v Komině a nárazovým zvýšením průtoku ve Svatce spolu s několikahodinovým zastavením provozu úpravy vody. Po odplavení zahánějící biomasy vodního květu byla úprava opět uvedena do provozu.

Tímto způsobem se lze jednorázově vyrovnat s krátkodobou kalamitou. Toxiny vylučované sinicemi však zhoršují kvalitu surové vody i v průběhu roku a ztěžují její úpravu. Dosud není spolehlivě prokázáno, zda mohou být beze zbytku odstraněny na filtrech s aktivním uhlím. K zastavení růstu sinic a řas a jejich likvidaci byly dříve používány algicidní prostředky, zejména měďnaté soli. Aplikace těchto prostředků je však nevhodným a nebezpečným zásahem do vodní biocenózy: může způsobit zvrát biologické rovnováhy a převážení hnilobných a rozkladných procesů. Navíc usmrcené buňky sinic a řas klesají do sedimentu a zvyšují pravděpodobnost hygienické havárie na nádrži i vodárenském toku pod ní. Zanedbatelná není ani cena algicidních prostředků: při objemu brněnské nádrže by náklady na jednorázovou aplikaci dosáhly minimálně pěti milionů korun. Kromě toho by po dobu ochranné lhůty po aplikaci algicidů musela být zastavena rekreace, iodní doprava i odběr vody.

Za 50 let existence Brněnské přehradní nádrže nebyly vůbec odstraňovány dnové sedimenty. V současné době se jejich mocnost odhaduje zhruba na dva metry. Odtěžení sedimentů za provozu nádrže je technicky stěží uskutečnitelné. Pro biocenózu řeky škodlivé vypouštění sedimentů spodními výpustěmi, se kterým se počítá na některých údolních nádržích, není v našem případě možné již kvůli umístění vodárenského odběru níže na toku. Negativní vliv na biocenózu nádrže má i víření sedimentu při provozu vodní elektrárny, zejména při energetickém špičkování. Ze sedimentu se takto zpět do vody nádrže uvolňují živiny, stimuluje rozvoj sinic a řas.

Na některých vodních nádržích bylo dosaženo poměrně dobrých výsledků změnou skladby rybí obsádky. V poslední době se propaguje vysazování býložravých ryb, živičích se mimo jiné právě i vodními květy. Toto opatření má navíc za následek transport živin uvolňovaných ve formě exkrementů do sedimentů nádrže. Tam se akumuluje jako rezerva pro další rozvoj sinic a řas.

*Olga Skácelová,
Eliška Dobrovolná*

Elektrárna přispívá špičkovacím provozem k víření sedimentů a tím ke zvyšování účinnosti vody

Foto J. Dobrovolný

strukturu cyklických bílkovin. Proto jsou velmi odolné vůči působení enzymů a jejich odbourávání je mnohem pomalejší než u chemicky jednodušších toxinů, vytvářených bakteriemi či plísněmi. Mezi nejnebezpečnější toxiny produkované vodními květy sinic patří jedy působící na játra a nervovou soustavu: hepatotoxiny a neurotoxiny. U mnohých sinicových toxinů byly prokázány silné kancerogenní účinky. V Erněnské údolní nádrži se vytváří každoročně vodní květ sinice *Microcystis aeruginosa*, jejíž toxiny patří k nejhůře odbouratelným a nejnebezpečnějším.

Co způsobuje masový rozvoj sinic?

K silnému rozvoji potřebují sinice déletrvající vyšší teploty vody a vyšší hodnoty pH. Základními živinami pro rozvoj sinic a řas jsou dusík a fosfor. S jarním oteplením vody v nádrži nastává rozvoj drobnohledných zelených řas a rozsivek (fytoplanktonu), které svým metabolismem zvyšují pH v nádrži. Fytoplankton je potravně využíván zooplanktonem (drobnohledné živočišné organismy většinou ze skupiny korýšů). Po odeznění maxima výskytu fytoplanktonu nastupuje rozvoj sinic. Vodní květy sinic se vznášejí při hladině a některé druhy mohou poutat a využívat i dusík obsažený ve vzduchu. Jsou životaschopné i v době, kdy je dusík původně obsažený ve vodě nádrže vyčerpán rozvojem zelených řas a nemají tedy již konkurenci.

Proč se sinice shlukují do vloček?

Sinice nejsou náročné na světlo. K aktivnímu životu jim stačí šero až přítmí. Proti silnému slunečnímu záření se brání shlukováním; důvody i důsledky shlukování kolonií jsou však zatím předmětem intenzivního studia ekologů. Plynové měchýřky jim umožňují aktivní migrace k hladině nebo ke dnu za nejvhodnějšími světelnými podmínkami i za živinami. Přezimují na dně nádrží.

Jsou vodní květy skutečně problémem poslední doby?

Vodní květy sinic se objevovaly už v minulém století. Z rybníků a méně znečištěných nádrží známe vodní květy sinice *Aphanizomenon flos-aquae*. Masový rozvoj sinic, zejména druhu *Microcystis aeruginosa*, a s ním spojené narušení kyslíkového režimu nádrže, produkce toxinů a silný zápach po odušnění sinic jsou problémem až posledních dvaceti let jako důsledek eutrofizace povrchových vod.

Co je to eutrofizace?

Eutrofizace je obohacení vody živinami, především zvýšenými koncentracemi dusíku a fosforu. Pro rozvoj vodních květů sinic má význam především zvýšení obsahu fosforu v povrchových vodách, neboť právě fosfor bývá pro poměrně nízké koncentrace limitujícím prvkem. Navíc na rozdíl od dusíku nemůže být přijímán sinicemi ze vzduchu, ale pouze přímo z vodního prostředí.

Hlavním zdrojem fosforu v našich vodách jsou splaškové odpadní vody, zemědělství (rostlinná výroba) se podílí méně. Pokud nejsou pole přehnojována nebo nedochází-li k silné erozi, většina fosforu se zadržuje v půdě. Fosfor ve splaškových vodách pochází jednak z lidských exkrementů, jednak z pracích prostředků. Dotace povrchových vod fosforem z tohoto zdroje se výrazně zvýšila právě v posledních dvaceti letech, je zde tedy nápadná souvislost se zavedením tzv. výkonnějších pracích prostředků.

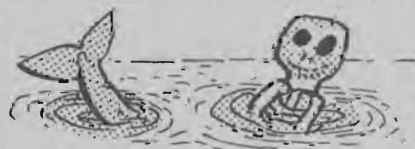
Má Váš počítač viry?

Promiňte že se takto hloupě ptám, ale náš je také měl. Díky virům se v naší kanceláři zastavila práce na tři dny. Hleďte si sami dokážete představit, co takové zdržení nadělá škody. Kancelář životněprostředkové organizace je viry zvláště ohrožena. Jak to mnozí sami znáte, chodí k Vám mnoho různých lidí a strkají své disky do vašeho počítače. Jste také zpravidla napojeni na počítačovou síť - i tam je určité riziko, že si stáhnete zavirovaný program. Málokdo v kanceláři počítačům nějak hlouběji rozumí a tak se snadno stane, že na přítomnost vira přijdete až když je pozdě. My jsme si to tenkrát v kanceláři Pražského ekologického centra uvědomovali, a tak jsme si platili firmu, která nám prodala svůj antivir za 2.500 korun a dělala nám údržbu počítačů za nemalé peníze (alespoň pro nás to bylo hodně). Přesto jsme byli v krátké době za sebou dvakrát, ne-li třikrát zavirování. Antivir nám byl zanic, protože neuměl kontrolovat boot sektory - tam se ale usazuje mnoho různých virů. Pracovníci od firmy přišli a zformátováli nám harddisky, což nás stálo zase mnoho peněz. Nehledě na to, že tento úkon bychom zvládli brilantně sami.

No, abych se s Vámi nedělil jen o špatnou zkušenost - mám i dobrou. Náš Základní článek Hnutí Bromtesaurus spolupracuje s ostravskou firmou S.O.S., konkrétně s její pražskou pobočkou. Získali jsme od nich jejich antivir - plnou verzi programu „Tři psi“ a jsme s ním velmi spokojeni.

Pokud máte i u Vás nějaké potíže s viry - obraťte se na nás nebo přímo na firmu Sdružení Ochrany Software. Rádi vám pomůžeme. A v případě, že byste si chtěli nějaký antivir koupit, poříďte si takový, který umí napravit celý systém.

F.Prokop
Z.Č.H.B. Střehovice
tel.: 02/77 07 33

Kreslil Václav Houf

„Lyonnaise“ v Brně

„Francouzská společnost Lyonnaise Des Eaux-Dumez uzavřela dne 25.6.1993 s brněnskou radnicí syndikální smlouvu o společném postupu při hlasování o řízení společnosti Brněnské vodododavky a kanalizace. S podporou Moravskoslezského veletržního fondu, se kterým L.E.D. podepsala taktéž v pátek 25.6.1993 obdobnou smlouvu, budou tedy mít signatáři smluv dohromady 54% většinu. Budou společně hlasovat na valných hromadách BVaK, aby v co nejkratší době zajistili obyvatelstvu Brna kvalitní pitnou vodu.“

Touto informací se poslední červnový den představila francouzská společnost Lyonnaise Des Eaux-Dumez na tiskové konferenci v Brně spolu se smluvními partnery. Představitel této společnosti pan Patrick Goossens, ředitel mezinárodního obchodu a zároveň zástupce pro Českou republiku, uvedl sympaticky své vystoupení přáním, aby tento první kontakt s tiskem pokračoval soustavným zprostředkováním informací veřejnosti na vysoké úrovni. Komunikaci s obyvateli Brna považuje za jednu ze základních podmínek, jak kvalitně vyřešit úkoly, ke kterým se podujali - zásobovat Brno kvalitní pitnou vodou a funkčně zajistit celý systém kanalizace a čištění odpadních vod.

Poté, co smluvní a kompetenční otázky jsou mezi partnery ujednány, nastupuje fáze řešení technických, investičních a finančních problémů. Z přednesené filosofie společnosti vyplývá, že bude v první fázi usilovat o to, aby se co nejdříve kvalita vody dodávané do brněnské vodovodní sítě radikálně zlepšila. Prioritně bude proto řešena otázka technologie úpravy vody v Pisárkách zavedením předoxidace, dekantace a odstraňování nečistot použitím filtrů s aktivním uhlím. Potom nastoupí fáze systematické rekonstrukce rozvodné sítě, výrazně se musí omezit ztráty vody cestou ke spotřebitelům, zároveň začne rekonstrukce kanalizační sítě a čistírny odpadních vod. Nebudou opomenuty ani další koncepční otázky - regulace spotřeby vody a stanovení její ceny s využitím francouzských legislativních zkušeností, volba alternativních zdrojů pro Brno a jiné. V době konání tiskové konference vešla již ve známost čerstvě platná cena brněnské pitné vody, na dotěrné dotazy přítomných novinářů francouzští specialisté reagovali pouze tak, že jsou rovněž překvapeni, protože se aktu jejího stanovení nijak neúčastnili. Mohli jen konstatovat, že je neúměrně vysoká s ohledem na kupní sílu obyvatelstva a kvalitu dodávané vody.

Je všeobecně známo, že francouzská vodárenská a čistírenská technologie patří k evropské, ne-li světové špičce. Společnost Lyonnaise Des Eaux-Dumez náleží se svými zkušenostmi, šíří technologického záběru a angažováním v osmdesáti zemích k těm s vysokým mezinárodním renomé. Jejich vstřícně laděné vystoupení a snaha o permanentní komunikaci je výzvou a nabízenou možností, která by měla být využita a opětována. Veronika je na dialog připravena a nebude s ním nijak otálet.

ung

Jak se podílí na eutrofizaci brněnské přehrady povodí?

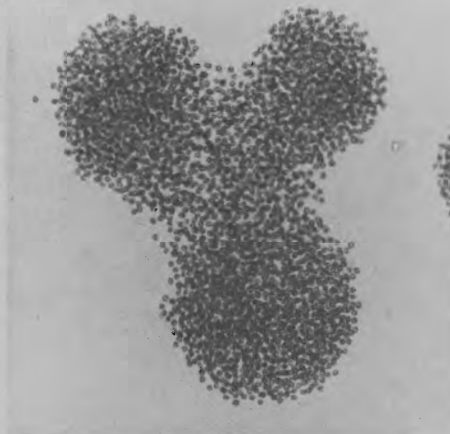
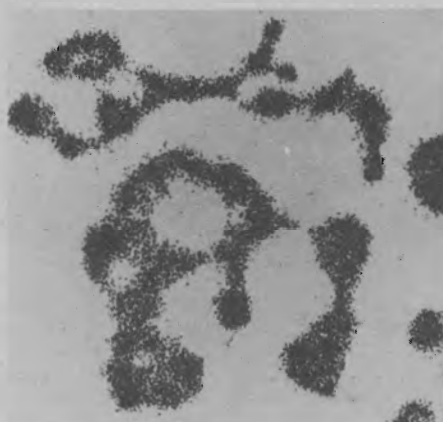
Zemědělství, zejména rostlinná výroba, bylo hlavním zdrojem eutrofizace do 90. let. Po zastavení státních dotací spotřeba chemikálií v zemědělství radikálně poklesla. Fosfor se nyní dodává do půdy zejména v granulovaných hnojivech, která jsou při správné aplikaci dobře využitelná, a jeho spotřeba poklesla zhruba o dvě třetiny. Velké množství živin je však dosud vázáno ve spodních vrstvách půdních horizontů, kam se ukládaly při přehnojování půdy. Do toků se uvolňují při silnějších srážkách. I v případě, že již půda přehnojována nebude, může vyplavování živin akumulovaných ve spodních vrstvách půdy trvat ještě dalších pět let. S poklesem chemizace rostlinné výroby se právě splachy a eroze staly dominujícím prvkem přenosu živin z polí do toků.

Dalším zdrojem zemědělského znečištění jsou nevhodně lokalizované skládky hnojiv a jiných agrochemikálií.

Živočišná výroba se na eutrofizaci vod podílí zejména velkochovy dobytka, nezabezpečenými hnojišti a jímkami. Donedávna byl silným zdrojem znečištění rozvoz kejdy na pole.

Vliv průmyslového a komunálního znečištění na zvýšení obsahu živin v tocích byl ve vodohospodářské legislativě do roku 1992 podceňován. Nebyl stanoven limit určující povolený obsah fosforu a dusíku ve vypouštěné odpadní vodě. Zejména odpadní voda z kanalizací často není vůbec čištěna. Čistírny odpadních vod nepostačují kapacitně ani technologickým vybavením. Klasické čistírny odpadních vod neodstraňují fosfor a dusík z vody vůbec. Ke snížení úživnosti upravené vody je nutné dobudovat tzv. třetí stupeň čištění - vegetační čistírny, v nichž jsou biogenní prvky odstraňovány pomocí vyšších rostlin. Situaci pod malými zdroji komunálního znečištění (pod obcemi) by výrazně zlepšila výstavba malých čistících rybníků nebo mokřadů.

Z rozboru problematiky je tedy zcela jasné, že zlepšení kvality vody nelze uskutečnit jednorázovým lokálním řešením na samotné přehradě. Nezbytná je asanace zdrojů znečištění v celém povodí. Musíme si ovšem uvědomit, že průmysl a obyvatelstvo města Brna se zase podepisuje na kvalitě vody řeky Svratky pod městem a přispívá nemalým dílem i ke znečišťování např. Novomlýnských nádrží. Požadujeme-li nápravu v povodí nad zdrojem naší pitné vody, měli bychom sami přijmout opatření spotřebitelské (v domácnosti) i technologické (v průmyslu) kázně.

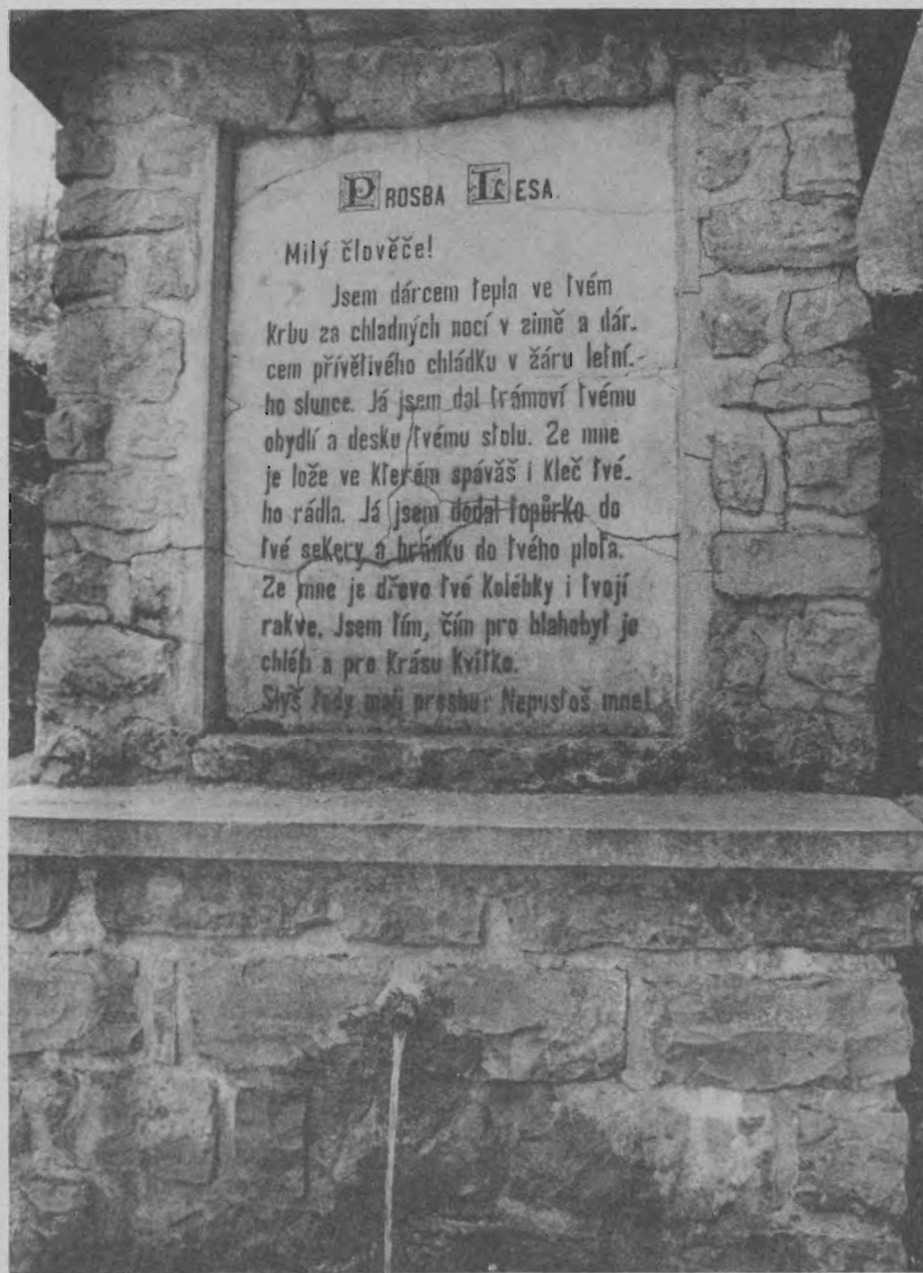

Kolonie sinice *Microcystis aeruginosa* při malém zvětšení (vlevo)
Foto L. Kováčik

Silně zvětšené kolonie sinice *Microcystis aeruginosa* (vpravo)
Foto L. Kováčik

Brněnské studánky (o vrtech nemluvě)

Jana Drápalová

Jak moudří byli naši předkové, kteří si uvědomovali sepětí člověka s přírodou, pečovali o prameny a studánky a vážili si jich. Motto na studánce Prosba leša u Řícmanic jako by nám připomínalo naši závislost na přírodě a jejich zdrojích.

Je velmi příjemné otočit doma kohoutkem - voda teče. Teplá, studená, jak kdo chce. Ale dnes, když ani nákladná technologie nedokáže z říční či přehradní vody vyrobit kvalitní a chutnou pitnou vodu, hledáme náhradní zdroje. Možnost využívání studánek a vrtů na území města Brna jako alternativních zdrojů pitné vody přivedla členy brněnského svazu ochránců přírody na myš-

Studánka „Prosba leša“
Foto archiv CSOP

Nadace Veronica

Na podzim loňského roku byla založena nadace Veronica. Zakladateli a prvními členy správní rady se stali lidé, kteří stáli u zrodu našeho časopisu a kteří různými způsoby podporovali a podporují všechny aktivity, postupně kolem Veroniky vznikající - A. Buček, K. Hudec, J. Kocourková, M. Kundera, J. Lacina, H. Librova, R. Pospíšil a V. Spurná. Posláním nadace je shromažďovat prostředky na aktivity podněcující a podporující šetrný vztah k přírodě. Řádným členem nadace se stává každý, kdo poukáže roční příspěvek nejméně 500 Kč (podnikatelé a firmy nejméně 1000 Kč), přispívajícím členem ten, kdo přispěje alespoň stokrát. Za příspěvek se považuje i dílo nebo práce pro Veroniku v odpovídající hodnotě. Všichni členové nadace budou informováni o činnosti a hospodaření nadace, budou zváni na akce pořádané Veronikou a mají volný přístup na klubová odpoledne, která se konají každou první středu v měsíci od 17 hodin v klubu Aviatik na Jakubské ulici č. 7 v Brně. Řádní členové obdrží i všechny publikace, které Veronica vydává, a mohou využívat informací a kontaktů, soustředěných v Zeleném domě CSOP v Brně.

Dlouhodobým cílem správní rady nadace je vytvořit dostatečně velký nadační základ a z úroků přispívat na různé projekty, související s posláním nadace. Prvním velkým projektem je vydání knihy Moravské krajiny Miloše Spurného. Fotografie tohoto vášnivého milovníka a ochránce přírody a velkého znalce moravské krajiny čtenáři Veroniky znají ze stránek našeho časopisu. Připravované souborné vydání výběru z jeho nejlepších snímků není pouze historickou připomínkou toho, jak moravská krajina vypadala, ale i aktuálním poselstvím o jejích trvalých hodnotách.

Do konce června se po zaslání příslušného finančního příspěvku stali členy nadace Veronica V. Čermák, I. Dostál, J. Drozdová, K. Fiala, B. Koukalová, P. Kučera, J. Květ, M. Lattenbergová, V. Petřík, R. Radvan a V. Stejskalová. Pochopili, jak je důležité podporovat aktivity, přispívající ke zlepšení zaostavělého ekologického vědomí naší veřejnosti a za jejich nezištný dar jim děkujeme. Věříme, že se k nadaci Veronica připojí i další přispěvatelé. Příspěvky posílejte složenkou do banky COOP, a. s. Brno, číslo účtu 041101-181075401/3700. Prosíme všechny dárce, kteří nechtějí zůstat anonymní, aby o svém příspěvku informovali písemně nebo telefonicky správní radu nadace.

Adresa nadace: Veronica - nadace, p. p. 91.

601 91 Brno.

Telefon: Brno 42 21 05 61.

Antonín Buček

VERONICA

Helenčina studánka
Foto archiv ČSOP

Za odměnu ke koním

Druhý červencový týden strávilo 22 dětí z nejrozličnějších koutů republiky u koní ve Svinčicích (okr. Most). Těmi šťastlivci byly děti vylosované v akci Solidarita s dětmi severních Čech (ve Veronice jsme o ní podrobně psali v letošním prvním čísle). Během pobytu se děti naučily základy jízdy na koni a samozřejmě také péče o koně. Jeden den byl věnován výletu – ekosafari, kdy děti viděly, jak se na severu Čech těží uhlí a jaký to má vliv na lesy v Krušných horách i krajinu v Severočeské hnědouhelné pánvi. Navštívily také zámek Jezeří, obec Libkovic a přemístěný děkanský chrám v Mostě. I přesto, že se děti nejlépe cítily ve stáji u koní a většinu času trávily mezi malebnými kopečky Českého středohoří, nikdy nezapomenou na to, jak vypadá velkolom pro těžbu hnědého uhlí. Týden utekl jako voda a děti se jen těžko loučily se svými koněmi. Naše akce však tímto neskončila. Další, IV. etapa byla ukončena 15. září a vylosované děti budou tentokrát odměněny úspěšnými zárovkami. Dostane se přitom i na ty děti, které byly vylosovány v předešlých etapách, ale nemohly se účastnit pobytu ve Svinčicích.

Naděжда Gutzerová
Zelený dům Litvínov

Z činnosti ČSOP

O ekologické výchově v dřevěnici

Středisko ČSOP „KOSENKA“, které sídlí v dřevěnici č.11 ve Valašských Kloboukách, se stalo 14.-15.5.1993 dočasným domovem zástupců některých moravských středisek ČSOP. Na pozvání z expozitury ÚVR ČSOP ve Valašském Meziříčí přijeli zástupci ze Štramberka, Prostějova, Zlína, Valašského Meziříčí, Nového Jičína a samozřejmě z Klobouk a blízkého okolí.

Hlavní náplní srazu, který pečlivě připravil Mirek Janík, byla výměna zkušeností z oblasti ekologické výchovy mládeže. Rokování trvalo do pozdních hodin, probíhalo neformálně v příjemném prostředí útulné dřevěnice s vůní bylinového čaje. U všech přítomných bylo zřejmé úsilí po vzájemném porozumění a nezištné pomoci. Nehovořilo se však jen o metodách a formách ekologické výchovy mládeže, na pořad přišly i kritické připomínky na adresu těch, kteří naše úsilí nezodpovědným přístupem maří.

Jak mnozí z přítomných konstatovali, především se stále nedaří plodná spolupráce se školami. Na řadě příkladů se můžeme přesvědčit, že školská správa počínaje MŠMT nepovažuje ekologickou výchovu za prioritu, mládež ani učitele v tomto směru vůbec nemotivuje a ekologickou výchovu cílevědomě odsouvá do pozadí. Jak jinak bychom si např. mohli vysvětlit to, že po dvouleté existenci nepovinného předmětu na ZŠ „ekologická praktika“ dochází z úsporných důvodů k jejich rušení?

Kromě rokování však sraz zahrnoval i další zajímavé a přitažlivé akce, např. návštěvu výstavy „CHKO Bílé Karpaty“ nebo studijní exkurzi na vstavačové louky. Celé setkání tak nemělo jen charakter studijní a informativní, byla zde i řada inspirací a námětů do další činnosti. Vše, co pro účastníky pořadatelé připravili, v sobě zároveň zahrnovalo aspekt morálně etický. Úcta k životu každého živého tvora, pokora ke všem kulturním a přírodním hodnotám zděděným po našich předcích je trvalou součástí našeho úsilí při vytváření ekologického myšlení a cítění nastupující generace.

Vlastislav Hušek
Ekocentrum ČSOP Nový Jičín

lenku pravidelně sledovat kvalitu vody v nejnavštěvovanějších studánkách a seznamovat s výsledky veřejnost. V roce 1990 bylo vybráno 7 studánek a dva vrty, u kterých jsme pravidelně 1x měsíčně prováděli rozbory vody a výsledky zveřejňovali na vývěškách u studánek. Postupně se projekt „pitná voda“ stal jedním z nosných projektů Zeleného domu ČSOP v Brně. V letech 1991–1992 se nám podařilo získat pro projekt podporu zahraničních nadací (Environmental Partnership, WWF) a tím i finanční prostředky na mapování studánek, další rozbory a přípravu publikace. Na území, které sledujeme

(sahá na severu po Olomučany, na západě k Podkomorské myslivně u Ostrovačic, na jihu po údolí Bobravy a na východě po Hostěnice) se nachází okolo 200 pramenů a studánek. Momentálně disponujeme údaji o kvalitě vody v 70 studánkách a pěti vrtech. Pravidelné rozborů vody v sedmi studánkách prováděné po dva roky ukázaly, že ne všechny studánky využívané jako zdroj pitné vody splňují požadavky ČSN Pitná voda a že především mikrobiologické ukazatele během roku značně kolísají. To je také jeden z důvodů, proč Městská hygienická stanice nemá velký zájem na propagaci studánek jako zdroje pitné vody. Na důsledné a pravidelné analýzy nejsou bohužel peníze. Přesto jsou studánky hojně navštěvovány a informace o kvalitě vody se často předávají jen ústně ve formě jakýchsi legend o výborné kojenecké vodě. Právě proto si myslíme, že má význam kvalitu vody pravidelně kontrolovat, vybrat studánky, které dlouhodobě dávají dobrou pitnou vodu a naopak varovat před zdroji vody zdravotně závadné.

Zhodnocení vrtů a studánek na území Brna

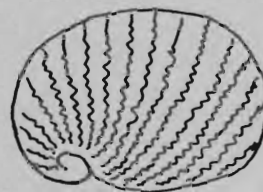
Nejkvalitnějšími zdroji pitné vody v Brně jsou artéské vrty hluboké 60 až 200 m. Tyto vrty prováděl Geotest Brno v rámci geologického průzkumu (např. v souvislosti s Černovickou skládkou) a zasahují do podzemních zásobáren vody ve šterkopiskových terasách pod Brnem. Několik veřejně přístupných vrtů se nachází v Mariánském údolí v Líšni, další v katastrálním území Černovice a Brněnských Ivanovic. V Brněnských Ivanovicích sledujeme pravidelně dvě vyústění artéské vody, jedno před dálnicí, asi 30 m od silnice z Brněnských Ivanovic do Černovic mezi dálničním náspelem a zahrádkami, kde také máme umístěnu tabulku s výsledky, druhý za dálnicí na hranici přírodní rezervace Černovický hájek. Voda má velmi stálé parametry, obsah dusičnanů pod 1 mg/l. Normu na pitnou vodu mírně překračuje v obsahu železa, slabý zápach po sirovodíku z vody brzy vyprchá. Vzhledem k mikrobiologické nezávadnosti a vydatnosti je považujeme za nejlepší veřejně přístupné zdroje pitné vody v Brně. Tyto a další vrty slouží mimo jiné ke kontrole nepropustnosti podloží skládky brněnského průmyslového odpadu v Černovicích. Kvalita vody je tedy pravidelně sledována Městskou hygienickou stanicí. Znečištění prý (zatím?) nehrozí.

V Mariánském údolí sledujeme dva vrty, jeden asi 500 m od autobusové zastávky u tribuny na louce, druhý asi o 4 km dále na veřejném tábořišti (asi 300 m před Muchovou boudou). Voda má opět vynikající parametry, dusičnany okolo 1 mg/l, pH okolo 8. Poslední dobou se průtok obou vrtů značně snížil a zřejmě vlivem znečištění výtokových trubek se při rozbořech ojediněle vyskytovaly bakterie coli. Vodu doporučujeme raději převařovat.

Vrt na ulici Mírová v Černovicích, zmíněný ve studii „Návrh řešení ekologické situace v brněnské aglomeraci“ jako HV 101, 200 m hluboký, je v současné době velmi pěkně upraven a zpřístupněn. Voda má opět pod 1 mg dusičnanů, mikrobiologicky nezávadná. Během půl hodiny po odběru dojde k mléčnému zakalení vody, zřejmě vlivem tvorby komplexů, pravděpodobně se železem.

Studánky v katastrálním území Bystre

Studánka Vrbovec. V údolí oddechu, kterým protéká potok Vrbovec, najdeme asi 1 km od Svratky po levé straně od cesty pěkně upravenou studánku, jejíž pramen sbírá vodu v mělkém zářezu lesního svahu Holedné. Studánka je

Kdysi žil v Dyji ...

Jde o zubovce dunajského (*Theodoxus danubialis*), podivného plže ze skupiny předožábříků (Prosebranchiata). V roce 1940 píše O. Kapler v „Akvaristických listech“ o jeho výskytu v Dyji, kde jej bylo možno najít i vysoko nad Mušovem. Ještě v roce 1983 upozorňuje na velmi bohatý výskyt v proudech v okolí Janohradu. Nyní se nad ním v Dyji (i v Moravě) asi „zavřela voda“, na území České republiky jej lze už považovat za druh vymizelý.

Ulita zubovce dunajského dorůstá délky 12 mm, je velmi silnostěnná. Je prakticky tvořena jen posledním závitem. Jako všechny předožábří plži ji zubovec uzavírá víčkem, přirostlým k horní straně svalnaté nohy. Základní barva ulity je světlé šedá nebo olivová s příčnými vlnkami fialové až černé barvy. Tělo je výrazně žluté. Žije v proudících, kamenitých úsecích větších nížinných řek, potravou jsou mu nárosty řas na kamenech. Pohlaví je oddělené, vajíčka klade vzájemně na ulity (snad i na kameny).

Zubovec dunajský je opět jedním příkladem živočicha, který nepozorovaně zmizel z naší přírody.

Evžen Wohlgenuth

Bítov či Nebítov

Hrad Bítov je zajímavý mimo jiné tím, že jsou na něm poměrně rozsáhlé zoologické sbírky, které vznikly sbírkotvornou činností hraběte Haase a jeho předchůdců, Daunů. Hrad byl po léta v rekonstrukci, nepřístupný veřejnosti. Správa hradu se však i v obtížných podmínkách oprav rozhodla zpřístupnit část sbírkového fondu.

Z hlediska čistě zoologického má sbírka čtyři vrstvy:

1. živočišné, reprezentující místní faunu
2. živočišné z Afriky, vesměs velcí kopytníci
3. živočišné z jiných tropických oblastí (Asie, Amerika)
4. domácí zvířata, především psi

Vzhledem k rozsáhlosti sbírek a omezenému prostoru, ve kterém mohla být sbírka prezentována, všimli si tvůrci expozice především aspektu ochrany mizejících druhů živočichů v souvislosti s lovem a myslivostí, která byla po dlouhá staletí spjata se slechtickým stavem.

Myslivost v tom dobrém slova smyslu znamená nejen lov, ba ten ustupuje do pozadí, ale především převzetí zodpovědnosti za stavy zvěře. A právě slechta, jež měla vyhrazeno právo lovu a myslivosti již od té chvíle, co lov zvěře přestal být hlavním zdrojem obživy, se první tvář v tvář setkala se skutečností, že je možné některý druh zcela vyhubit. Stalo se tak v Polsku, za vlády Jagellonů, kdy poslední stáda тура lesního (*Bos primigenius*) se nacházela v Jaktorovském pralesi. Nic nepomohlo zákaz lovu vydaný samotným králem, roku 1527 zde byl zabít poslední jedinec tohoto druhu na světě. Podobně naši Rožnberkové v jižních Čechách pochopili, jak jednoduše je možno některý druh vyhubit

oblíbena pro svou stabilně kvalitní vodu a dostupnost především obyvateli Bystřice. Voda má velmi dobré fyzikálně-chemické parametry, obsah dusičnanů se pohybuje okolo 3,5 mg/l. V posledních letech pramen postupně slábne a koncem jara a v létě je průtok minimální. O péči místních obyvatel svědčí kohoutek nasazený na výtokovou trubku. Toto opatření sice zlepšuje jímání vo-

Kašparova studánka
Foto archiv ČSOP

a jak těžko je možno jeho stavy obnovit. Pokusili se uměle rozmnožit stavy bobra evropského a bahenní želvy, ale v obou případech byly výsledky špatné. Naštěstí se bobry ani želvy nepodařilo vyhubit v celé Evropě, a tak se s oběma druhy, které přežily v jiných zemích, můžeme setkat ve volné přírodě ještě dnes.

Celá bítovská expozice je pojata jako aktuální přiblížení současného stavu ohrožení naší fauny na historických preparátech. Mnohé z vystavených zvířat by dnes nebylo možno odchytit ve volné přírodě buď proto, že jsou přísně chráněna z důvodů svého ohrožení, anebo prostě proto, že už v naší přírodě nejsou.

Bítovskou expozici dermoplastických preparátů je možné v pravém slova smyslu považovat za vkročení do stránek červené knihy ohrožených organismů. Setkáte se zde s šesti druhy orlů, čtyřmi druhy tuhyáků, s mnoha druhy sov, volavek, norkem evropským, vydrou, vlkem i medvědem. U každého živočicha máte mapu s jeho současným známým rozšířením v České republice, českým i latinským názvem, spolu s barevným kolečkem, které symbolizuje stupeň ohrožení. Nejsmutnější je ta černá - označuje druhy, které z naší krajiny zmizely.

Také sbírka vycpaných domácích zvířat, zejména psů, je raritou hradu. Hradní páni měli své miláčky v takové oblibě, že si je nechávali po smrti preparovat. Nyní vám sbírka může posloužit k tomu, abyste se naučili rozlišovat některá běžná plemena psů, či si povšíli plemen, která se už dnes téměř nevyskytují. Setkáte se zde s irským setrem, německou dogou, stájo-vým pinčem, japonským pinčem, bernardýnem, kokršpanělem, foxteriérem a dalšími plemeny. Ostatní části sbírky zatím odpočívají v depozitáři. Jejich čas přijde později. Nyní však máte možnost seznámit se s ucelenou ochrannou expozicí v oblasti Podyjí, známého nejen intenzivní a silně devastující rekreací, ale i jediným moravským národním parkem. Za zmínku rozhodně stojí i nově rekonstruovaná kaple na nádvoří hradu, středisko obnovené poutní tradice. Proto pojedete-li v tu stranu, nezapomeňte se zde zastavit, budete-li literovat. Litovat toho, že mnohé druhy už ve volné přírodě vidět nemůžete. Bítov či Nebřítov, tak zní otázka.

msr

Noc na Slučím Tahu

Barbora Srámková

Když černočernou
sidorí praha si
v leďových vodách
pořezané zínky
běda
zelenou hnu
do jezera upustila
teď bloudí slepá lesem nemá
čím by zapálila
růna

dy, ale může být příčinou množení mikroorganismů. Při odběrech v letních měsících nepravidelně nacházíme koliformní bakterie, hodnoty se pohybují od 0-11 KTJ/100ml.

Studánka Rakovec. U Rakovecké hájovny je pod svahem vpravo od cesty studánka se dvěma výtoky. Vydatnost obou dohromady je v průměru 0,2 l/s. Obsah dusičnanů se pohybuje okolo 20 mg/l. Pro občasný záchyt koliformních mikroorganismů doporučujeme vodu převařovat.

Ríšova studánka je vzdálena asi 3 km od Rakovce Kočičím žlebem. Pěkně upravená kamenná studánka sbírá mělké dešťové vody, má proto v zimě a za sucha minimální průtok. Voda je fyzikálně a chemicky celkem vyhovující, ale mikrobiologicky velmi proměnlivá. Často obsahuje větší množství koliformních a psychrofilních mikroorganismů. Jedna z mála studánek s nižším pH (6,7), má velmi chutnou vodu, ale neměla by se pít bez převaření.

Známa **Helenčina studánka**, kterou najdeme na zelené turistické značce asi 3 km od Ríšovy studánky směrem k Velké ceně, je po nezdařené rekonstrukci již několik let bez vody.

Začátkem roku 1993 jsme nabídli městské části Bystřice provádění rozborů vody a zveřejňování výsledků u výše popsanych studánek. Zastupitelstvo Bystřice schválilo na rok 1993 20.000 Kč na tento projekt a díky tomu se zde i letos budeme setkávat s výsledky rozborů.

Mezi studánkami, které leží v dosahu městské hromadné dopravy, stojí za povšimnutí ještě **studánka Doležalova**, známá jako studánka U buku. Je snadno přístupná od autobusu MHD jednu zastávku před Útěchovem. Vznikla před více než 50 lety a byla věnována lesníku Janu Doležalovi. Vydatnost studánky začala před několika lety klesat a asi v roce 1990 přestala voda téci úplně, protože potrubí přivádějící vodu od pramenů zarostlo kořeny. Při rekonstrukci studánky v letech 1991 až 1992 se nepodařilo podchytit všechny prameny zpět do původní studánky, proto byla vybudována nová asi o 10 metrů níž. Po obnovení studánky jsme provedli rozbor v říjnu 1992 a v únoru, květnu a červnu 1993. Voda v obou studánkách má velmi podobné fyzikálně chemické parametry, obsah dusičnanů okolo 7 mg na litr sice splňuje požadavky na vodu pro kojení, ale pro vysoký obsah chloridů a občasný výskyt coli mikroorganismů ji není možno doporučit. Začátkem června 1993 po vydatných deštích došlo k průniku povrchové vody, což se projevilo zakalením vody do žluta a vysokými počty mikroorganismů. Vělejší nová studánka je lépe zabezpečená, takže doporučujeme brát vodu raději zde. Se správcem studánky jednáme o umístění tabule pro zveřejňování výsledků analýz.

V **Bílovicích nad Svitavou** je u Myslivny Lišky Bystroušsky studánka pojmenovaná podle hudebního skladatele **Leoše Janáčka**. Studánka je jako jediná na okrese Brno-venkov zařazena mezi zdroje kojenecké vody a jistě si zasluhuje pravidelné sledování. Vydatnost pramene se pohybuje od 0,05 do 0,1 l/s, obsah dusičnanů 2-3 mg/l, při většině rozborů je voda mikrobiologicky nezávadná. Vodu pro kojení je však nutno bezpodmínečně převařovat! Rozbor vody v této studánce budeme pravidelně provádět i v letošním roce díky příspěvku berlínské operní pěvkyně Eddy Moser, která ztvárnila hlavní roli ve slavnostním představení opery *Bludný Holanďan* 29. května v brněnské Janáčkově opeře a spolu s představitelům Dalanda Walterem Finkem z Vídně nám věnovala svůj honorář. Při této příležitosti byly ve foyer Janáčkovy opery vystaveny fotografie studánek.

Recenze

Biele-Bílé Karpaty

„Vchádzajúc na bielokarpatské chodníky, máme i my, ktorí pochádzame odinaka, svätocný pocit, že vstupujeme do krajiny domova“, tak ukončil Jan Lacina predmluvu k monografii Biele-Bílé Karpaty, chránená krajinná oblasť, ktorou v náklade 3 000 výtisků vydalo nakladateľstvo Ekológia v Bratislave koncom roku 1992. Publikace, ktorou sestavili P. Kuča, J. Májsky, F. Kopeček a I. Jongepierová navazuje na dobrou tradíciu česko-slovenských kontaktů na moravsko-slovenském pomezí. Potěší všechny, kterým se krajina Bílých-Bielych Karpat stala krajinou domova. Zcela jistě jim nebude vadit střídání češtiny a slovenštiny a zcela jistě ocení množství poznatků, které se podařilo včlenit na 38 stran této velmi cenné regionální monografie. Dílo je výsledkem společné práce českých a slovenských přírodovědců, ochránců a dalších specialistů, autorský kolektiv tvořilo 58 autorů a 10 dalších spolupracovníků. Jednotlivé stati přinášejí původní a často jedinečné informace o neživé a živé přírodě, její ochraně, vlivě člověka a jejich potřebné regulaci. Nejrozsáhlejší kapitoly jsou věnovány rostlinstvu a živočišstvu, podrobně jsou charakterizována i jednotlivá maloplošná chráněná území. Publikace navazuje na řadu monografií o chráněných krajinných oblastech, postupně vydávaných ve Slovenské republice. Tato jedinečná řada monografií, mající velký význam pro zvýšení informovanosti o přírodě těchto území a podnětující zájem o jejich ochranu, nemá dohružet v České republice období. Doufáme, že společná monografie o CHKO Biele-Bílé Karpaty bude příkladem i pro státní ochranu přírody v ČR a podnětí vydávání regionálních monografií obdobných slovenským. Dlouho připravovaná publikace vychází v čase, kdy je na moravsko-slovenském pomezí vytrvána „pevná“ hranice. Dokazuje, že příroda je bez hranic. Její vydání je v naprostém souladu s celoevropským trendem překračování administrativních hranic při ochraně přírody. Všem, kdož se o krajinu nezapadnějši části Karpat zajímají, lze tuto publikaci vřele doporučit a autory i sestavitele (ty především) pochválit za zdárné dílo.

ad

Mokřady

S velkým potěšením oznamujeme veškerému ochranářstvu, že dne 26. května 1993 byly do seznamu mezinárodně významných mokřadů (tzv. Ramsarská konvence) zapsány níže řeky Moravy v CHKO Záhorské.

red.

Představujeme nevládní ekologické organizace

Děti Země

Vznik: 28. září 1989

Hlavní osobnosti: Miroslav Patrik, Jindřich Petřík, Adéla Kubíčková, Tomáš Kolenka, Petr Hlobil, Miroslav Šuta

Počet členů: kolem 400

Spřízněné duše: Hnutí DUHA, Greenpeace, Jihočeské matky proti jadernému nebezpečí, Milieucontact Oosteuropa (Holandsko), Ivan Dejmal

Nespřízněné duše: všechny organizace a osoby, podílející se na destrukci životního prostředí

„Tak, jako se příroda vyvíjí mnoha alternativními směry, stojí a padá s velkou pestrostí druhů a ekosystémů, rádi bychom, aby byly ve stejném rozsahu alternativy i v lidském společenství. Alternativy v dopravě znamenají, že není na světě jen automobil. Alternativy v energetice znamenají nesměřovat jen k vysoké spotřebě atomové, tepelné či jinak nečisté energie. (...) Naše pouto k přírodě je hlubší, než kam mohou dosáhnout technologická řešení krize našeho životního prostředí. Nepochopíme-li to, Země nás ze sebe setřese jako nevhodné děti a bude se dál točit. Heslem naší filosofie je tedy ALTERNATIVA.“

Takto charakterizovalo sdružení Děti Země (známé i pod anglickým názvem Children of Earth a jeho zkratkou COE) samo sebe v informačním materiálu z dubna 1990 a výstižněji bychom to stěží dokázali. Zejména slovo alternativa je pro činnost tohoto hnutí charakteristické a jistě není náhoda, že stejný název nese i občanský, vydávaný Děti Země od roku 1992.

Mezi českými ekologickými organizacemi patří Děti Země k těm starším, větším a vlivnějším. Jejich pobočky najdeme na celém území republiky - jmenujme alespoň ty nejznámější v Praze, Brně, Chebu, Plzni či Vsetíně. Existují i slovenské Děti Země, sídlící ve Zvolenu. Podle zaměření se hnutí dělí do jednotlivých kampaní - Za záchranu ozonoféry, Energie pro život, Za ekologicky čistou dopravu, Za záchranu přírody na Zemi, Za čistou Zemi, vzduch a vodu. Kromě těchto „národních“ kampaní existují ještě kampaně lokální (např. proti výstavbě vodního díla Dolní Žleb na Děčínku). V rámci Děti Země působí i chebský Klub ochrany dravců a sov (organizuje hlídání ohrožených hnízd, vydává zpravodaj „Falco“), pražský „Tým Bořena“, Klub za záchranu Polabí atd.

Do povědomí veřejnosti se Děti Země zapaly především činností prvních tří kampaní, které mají v rámci sdružení klíčový význam. Energetická kampaň je známá protijadernou aktivitou (neúnavná opozice proti JE Temelín, kritika plánů na stavbu jaderné výtopny v Plzni, protestní akce v Mochovicích), dopravní se zabývá propagací alternativních koncepcí dopravy a kritikou koncepce současné, sledující hlavně rozvoj automobilismu (k nejznámějším akcím patří několik blokád na hraničních přechodech do Německa, významná je ovšem i publikační činnost a také úzká spolupráce s Dopravním klubem ČSFR). Konečně kampaň Za záchranu ozonoféry usiluje o zákaz ozon ničících látek. Kromě demonstrací a osvětových akcí musíme na tomto místě zmínit především petici „Za záchranu ozonoféry“, pod níž se loni v ČR podepsalo 80.000 lidí.

Děti Země se věnuje i vydavatelské činnosti - například v současnosti nabízejí dvě publikace o dopravní politice a jednu o ohrožení ozonové vrstvy.

Sestavil Petr Jokeš

Kontaktní adresa: Ekologické informační centrum Děti Země
Podbabská 14
160 00 PRAHA 6
Tel.: 02/311 70 75

Právě Janáčkova studánka je pěkným příkladem toho, že studánky nejsou jenom zdrojem vody, ale také naším kulturním a přírodním dědictvím. V lesích od Bílovic, kolem Adamova až po Olomučany je i okolo dvaceti dalších krásně upravených kamenných studánek, vybudovaných většinou kolem roku 1927. Studánky v nádherném přírodním prostředí slouží nejen k osvěžení turistům: dávají lesu zvláštní kouzlo útulnosti.

Rovněž ochránci přírody z Pozořic evidují v Hostěnickém lese a okolí 29 studánek a pramenů, o nichž se můžete podrobněji dočíst v publikaci Studánky - ČSOP Pozořice. V jiných obcích o studánky pečují např. místní organizace Junáka, ochránců přírody nebo myslivci, mnohde dodnes udržují tradici otvírání a čištění studánek.

Regionální sdružení v Brně připravuje publikaci „Brněnské studánky“, která shrne všechny získané údaje z námi sledované oblasti. Ve spolupráci s Útvarem hlavního architekta chceme navrhnout některé studánky na území Brna k ochraně jako významné krajinné prvky.

Z činnosti ČSOP

Terénní stanice ČSOP „Vikštejn“

Mnohým čtenářům je zřícenina hradu Vikštejn neznámá. Nachází se ve východní části Nizkého Jeseníku na Vítkovské vrchovině, nad hluboko zaříznutým údolím řeky Moravice. Vyhláškou tehdejšího ONV Opava zde byla roku 1982 zřízena oblast klidu „Údolí Moravice“, nyní přeláskaná na přírodní park „Moravice“.

Snahou referátu životního prostředí Okresního úřadu v Opavě je přehlasení do kategorie zvláště chráněných území. Z těchto důvodů usilovali členové ČSOP z Opavy a Vítkova o zřízení terénní stanice. Jako nejvhodnější se ukázal chátrající objekt u zříceniny hradu. A tak zásluhou ochránců přírody z Opavy, Jilešovic a Vítkova byla v roce 1991 činnost terénní stanice zahájena.

Stanice poskytuje přístřeší dobrovolným

ochráncům přírody, kteří sledují výskyt flóry a fauny i chování a pohyb návštěvníků v přírodním parku. Nedílnou součástí je plnění ochranných programů ČSOP, ekologická výchova a propagace ochrany přírody. Okresní výkonná rada ČSOP rovněž vydala za přispění okresního úřadu brožuru „Vikštejn - památky a příroda“. Abychom byli užiteční i historickým památkám, obnovili jsme hradní věž, poutač u přístupové cesty, opravili boží muka a odstranili náletové dřeviny z hradu. V říjnu 1991 naši práci ocenil při své návštěvě i tehdejší ministr životního prostředí Ivan Dejmal.

J vy, ochránci přírody, kteří navštívíte tuto rekreační oblast, budete vítáni. Rádi vás blíže seznámíme s naší činností.

Jiří Lissck

Na Vikštejně
Foto ČSOP

K odkazu profesora Zlatníka

Nedávno jsme si připomněli 90. výročí narození profesora Aloise Zlatníka, zakladatele moderního pojetí lesnické geobiocenologie, ekologa a odborníka v několika oborech. Je dobré si připomenout i jeho odkaz v oblasti ochrany přírody.

Po II. světové válce byl zkompletován prof. Zlatníkem přehled návrhů na vyhlášení rezervací v zemi Moravskoslezské. Prof. Zlatník zde shrnul své poznatky ze studia lesů zmíněné oblasti a vytvořil pro ni návrh na zřízení sítě lesních rezervací. Návrh svým pojetím a myšlenkou předběhl dobu o několik desítek let.

Jeho význam tkví především v myšlence, že je třeba vytvořit síť lesních přírodních rezervací, reprezentující v daném zájmovém území celou škálu vegetačních stupňů a stano-
vištních typů zde zastoupených. Tato síť by potom měla být tak rozsáhlá, pestrá a prostoro-
vě rozmístěná, aby její území byla trvalým zdrojem biologické diverzity našich lesů a zároveň působila jako základ kostry ekologické stability našeho území (řečeno v dnešní terminologii).

V době, kdy prof. Zlatník tvořil tento seznam, bylo zcela nesporně na území Moravy a Slezska větší množství hodnotných a přírodě blízkých lesních porostů než dnes. Přesto, nebo snad právě proto, si prof. Zlatník stanovil základní kritéria pro výběr těchto území tak, aby nedošlo k náhodnému výběru bez určitých pravidel. Tyto poznatky později zformuloval ve své stati „Teoretická kritéria pro výběr a rozlohu chráněných území“. Pravidla, která tehdy prof. Zlatník naznačil, jsou plně ověřená praxí a v o to větší míře platí i dnes.

Vzhledem k hodnotě již citovaného seznamu jsem v oblasti jihozápadní Moravy zjišťoval současný stav prof. Zlatníkem navržených lokalit a konfrontoval jsem je se seznamem chráněných území v této oblasti. Jedná se o oblast okresu Třebíč a částí okresů Znojmo, Jihlava a Brno-venkov. Vzhledem k rozsahu a charakteru informativního příspěvku není účelné podrobně popisovat současný charakter porostů a používat podrobných floristických či typologických charakteristik. Označení lokalit je převzato pro přehlednost přímo z původního seznamu. Značí původní sídlo lesního majetku a za pomlčkou tehdejší název příslušného poleší (revíru).

PŘEHLED LOKALIT

- 1a) Vranov nad Dyjí – Braitava
- 1b) Vranov nad Dyjí – Braitava
- 2a) Znojmo město – Podmolí
- 2b) Znojmo město – Podmolí
- 3) Bítov nad Dyjí
- 4) Koráb – Křepice

- 5) Nové Syrovice – Novosyrovecký les
- 6) Tavíkovice – 3 bezejmenné lokality
- 7) Dukovany
- 8a) Jaroměřice – Rozkoš
- 8b) Jaroměřice – Rozkoš
- 8c) Jaroměřice – Střelice
- 8d) Jaroměřice – Radkovice
- 8e) Jaroměřice – Radkovice
- 9a) Hrotovice – Chroustov
- 9b) Hrotovice – Slavětice
- 9c) Hrotovice – Slavětice
- 9d) Hrotovice – Hrotovice
- 9e) Hrotovice – Zelený kopec
- 10) Moravský Krumlov – Ketkovice
- 11a) Jemnice – Cidlina
- 11b) Jemnice – Horky
- 12) Náměštl nad Oslavou – Obora
- 13a) Brtnice – Jestřebí
- 13b) Brtnice – Kněžice
- 13c) Brtnice – Opatov
- 13d) Brtnice – Černé lesy

Tabulka

lokality č.	zachova- la se celá	zachova- la se částečně	nezachova- vala se	vyhlášena jako CHÚ
1a		+		NP
1b	+			NP
2a	+			NP
2b	+			NP
3		+		
4			+	
5		+		PR
6a			+	
6b			+	
6c			+	
7		+		PR
8a	+			PR
8b			+	
8c	+			návrh
8d	+			(návrh)
8e	+			(návrh)
9a		+		
9b		+		
9c		+		
9d			+	PR
9e			+	(návrh)
10	+			(návrh)
11a		+		PP
11b		+		
12	+			návrh
13a			+	návrh
13b		+		
13c		+		
13d			+	
29 lokalit	9 lokalit	11 lokalit	9 lokalit	9 vyhlášeno

Legenda: NP – lokality se nacházejí na úze-
mí Národního parku Podyjí
PR – lokality jsou vyhlášeny jako
přírodní rezervace
PP – lokalita je vyhlášena jako
přírodní památka
návrh – návrh na zákonnou ochranu
území byl již podán, ale úze-
mí dosud vyhlášeno nebylo
(návrh) – návrh na zákonnou ochranu
území bude zpracován

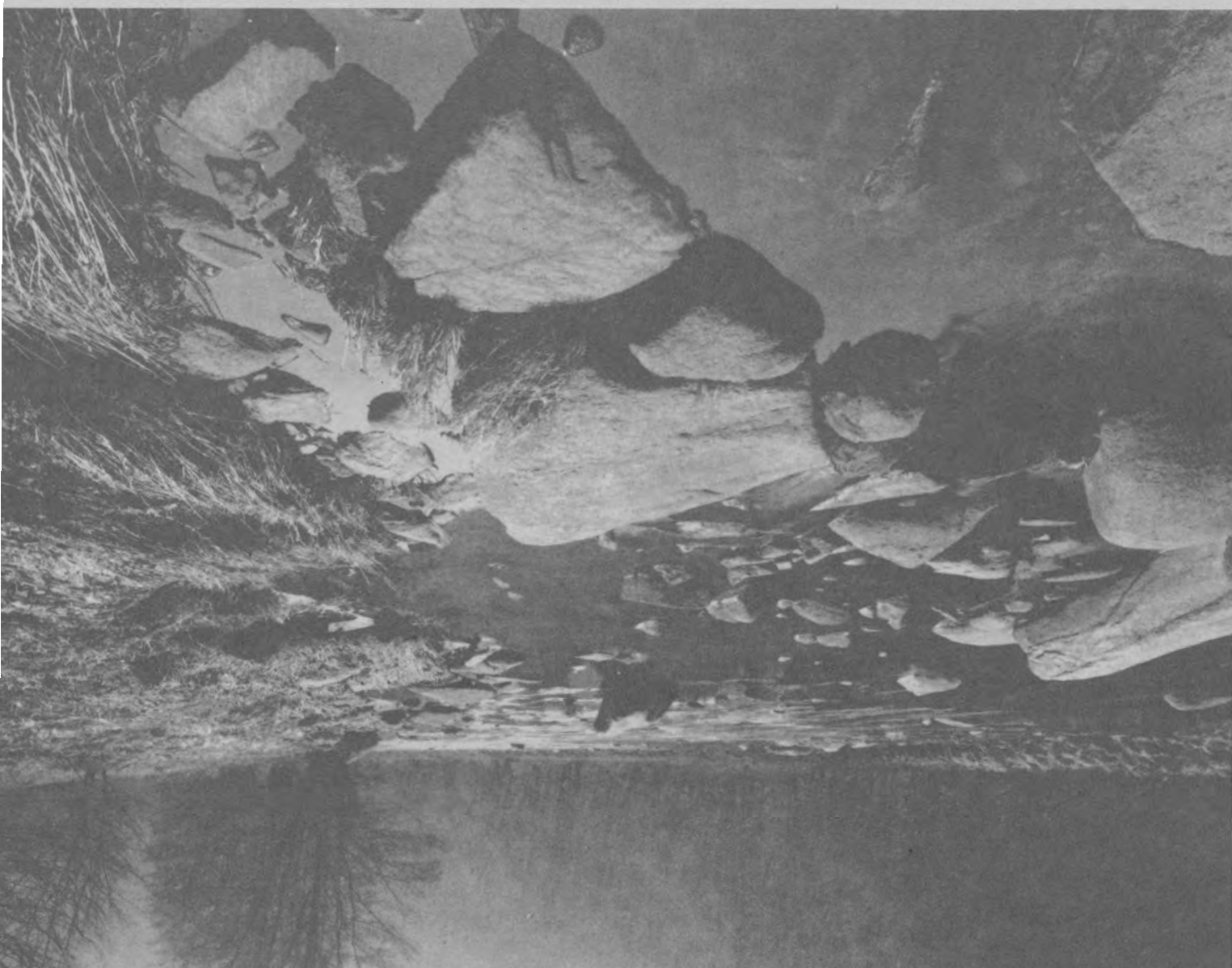
Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že na sledovaném území došlo pouze u jedné třetiny území k jejich zákonné ochraně. Značná část území dodnes přežila, ale je přestárlá, neobnovovala se a je proto třeba se těmito územím urychleně věnovat, než dojde k jejich definitivnímu zániku. Vzhledem k tomu, že se jedná vesměs o malá území, která nejsou schopná samostatné autoregulace v komplexech smrkových porostů, je nutné formou citlivých zásahů dosáhnout postupné obnovy porostů a zachování jejich víceméně přirozené dřevinné skladby včetně zpravidla hodnotného bylinného patra. Je to úkol, který vyžaduje bezprostřední spolupráci státní ochrany přírody s lesnickým provozem a je věcí etí a zároveň i morální povinností obou stran, aby se tomuto problému věnovaly. To neplatí pouze pro těch několik lokalit, které byly orientačně posouzeny, nýbrž pro celý Zlatníkův rozsáhlý návrh. Zaslouží si to jistě nejen lokality samy, ale také obrovské myšlenkové dědictví, které nám prof. Zlatník ve svém rozsáhlém díle zanechal.

Poznámka: podrobnější informace k tomuto sdělení najdete ve sborníku z konference „Geobiocenologický průzkum lesů a krajiny – výsledky a aplikace poznatků“, konané le-
tos v únoru. Sborník vydává Lesnická fakulta VŠZ v Brně péčí katedry lesnické botaniky a fytocenologie.

Tomáš Vrška

Kreslil Jan Rajlich

PRÍLOHA ČASOPISU VERONICA PRO SPRÁVU NÁRODNÉHO PARKU PODYJI

PODYJI

SPRÁVA NÁRODNÉHO PARKU PODYJI

VERONICA

Dítě, které se nemělo narodit

Tomáš Rothrockl

Kdysi za dávných časů ochrany nejzachovalejších zbytků přírody naší (řečeno ústy klasika ochrany přírody), ale ne zase za časů tak dávných, abychom si na pomoc museli brát geologické hodiny, žila byla na jižní Moravě věhlasná ochránářská organizace. A na některé z porad šéfů této organizace prohlásil šéf šéfů: „Podyjí je děcko, které se nemělo narodit“. Měl tehdy na mysli chráněnou krajinnou oblast, která nedlouho předtím spatřila světlo světa.

Když se nyní navracím ze světa pohádek do reality, přemýšlím, jestli to byl povzdech otce, který neplánovaně zplodil dítě, či lamentování rodiče nad chováním chtěného potomka, který, jako ostatně každý batolenec, poněkud zlobil. Nejspíš ta druhá možnost je pravdivá. Proč? Odpověď je nasnadě - vždyť v oněch dávných dobách rozvinutého socialismu nemohlo být nic neplánovaného, natož nová CHKO.

Proč ale tento pseudopohádkový začátek článku pro seriózní ochránářský časopis? Snad proto, abych si připravil půdu pro závažné prohlášení pro tisk:

Foto na předcházející straně:
B. Prokůpek

Zima v Podyjí
Foto B. Prokůpek

Jak to cítí řeka

Miloslav Růžička

Údolí Dyje v Národním parku Podyjí - území po dlouhou dobu zapovězené, nepřístupné, takřka až zapomenuté, s puncem tajemna, opředené množstvím zkazek a pověstí z doby dávné i nedávno minulé - zaznamenává události popisující dramata vášně a slabosti, nenávisti a odpuštění, víry i zrady, poklesků i vítězství. A snad jen šeptající řeka zná všechny ty příběhy vypovídající o chabrosti rytířů, chamtivosti loupežníků, o fortelné práci mlynářů, spanilosti ctnostných panen, přelétavosti povětrných ženštin, náladovosti vodníků a hejkalů, skřítků a zvířátek, bytostí nadpřirozených i naprosto všedních.

Po věky plyne řeka svým korytem. Je stále stejně hravá a svěží. A kupodivu čistá. Ale až příliš často její průzračné vody zakalila lidská krev. A tak jen šplouchající voda může dnes vyprávět o útrapách válek a pohraničních šarvátkách, nájezdech a drancování, okupacích i zvůli totalitních důstojníků a jejich příslušníků v této zadrátované „Zemi nikoho“.

Břehy řeky pamatují období dobrá, zlá i ta ještě horší. Ale sama řeka dobře ví, že vše vždy odnese čas anebo voda. A tak přesto, že toho zažila

Podyjí je dítě, které se mělo a muselo narodit! Má mnoho otců a maminek, nemohu je všechny jmenovat. Ti, na které bych zapomněl, by se mohli oprávněně zlobit. Byli to lidé z celé republiky, z různých institucí, fandové i dobrovolní ochránci přírody, kteří obětovali mnoho svého času a nervů pro dobrou věc. Pro věc, která snad našla své zhodnocení v předvečer prvního jarního dne roku 1991, kdy vláda naší země rozhodla o zřízení Národního parku Podyjí. Vzpomínám na všechny kolegy, kteří dovedli v sobě překousnout ty potupné chvíle, kdy byli vpouštěni za ostnaté dráty do země zakázané (a zaslíbené), aby tam plnili odborné úkoly pod dozorem po zuby ozbrojených pánů v zelených kamizolách s psími hlavami na výložkách. V této nelehké době byl totiž postaven základ pro vznik nynějšího národního parku.

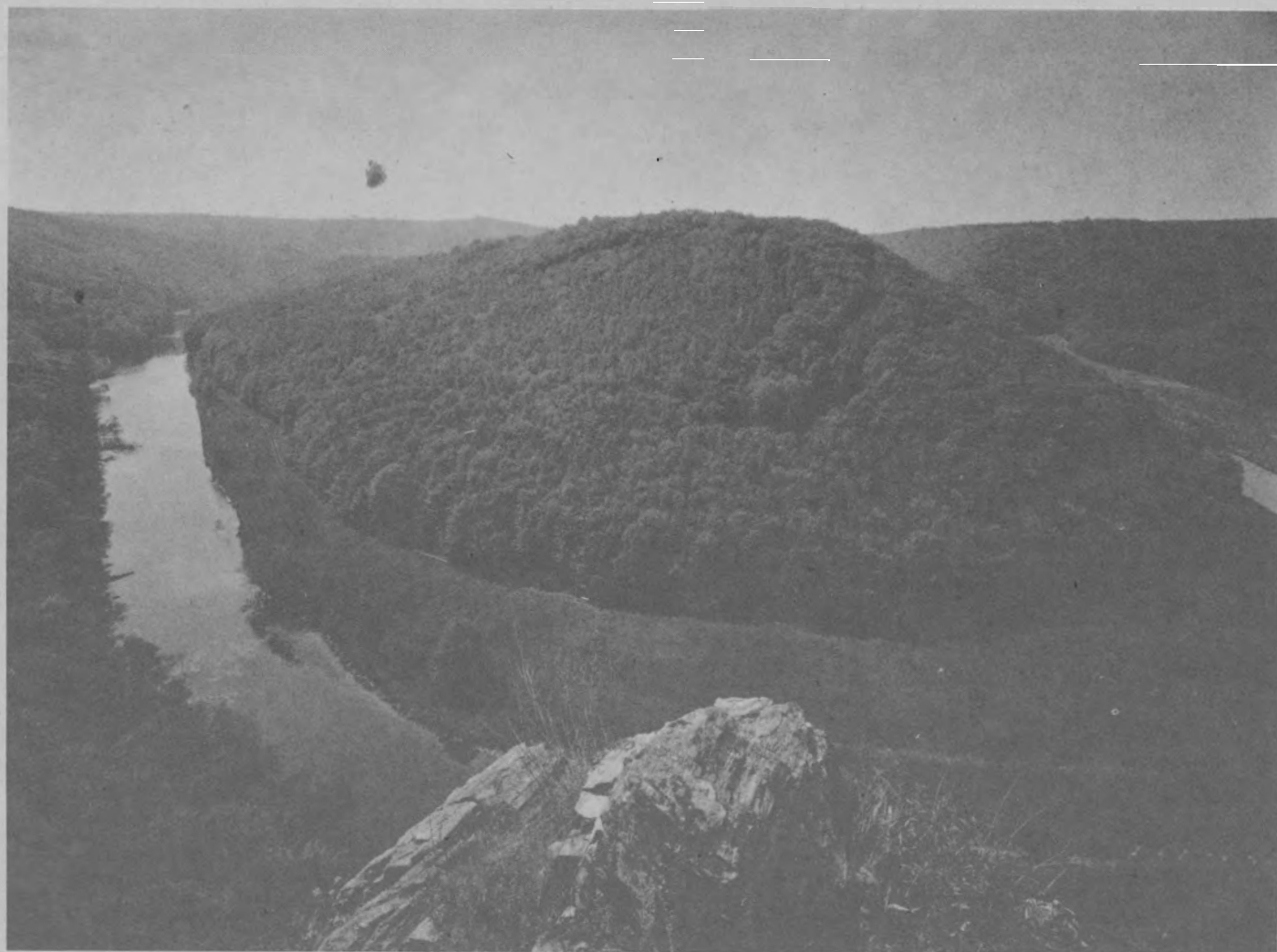
V polovině osmdesátých let vznikl první ucelenější odborný materiál o přírodě středního Podyjí - Oborový dokument CHKO. Již z jeho závěrů a z výsledků následných Prověrek maloplošných chráněných území vyplynulo, že Podyjí je v rámci střední Evropy ojedinělým přírodním fenoménem, který si zasluhuje zajistit nejvyšší ochranu v kategorii velkoplošných chráněných úze-

žích mnoho, podobá se nejčastěji bezstarostnému skotačivému štěněti. Ovšem až na jednu výjimku. Tam, kde se údolí rozšíří a kde již ve starověku přetínala řeku kupecká solná stezka, se nalézá oblast, kde se tato dovádívá dívka přemění na důstojnou a vážnou dámu.

V místě, kde meandr řeky vykrojil ostroh, na jehož úbočí se nachází prastará vinice Sobes, mělo řečiště v minulosti značný spád. Voda se zde zpěnila a hnala údolím, jakoby již cítila, že je to její poslední šance, že každým okamžikem vyrazí z údolí a rozplyne se v rovinách pod vrchovinou.

A právě tady, kde řeka nabírá poslední dech před útokem, vytvořili naši předkové na úseku několika málo kilometrů dílo, které asi nemá nikde jinde obdoby - unikátní soustavu vodních mlýnů.

Na území, kde v dnešním Národním parku Podyjí řeka od 11. století vytvářela stabilní hranici mezi Markrabstvím moravským a Východní Markou - tedy mezi dvěma jak státními, tak i kulturními oblastmi - bylo osídlení velmi sporadické. Trvale vzniklo jen několik samot, ham-

SPRÁVA NÁRODNÍHO PARKU PODYJÍ

mi - formou národního parku. Tyto zpočátku spíše odborné sny nabývaly na realitě v období, kdy si Miloš Jakeš ve svém historickém projevu pletl brojlery s bojlerem. Zhruba tehdy též byly navázány první oficiální i neoficiální kontakty s rakouskou stranou a začala se rodit myšlenka společného bilaterálního Národního parku Podyjí - Thayatal.

Cinkot klíčů na našich náměstích v roce 1989 odložil do koše nejen zmíněného politika a jeho přidavače, ale i některé významné brzdaře v našem oboru. Věřejné mínění bylo tehdy neobyčejně zelené. Magické slovo ekologie musel každý ambiciózní politik vyslovit nejméně třikrát denně. Byla to zkrátka doba, kdy ještě nikoho nanapadala podobenství o šlehačkách na dortech. Páni v zelených kamizolách s psími hlavami na výložkách již nebyli po zuby ozbrojeni a navíc museli začít pracovat. Smotat kilometry železné opony a odvézt toto zvláštní drátenictví do sběru byla tvrdá práce. Lidé začali mít opravdový zájem o přírodu v bývalých hraničních pásmech a zájem měli i pracovníci, v jejichž náplni práce ochrana této přírody byla. Byla to též doba, která dala vzniknout ministerstvu životního prostředí a vytvořila novou, životaschopnou strukturu ochrany přírody. Ale především se tehdy dalo velice efektivně pracovat pro přírodu. Pracovalo se, fotbalově řečeno, systémem přímého a stálého tahu na bránu. Z dnešního pohledu je snad již neskutečné, že tuto taktiku uznávali nejen řadoví hráči, ale i ministerští úředníci, náměstci ministra a pan ministr též.

Prakticky během jednoho a půl roku se podařilo zajistit potřebné práce, nezbytné k předložení uceleného materiálu vládě. Poslední dny před zasedáním vlády probíhaly poněkud dramaticky, neboť resort obrany vyslovil nesouhlas s vyhlášením NP z důvodu potřeby další existence vojenské střelnice v tomto území. Diplomatickým jednáním tehdejšího ministra Dejmalu s představiteli armády bylo však dosaženo nejen souhlasu s vyhlášením NP Podyjí, ale ministr obrany se zavázal i k zásadnímu omezení provozu střelnice a k její úplné likvidaci nejpozději do pěti let. Dle očitých svědků se jednalo nad obrovskou armádní mapou Národního parku Podyjí a jednání připomínalo zasedání generálního štábu...

A tak 20. března roku 1991 se Podyjí narodilo podruhé, nyní již jako dítě, které se narodit mělo a jehož prenatální vývoj byl ve srovnání s ostatními neobvykle krátký. Správu tohoto jediného národního parku na Moravě zajišťovala zpočátku bývalá Správa CHKO Podyjí, od 1. července téhož roku však MŽP zřídilo Správu Národního parku Podyjí jako svoji přímo řízenou příspěvkovou organizaci.

Jak už to bývá, nastaly starosti. Díky životadárné finanční injekci, kterou stát věnoval národnímu parku do prvních chvil života, se podařilo uspokojivě zajišťovat provoz správy do konce roku 1991. Od města Znojma byl zakoupen objekt, který po úpravách začal již začátkem následujícího roku sloužit jako sídlo správy. Souběžně s technickým a materiálním vybavováním pracoviště se obsazovala plánovaná místa pracovníky potřebných profesí. Kmenovým základem se pochopitelně stalo předcházející pracoviště, lidé s dobrou znalostí regionu, jeho přírody a poměrů. Celkový stav činil v roce 1993 přibližně 25 fyzických osob.

I když většina zaměstnanců na správě v oboru začíná, rozhodně si nepřipadám jako ředitel odborného učiliště. Kladně se projevuje praxe „starých harcovníků“, kteří vedou jednotlivá oddělení. Pracoviště je snad ještě pod onou

rů a mlýnů, využívajících vodní sílu Dyje. Největší koncentrace těchto staveb je právě v popísané lokalitě historicky nazývané Devět mlýnů. Jejich soustředění zde bylo kromě značného spádu řeky podmíněno i blízkostí královského města Znojma.

Patrně nejstarší doložená písemná zmínka o Devíti mlýnech pochází z roku 1497, kdy král Vladislav II. obnovil a potvrdil klášteru klarišek ve Znojmě všechna darování a výsady a mimo jiné se v listině uvádí i mlýn Turuhost v Devíti mlýnech. Starší než tento údaj je pak již jen legenda o „Cetovi z Chýje“ ze 14. století. Podle ní prý loupeživý rytíř Jindřich z hradu Chýje (Kaja), dodnes stojícího nedaleko odtud na rakouském území, dal popravit jako zrádce tři mlýnáře z Devíti mlýnů. Pověst zaznamenává i jména obětí, a to Procházku, Slavíka a Bendu. Je zajímavé, že název Devět mlýnů se vztahuje na lokalitu, kde jich odedávna bylo pouze šest. Další tři mlýny ležely níže po proudu - dva z nich byly pusté již v 16. století, zřejmě jako důsledek častých povodní, třetí (Trauznický) byl zaplaven po výstavbě Znojenské přehradní nádrže.

Z šesti mlýnů přežily do nedávné minulosti (rok 1945) čtyři. Definitivní zánik pro ně znamenal nástup komunistické moci po skončení II. světové války. V rámci zabezpečovacích akcí na doteku se Západem byla v 50. letech vybudována linie železné opony a soustava nesmírně cenných historických památek byla vyhlazovací způsobem zlikvidována.

Dnes po nich kromě jména na mapě nalezneme pouze malebné jezy, čerčící tok řeky. Řeky, která právě v těchto místech zatajuje dech, nabírá na šířce a mění se v tu důstojnou zasmušilou dámu tesknící po staletém klapotu vodních kol, aby v zápětí utopila svůj žal ve vodách Znojenské nádrže.

Řeka ztichla, zatím je ještě příliš smutná a pohřebiště mlýnů ji příliš dojmá. Ale možná jednou zapomene, zármutek přebolí a všimne si, že je zde opět krásné a třeba si znovu začne když ne vyskat, tak alespoň pobrukovat. A tak snad jen to, že příroda na tomto území dostala šanci k nerušenému vývoji a zahladí stopy člověka, vyváží barbarské zničení cenných technických památek minulosti a stará dáma opět omládne. Snad nám jednou odpustí a znovu se rozveselí. Možná na to bude potřebovat stovky let, ale nakonec se to přece podaří. Je moudrá a už dávno ví, že vše odnese buď voda anebo čas.

Historie a současnost turistiky

Petr Lazárek

Kořeny turistického využívání území dnešního NP Podyjí nacházíme ve 2. pol. 19. století, kdy vznikly různé spolky a kluby, zabývající se propagací a zpřístupňováním Podyjí pro turisty. Byl to např. „Zalesňovací a okrašlovací spolek“, který vznikl v roce 1878 ve Znojmě, dále „Znojemská sekce Rakouského turistického klubu“, která působila v letech 1883 - 1920. Její členové provedli první turistické značení cest v okolí Znojma i Vranova. Např. v roce 1884 to byla cesta z Nového Hrádku do Retzu, v roce 1892 stezka z Čížova k Ledovým slujím. V tomtéž roce zbudovali rozhlednu zvanou Králův stolec.

Za zmínku jistě stojí i projekt elektrické Podyjské dráhy (rok 1907, projektant Ferdinand Schmidt). Tato železnice měla směřovat ze Znojma údolím Dyje k Vranovu a dále až na rakouskou stranu do Raabsu. Celková délka tratě měla být 70 km s osmnácti stanicemi. Dyji mělo překlenout 6 mostů, bylo by třeba zbudovat dvě galerie a prorazit čtyři tunely. Dráha měla sloužit místním obyvatelům, především však pro potřeby turistiky. Díky politickým změnám v roce 1918 projekt naštěstí nebyl realizován.

hranicí, kdy se v organizaci začínají uplatňovat Parkinsonovy zákony, takže organizační struktura je jednoduchá a rozložení odpovědnosti průhledné. Nyní, když jsem jazykem náborového letáku sdělil kdo jsme, měl bych též informovat kam jdeme. Je to vlastně jednoduché. Onoho kojence, o kterém zde již byla několikrát řeč, bychom měli vyplatit, naučit jej chodit, mluvit..., prostě vychovat a chránit před nástrahami života. Mylná je představa veřejnosti, že příroda v chráněných územích je cosi zakonzervovaného, co nepotřebuje žádnou péči. Vždyť jen les, který pokrývá přibližně 85 % plochy NP, byl před pár lety veden jako normální les hospodářský a k renaturalizaci některých jeho narušených ploch je třeba postupovat cestou ochrannářského managementu, tedy odborně řízené a prováděné péče. Obdobně je tomu i u některých rozsáhlých bezlesých ploch, například z mnoha hledisek unikátních vřesovišť ve východní části NP.

Jako podklad k provádění managementu slouží Plán péče o Národní park Podyjí a jeho ochranné pásmo. Pro zajištění péče o les byl vypracován lesní hospodářský plán. Kromě podílu na tvorbě či schvalování uvedených základních dokumentů provádí Správa NP Podyjí i mnoho dalších činností.

Je to především výkon státní správy v oborech: ochrana přírody a krajiny, ochrana zemědělského půdního fondu, lesní hospodářství, myslivost a rybářství. Zde má naše pracoviště na vymezeném území pravomoc obdobné referátům životního prostředí okresních úřadů. I když se jedná zdánlivě o „šedivou úřednicinu“, je to činnost důležitá a zodpovědná a postavení orgánu státní správy při všech jednáních, která se NP dotýkají, pokládáme za kladný moment.

Ale nejen razítkováním a klotovými rukávy živ je ochranář na naší správě. Koordinujeme veškeré výzkumné aktivity v území. Podyjí, v posledních desetiletích systematicky nepoznávané, se nyní stalo předmětem zájmu mnoha vědců a odborníků. Veškeré informace o přírodě NP Podyjí jsou pochopitelně využívány v rozhodovacím procesu. K operativnímu užívání těchto informací by mělo sloužit i pracoviště geografického informačního systému ARC/INFO. Neměj obavy, vážený čtenáři, že by snad computery řídily proces rozmnožování kudlanky nábožné na Havranickém vřesovišti, leč mohou být skutečnými pomocníky při práci zdánlivě tak idylické, jakou se někdy ochrana přírody jeví.

Kontakt s návštěvníky národního parku zajišťuje terénní služba. Strážci dbají na dodržování podmínek ochrany ve svých obvodech, částečně zajišťují i průvodcovskou službu, věnují se údržbě cest a informačních zařízení v terénu.

Jest smutnou vizitkou kulturní vyspělosti našeho národa, že jenom během prvního čtvrtletí tohoto roku byly záměrně zničeny tabule se státním znakem v hodnotě několika desítek tisíc korun. Pokuty bývají bohužel v některých případech jediným výchovným prostředkem. Provádět ekologickou výchovu však chceme jinak, než prostřednictvím biče sankcí. V této souvislosti zmíním přípravu zajímavého projektu návštěvníckého střediska v obci Čížov. Termín zahájení provozu? Vše záleží na financích, v provizorní podobě snad již příští turistickou sezónu.

Výčet činností je mnohem širší, zapomenout nelze ani na spolupráci s rakouskou ochranou přírody na přípravě společného národního parku.

A co chceme do budoucna? V blízké době se musí definitivně vyřešit propletenost s faktickým výkonem práva hospodaření v lesích NP Podyjí. Dle zákona o ochraně přírody by měla Správa NP Podyjí o les v národním parku přímo pečovat dle principů ochrany přírody. Mluvím-li o propletenosti, mám na mysli zcela zbytečně komplikovanou situaci, pramenící z nepřipravenosti naplnit naprosto čistě literu zákona. To, že bude celou akci brzdit resort hospodářský, tedy lesy, šlo předpokládat, smutný ale je přístup resortu mateřského.

Pro Podyjí však ještě nikdy nic nedopadlo špatně. Nechci to zakřiknout, ale to nově narozené a chtěné děcko je dítětem štěstěny. Budu rád, když mu i vy budete dál držet palce. A brzy se někde společně uvidíme - nejspíš při vyhlášení bilaterálního NP Podyjí - Thayatal. Anebo lépe někde na břehu Dyje, kde jedinou hlukovou zátěží bude zvuk tekoucí řeky - ale to snad přežijeme.

VĚSTNÍČKA

V roce 1918 bylo Podyjí rozděleno státní hranicí, oddělující dva samostatné nově vzniklé státy. Oba břehy byly však i nadále v těsném kontaktu. Toto období je charakteristické zvýšeným zájmem o turistiku v Podyjí. Tramping jako specifický český způsob pobytu ve volné přírodě dal podnět ke vzniku několika trampských osad přímo v údolí Dyje.

V roce 1919 vznikl ve Znojmě „Klub československých turistů“. Členové pokračovali ve značení cest, vznikly noclehárny ve Znojmě, Vranově a na Novém Hrádku, klub vydával turistické průvodce, publikoval v novinách a časopisech.

V období II. světové války bylo celé Podyjí včetně Znojma součástí Německa, tzv. Niederdonau, území severně od města leželo v protektorátu Böhmen und Mähren. Občané žijící v Niederdonau (týkalo se všech obcí v dnešním ochranném pásmu národního parku) se mohli po Podyjí pohybovat volně bez omezení. Pro toto období bylo charakteristické silné trampské hnutí.

Od roku 1948 byla naopak turistika v Podyjí spuštěním železné opony paralyzována. Území bylo postupně znepřístupněno veřejnosti, mimo malou část západně od Znojma, kde zbyly dva značené okruhy na obou březích Dyje, oba cca 10 km dlouhé. Dalším závažným zásahem bylo zřízení vojenské střelnice u Mašovic, která znemožnila provozování turistiky v severozápadní části území. Po zrušení hraničního pásma v roce 1990 přistoupila tehdejší Správa CHKO Podyjí ve spolupráci s Klubem českých turistů ke stanovení nových turistických tras. Vzhledem k tvaru a charakteru území byla zvolena hlavní trasa spojující Vranov se Znojmou, z níž jsou vedeny kratší odbočky na turisticky atraktivní místa. Hraniční přechod Čížov-Hardegg, který slouží výlučně pěším a cyklistům, napojuje síť turistických cest na trasy v rakouské části Podyjí.

Turistické cesty jsou voleny tak, aby umožňovaly poznání všech krajinných typů a přírodních pozoruhodností NP. Zároveň však respektují hlavní poslání národního parku, tj. uchování přírodního prostředí. Proto jsou určitá území znepřístupněna veřejnosti.

Celková délka značených turistických tras v NP je takřka 60 km. Celkem 16,4 km cest je vedeno přímo údolím Dyje. K doporučeným trasám patří:

- * Vranov-Šumná-Ledové sluje-Vranov (13 km)
- * Znojmo-Hnanice-Retz-Kaja-Hardegg-Čížov (27 km)

- * Znojmo-Popice-Devět mlýnů-Nový Hrádek-Lukov (24 km)

- * Znojmo-Králov stolec-Znojmo (12 km)

- * Podmolí (Lukov)-Nový Hrádek (5 km)

V letošním roce budou veřejnosti zpřístupněny dva nové okruhy v okolí Vranovského zámku a hraničního přechodu Čížov-Hardegg.

Cyklistická trasa je zčásti vedena souběžně s turistickými cestami a měří asi 30 km. Z větší části je vedena po asfaltové komunikaci podél bývalých drátěných zátarasů. Hlavní trasa vznikla propojením dvou větví od Mitteretzbachu a Znojma a pokračuje na Vranov. Tím vznikl atraktivní okruh cest spojující obě dvě strany Podyjí - českou i rakouskou. Pokud bude v budoucnu zřízen hraniční přechod Podmyče-Felling, vznikne tak nový okruh spojující tyto dvě obce s Vranovem a Hardegem. Trasy v regionu NP Podyjí jsou součástí budoucí sítě cykloturistických stezek na jižní Moravě.

Poslání lesů v Národním parku Podyjí

Jaroslav Krejčí

Pohledem na barevnou mapu Národního parku Podyjí zjistíme velmi jednoduše, že větší na jeho území je zalesněna. Podrobnější statistické údaje nám pak řeknou, že lesy v Podyjí mají rozlohu 5.300 ha a zaujímají přibližně 85 % jeho území.

Už z těchto údajů je zřejmé, že lesní porosty jsou základní složkou přírodního bohatství národního parku a péče o jejich stav bude pro jeho rozvoj a poslání rozhodující. Tímto povrchním konstatováním však nepřesvědčíme ani laickou veřejnost, která má o lesích všeobecně nejružnější představy, ani tu část lesních odborníků, která se na lesy v národních parcích dívá stále jen jako na „základnu pro výrobu dřevní hmoty“.

V rozsahu tohoto článku nelze samozřejmě uvést všechny argumenty, o kterých by se

dala napsat kniha. Pro stručnost proto uvádíme alespoň ty základní.

Trochu ekologie

V soustavě přírodních společenstev představují lesy nejdokonalejší, ale i nejsložitější přírodní systémy. Na rozdíl od společenství travnatých stepí, luk a skalních i vodních ekosystémů přesahuje druhové bohatství přírodních lesů tato společenstva až několika násobně. V kontextu ekologické stability samozřejmě lesy nelze vůbec srovnávat s porosty zemědělské výroby, kde dominantní rostlinnou složku představuje většinou monokultura jedné rostliny či dřeviny s velice chudou příměsí jiných druhů rostlin či živočichů.

Toto srovnání lesů s jinými kulturami se ovšem týká přírodních nebo alespoň přírodně

Typická doubrava s příměsí lípy a habru, přírodě blízké společenstvo s hojným výskytem vzácných druhů rostlin, hmyzu i ptáků
Foto Jaroslav Krejčí

blízkých lesních porostů, jejichž druhová i prostorová skladba co nejvíce odpovídá danému stanovišti. Čím více se lesní porost odchyluje od tohoto modelu (např. čistě borové uměle vysázené monokultury na nevhodných stanovištích), tím více se i takovýto les přibližuje ekologicky nestabilním zemědělským kulturám.

Stručně z historie

Původní pralesovitě formy lesních porostů v drsném a nepřístupném území dnešního Podyjí dlouho odolávaly lidské činnosti. Na rozdíl od okolí, kde dřevo v lesích bylo mnohem přístupnější, zůstávalo jádro Podyjí souvislým hraničním hvozdem, využívaným nanejvýš pro lovecké účely. O tom svědčí i stavba Nového Hrádku, který byl vybudován za vlády Karla IV. jako lovecké zařízení

SPRÁVA NÁRODNÍHO PARKU PODYJÍ

Markrabství moravského (myšlena ovšem jeho mladší část).

Někdy ke konci středověku začala i do Podyjí pronikat živěji lidská výrobní činnost, ať už to byly hamry či mlýny, které závisely na spotřebě zejména listnatého dřeva (buk a dub), nebo později stavby mlýnů i okolních vsí, které mimo paliva potřebovaly na dřevěné konstrukce jehličnany - v Podyjí to byla především jedle a borovice.

Postupnou těžbou lesa „sekerou“, čili pařezi-
novým (výmladkovým) způsobem - bez současného zalesňování - tak postupně docházelo k redukci těch druhů, které nejsou schopny vegetativně se zmlazovat (buk, jedle, borovice). Toto je jedna z pravděpodobných příčin dnešního převážně listnatého dubo-habrového zastoupení porostů dyjských strání (a z turistického pohledu jejich letní brčálové zeleně).

Teprve v pozdější době (zhruba od počátku minulého století), kdy se i v Podyjí začalo uplatňovat skutečné lesní hospodářství, byly také zde vysazovány nové „hospodářské“ druhy - zejména modřín a ve větším rozsahu smrky. Na většině území se však i nadále hospodařilo výběrným způsobem nebo maloplošnou sečí. Důsledně holosečné hospodář-

ství se uplatnilo teprve v době velice nedáv-
né. Přibližně od počátku sedmdesátých let 20. století přechází celé naše lesnictví do sféry „dřevařského výrobního resortu“ - se všemi důsledky. Převážná část porostů (v CHKO jako kdekoliv jinde) byla zařazena do tzv. hospodářských souborů s pasečným (v praxi holosečným) způsobem obnovy a velmi zjednodušenou (monokulturní) cílovou skladbou dřevin.

Prakticky to znamenalo, že při těžbě mýtného porostu byl současně odstraněn i mladý listnatý podrost a celá plocha pak byla značnými náklady znovu uměle zalesňována, oplocována, sazenice ožínány a většinou chemicky ošetřovány. Výsledkem byla jehličnatá stejnověková monokultura, druhově velice chudá (např. pro chráněné rostliny, hmyz i ptáky zde jaksi nebylo místo - přestože slovo ekologie už tehdy patřilo k bontonu). V představách některých „odborníků“ tak měly z lesů vzniknout jakési plantáže, které by po uplynutí obmýtlí bylo možno jednorázově sklízet - asi jako sedláci sklízeli žito. Naštěstí v Podyjí, zejména pro jeho nepřístupný terén (ochranné lesy) a hraniční polohu, nebyly tyto záměry uskutečněny v plném rozsahu a převážná část porostů byla zachována v přírodě blízkém stavu.

Záměry a perspektivy

Jedním ze základních požadavků pro kategorii národní park v mezinárodním kontextu je, že dotčené území musí mít přírodní nebo přírodě blízký ráz a prioritou zde nebude jeho hospodářské využívání.

To ovšem neznamená, že by se v lesích národního parku od jeho vyhlášení nedělo nic. Naopak - veškerá činnost v lesích národního parku by měla být soustředěna k jedinému cíli: v době co možná nejkratší dosáhnout postupnou přeměnou porostů jejich přírodního nebo přírodě blízkého stavu.

Prakticky to znamená vytvořit porosty věkově i prostorově diferencované, skladbou dřevin zcela odpovídající stanovišti a především schopné další samovolné přírodní autoregulace bez jakéhokoliv dalšího zásahu člověka. Znovu je však třeba zdůraznit, že jde o cílový stav, dosažitelný jen postupnou přeměnou.

Jaké cesty k tomuto cíli vedou ?

Především je to skutečnost, že všechny porosty v národním parku byly přefazeny z kategorie lesů hospodářských do lesů účelových. Druhou věcí je to, že nově zpracovaný lesní hospodářský plán už počítá s prioritou cílů shora uvedených. A třetím základním předpokladem je znění zákona ČNR č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, který jednoznačně předpokládá operativní řízení lesnické činnosti buď přímo správou národního parku, nebo jí pověřenou organizací nejpozději k 1.6.1993.

Po mnoha poradách a jednání na všech možných úrovních došlo k předání práva hospodaření v lesích NP podnikem Lesy České republiky správě parku. Vlastní výkon lesnické činnosti však zatím provádí LČR - Lesní správa Čířov na základě smlouvy. Toto opatření je provizorní a má ekonomické důvody; delimitace lesního provozu ke správě parku měla by proběhnout nejpozději do konce roku 1993. Vznikne tak jediný podnik, zajišťující komplexně ochranu přírody a péči o les v celém národním parku.

Tuto holoseč zalesnil Státní lesy - akátem
Foto Jaroslav Krejčí

Neživá příroda Podyjí

Tibor Andrejko

Na ploše národního parku Podyjí nejsou známa žádná významná naleziště mineralogická či paleontologická. O to víc je toto území zajímavé z hlediska geomorfologického a petrologického. Zejména se v Podyjí nalézá několik pozoruhodných geologických lokalit, vděčících za svůj vznik převážně samotné řece Dyji. Jsou to především Ledové sluje s opuštěným meandrem pod nimi, Hamerské vrásky, suťová pole pod Papírnou a v podstatě celý tok řeky, která v průběhu geologických epoch vytvořila hluboce zařezané údolí s četnými meandry, skalními tvary a sutěmi. Biologická rozmanitost území, přítomnost unikátních stanovišť rostlin i živočichů, které často patří mezi zvláště chráněné druhy, je podmíněna především geologickou stavbou území a jeho geomorfologickou členitostí, různou expozicí svahů, stupněm narušení povrchu atd.

Řeka Dyje pramení na jihovýchodních svazích Českého masivu, který je základní geologickou jednotkou ČR. Podloží národního parku je tvořeno metamorfovanými horninami dyjské klenby (součást moravika) a východně od Podmolí až ke Znojmu pak hlubinnými vyvřelinami dyjského masivu. Z hornin převažují především ortoruly a pararuly, svory, fylity a vločky amfibolitů, krystalických vápenců, erlání a kvarcitů. V dyjském masivu je hlavním horninovým typem biotitický granit, ve střední části granodiorit. Sedimentární pokryv je zastoupen jen sporadicky.

Pozornost odborníků i laiků již dlouho přitahuje skalní defilé na levém břehu řeky Dyje pod Vranovem nad Dyjí. Jedná se o **Hamerské vrásky**. Celé toto území mezi Vranovem a Hamry dnes patří do první - nejprůsavnější chráněné - zóny národního parku. Na lokalitě můžeme vidět nádherné ukázky okrajové zóny bítešské ortoruly s hojnými vločkami amfibolitů a pararul. Bítešská ortorula je součástí moravika dyjské klenby a tvoří monotónní těleso protažené v JZ-SV směru. Její stáří je nejspíše předprvohorní (určeno přibližně na 795 miliónů let). Hornina má světle šedou barvu, převládajícími minerály jsou plagioklasy (sodnovápenaté živce), mikroklin (draselný živec) a křemen, dále biotit a amfibol, méně pak muskovit či sericit. Při styku s vranovskou jednotkou je východní část bítešské ortoruly velmi intenzivně provrásněna a díky barevně odlišným typům hornin můžeme na řadě výchozů vidět celou

škálu typů vrás, které se takto pohromadě vyskytují velmi zřídka.

Ledové sluje u Vranova nad Dyjí patří k nejvýznamnějším a zároveň nejméně poznaným pseudokrasovým lokalitám v ČR. I když první pokusy o vědecké zhodnocení lokality pocházejí z minulého století, dodnes není jejich vznik a vývoj uspokojivě objasněn.

Ledové sluje vznikly na strmém severozápadním svahu dnes již opuštěného meandru řeky Dyje v intenzivně zvětrávaných bítešských ortorulách. Následkem erozivní činnosti řeky Dyje a mrazového zvětrávání zde došlo pravděpodobně k sesutí ohromných horninových bloků, vytvořilo se výrazné skalní členění, vznikly otevřené a zazemněné sutě a především jev nejznámější a nejvýznamnější - rozsáhlý systém navzájem propojených dutin. Tato masa kamenných bloků je dosud „živá“ a malá stabilita svahu způsobuje i dnes občasně řízení bloků. To je také jeden z důvodů zákazu vstupu do celé lokality i jejích podzemních prostor.

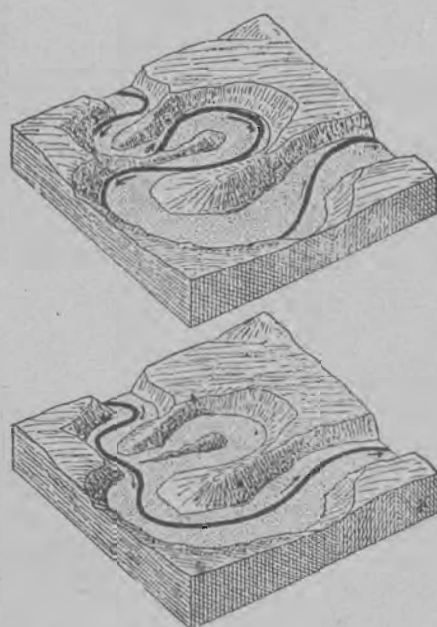
Některé podzemní prostory jsou za příhodných klimatických podmínek vyplněny ledovou výzdobou, tvoří se v nich rampouchy v podobě krápníků, povlaků, námraz a kaskád. Studený vzduch klesá v zimním období hluboko do dutin mezi skalními bloky a zůstává v podzemních prostorech uvězněn. Podchlazuje skalní bloky a ty zase puklinovou vodu, pronikající sem zejména v jarních měsících při tání a deštích.

Díky své geomorfologii (povrchové i podzemní tvary) a speciálnímu mikroklimatu je tato lokalita jedním z nejvýznamnějších stanovišť netopýrů na Moravě.

Typickou ukázkou činnosti řeky Dyje na jejím horním a středním toku je **opuštěný meandr pod Ledovými slujemi**. Meandr je říční zákrut, vytvořený zesílenou boční erozí řeky. V odolných horninách vznikají tzv. meandry zaklesnuté, charakteristické hlubokým údolím a příkrými údolními svahy.

Opuštěný meandr se vytváří na silně meandrujících řekách, zařiznutých do skalního podkladu. Odolnější kamenný výběžek jádra meandru je postupující erozí řeky odřizován u svého kořene (tzv. šíje), čímž si řeka zkrátí svůj tok a vznikne osamocený ostrovní pahorek, tzv. okrouhlík, oddělený od ostatního pobřežního terénu.

Pod Ledovými slujemi řeka Dyje tvořila v minulosti také meandr. Dnes je jeho důka-

řeka

říční sedimenty

pevná hornina

okrouhlík

zem malý okrouhlík, tvořený bítešskou ortorulou. Po přemístění koryta řeky byla jeho opuštěná část zanesena svahovými sedimenty. Přesto je zde ještě dnes zachováno vlhkostní společenstvo rostlin a bývalé koryto řeky „kopíruje“ občasný potůček. Celá louka pod Ledovými slujemi je ojedinělým stanovištěm vzácných druhů rostlin (např. prstnatce májového a vrby rozmarýnolisté).

Pro celé údolí Dyje jsou charakteristické sutě, vznikající důsledkem rozpadu hornin. Nejznámější a nejrozsáhlejší jsou **suťová pole pod Papírnou**.

Geologické podloží východní části Národního parku Podyjí (tj. východně od Podmolí ke Znojmu) tvoří hlubinné vyvřeliny Dyjského masivu. Jeho stáří je pravděpodobně předprvohorní, bylo určeno na 630 miliónů let. Základním horninovým typem masivu je biotitická žula, což je světle šedá zrnitá hornina. Z minerálních součástí jsou nejvíce zastoupeny plagioklasy a křemen, dále následují draselné živce a slídy (biotit výrazně převažuje nad muskovitem).

Celý areál je tvořen zvětrávanými biotitickými žulami Dyjského masivu, který byl na svém západním okraji postižen metamorfózou a vznikla tak zřetelná lavovitost horniny. Dnešní geomorfologie je výsledkem čtvrtohorních geologických procesů (počátek před 1,8 mil. let), kdy se v ostře zařezaném

údolí řeky výrazně uplatnila boční eroze. Došlo k oslabení soudržnosti hornin a následnému řízení skal. Tento proces podpořily účinky mrazového zvětřování a vznikla celá řada skalních tvarů: sruby, věže, rozsedy, jeskyně a především pro Podyjí charakteristické otevřené a zázemné sutě, suťová pole a kamenná moře. Velikost jednotlivých kamenných bloků v sutích dosahuje až několika metrů.

Pro tento terén jsou typické tzv. „šavlovité“ kmeny bříz, javorů, jeřábů, borovic a lip. Rovněž se zde vyvíjejí unikátní společenstva mechů a lišejníků. Výjimečné mikroklimatické podmínky těchto suti umožnily přežití pozoruhodných společenstev členovců (například pavouků) pravděpodobně až od poslední doby ledové.

Vymezený prostor mi nedává možnost pohovořit o všech geologicky či geomorfologicky zajímavých místech v národním parku, kterých je ostatně nespočet. Zastavil jsem se proto u těch nejvýznamnějších, u těch, které může každý návštěvník Podyjí vidět, protože leží v bezprostřední blízkosti značených turistických cest.

Tajemná zkratka GIS

Petr Tomšík

Mezi nové technické obory související s rozvojem počítačů patří i geografické informační systémy, neboli GIS. Co se za touto zkratkou skrývá?

Představme si hodinu zeměpisu na základní škole. Paní učitelka zkouší žáky, kde se nachází která země. K tomu přidává další otázky, například kolik má který stát obyvatel, jaké je jeho hlavní město, kterou řekou se tam mluví. Žák ukázavátem na mapě světa objíždí hranice státu a pokud ví, odpovídá. Fungující GIS funguje podobně jako žák při zkoušení. Zadáte-li například: najdi Panamu, potom se na monitoru počítače objeví mapa světa, stát Panama se zvýrazní jinou barvou a někde v rohu se objeví blízký rámeček s veškerými daty o státu Panama.

Tolik úvodem. Jenže na správu NP Podyjí nepotřebujeme pracovat s daty o státech světa, nýbrž s daty o území parku. Jedná se například o evidenci nemovitostí, lesní členění, existující meliorační úpravy, zónaci ochranných pásem, naleziště chráněných rostlin a živočichů atd.

Podstatou GIS je to, že veškerá informace o území je zpracována tak, aby ji bylo možné vykreslit do mapy. A právě toto vykreslení informací do map je základním rozdílem od negeografického informačního systému. Uvěďme ještě jeden příklad: představme si databázi evidencí nemovitostí nějakého města. Správce dat dostane za úkol najít všechny nemovitosti patřící panu Vonáskovi. Správce dat, zjednodušeně řečeno, několika údery do klávesnice zobrazí požadované informace na monitoru, případně je vytiskne. Když však měl k dispozici GIS, vedle čísel by se mu objevila mapka města se zvýrazněnými obrysy parcel.

Abychom mohli data do GIS zaznamenávat, je třeba vždy je prostorově umístit. K tomu je třeba vytvářet v počítači geografické vrstvy. Jsou

to vodní toky, vrstevnice, silnice a cesty, obrysy lesů, státní hranice atd. Překreslování map do počítače se nazývá digitalizací. Je to práce časově náročná, ale jednou zdigitalizovaná mapa později velmi usnadní získávání a odvozování informací o území. Na tyto základní vrstvy můžeme později navrstvovat další data, specializovaná na ochranu přírody. Například je vytvořen program evidence botanických druhů. Zajímá-li nás, kde se nachází např. divná nádherná, potom GIS vytiskne mapku parku s jejími nalezišti. Objekty můžeme v GIS zaznamenávat do počítače ve stejné formě jako na mapě, tj. jako body (např. evidence pramenů), linie (silnice, vodní toky, elektrické vedení) či plochy (sklady, lesní oddělení, suťová pole). Působnost a užití GIS je však rozhodně širší než pouhá evidence. Další jeho silnou stránkou je tzv. prostorová analýza. Opět příklad. Úkol by mohl znít, najít všechny lesní porosty, jejichž vzdálenost od silnice či cesty sjízdné motorovým vozidlem je větší než 300 m. Pokud máme v počítači grafickou vrstvu silnic, cest a porostních skupin, je jen otázkou několika minut, kdy se na obrazovce objeví mapka s porosty požadovaných vlastností.

GIS slouží také k získávání aktuálních dat za pomoci leteckých a družicových snímků. Při této příležitosti se nemohu nezmínit o úloze GIS ve válce v Perském zálivu. Přesné zaměřování a navádění letadel spojení bylo uskutečňováno pomocí špičkové technologie GIS, která využívala družicové snímky. Na správu NP je nasazen pro zpracování leteckých snímků rýze český program Topol. Příkladem práce s leteckými snímky na správu NP je projekt monitoringu zdravotního stavu lesních porostů. Princip spočívá v tom, že se letecký snímek přenesení do počítače a zobrazí se na monitoru, přičemž barvy se lze nastavovat ze snímku tak, aby byl co nejlépe zvýrazněn poškozený porost. Obrysy těchto poškozených ploch se převedou do paměti počítače. Tyto obrysy lze překrývat pomocí GIS s lesními hospodářskými mapami, a tak lze zjišťovat, o které porosty se konkrétně jedná. Uplatnění GIS je velice rozsáhlé. Problémem nicméně stále zůstává jeho postupné začleňování do praxe. Vzhledem k vysokým finančním nákladům na technické, programové a personální vybavení bude rozvoj GISu ve všech sférách státní správy spojen s nadšením programátorů a uživatelů pro hledání nového a progresivnějšího.

Kosení a pastva koz

Milan Reška

Primární bezlesí na skalních výstupech nad údolím Dyje jsou jedinými přirozenými lokalitami bez stromového a keřového patra v Národním parku Podyjí. Všechny ostatní bezlesé plochy zde vznikly lidskou činností; přesto jsou v současnosti některé z nich významnými útočišti rostlinných a živočišných druhů.

Odlesněné plochy lze rozdělit na několik základních typů. K prvním patří plochy s intenzivní zemědělskou výrobou - pole, sady, vno-

Větrníce

hrady. Vzhledem ke způsobu obhospodařování se jedná o plochy druhově chudé a přírodovědně málo zajímavé.

Druhým typem jsou plochy udržované sečením, tedy louky. Druhá skladba rostlinstva je rozdílná na plochách, které byly vždy pouze sečené, a na plochách, které někdy v minulosti byly přeorány. Na pouze sečených loukách je možno objevit daleko více druhů rostlin než na přeoraných loukách, což je mj. i nechtěným důkazem toho, že přeměna polí na luční porosty trvá i stovky let.

Na jedné z přeoraných a přesečených luk se snažíme provést rekonstrukci prameniště upolínové louky. V této louce, která byla před deseti lety odvodněna a zničena, bylo v části bývalého podmačení přeoráno několik pásů asi 5 m širokých a 30 m dlouhých a přerušena odvodňovací síť. Do přeoraných pruhů vnášíme druhy, nasbírané na zbytcích podobných lokalit v nejbližším okolí.

Mnoho luk je na aluvii Dyje ve špatně přístupných místech, navíc nebylo jednoduché se o ně v posledních padesáti letech řádně starat, protože byly v prostoru, kam byl vstup možný jen na povolení. Na všech je znatelný postup dřevin z lesa a částečně až úplné zarůstání. Zabránění sukcese je spojeno s vysokými náklady a pracností, proto byly vybrány nejcennější lokality a na nich provádíme biotechnické zásahy. Louky, kde to bylo možné, byly na jaře vyhrabány a v létě sečeny, na loukách, které byly zarostlé stromy a keři, bylo práce víc - v červnu se křovinořezem a mačetami likvidoval nálet, tráva se dosekla kosou.

Plochy v minulosti udržované pastvou jsou dalším typem. Jako příklad lze uvést vřesoviště v jihovýchodní části parku. Oproti stavu na začátku století, kdy vřesoviště sahlo až na hranu pravé strany kaňonu, již jeho velkou část pohltila přirozená sukcese dřevin a křovin, až do nedávna usilovně podporovaná umělou výsadbou lesa. Sukcesí, která pokračuje samozřejmě i v současnosti, se snažíme zastavit. Důvodem je nejen ohrožení unikátních lokalit teplomilných živočichů zastínováním a vytlačováním vyššími dřevinami, ale také to, že hlavními dřevinami sukcese jsou vedle růží akát a borovice, nepůvodní druhy, které výrazně mění charakter jimi obsazené lokality.

V loňském roce správa parku porovnávala různé způsoby managementu vřesoviště. Z více možností byl zvolen ekonomicky (a snad i ekologicky) nejvýhodnější způsob: pastva koz. V letošním roce bylo tedy pořízeno stádo 25 koz, které spásá zejména plochy po vyčištění akátu a nálety růží. Z dosavadní zkušenosti tento druh zásahu doporučujeme.

Za zcela zvláštní typ odlesněných ploch mohou být považovány rozšiřující se plochy na stěvanistých muflonů zvěře na jižních svazích údolí Dyje. Tento typ je, v porovnání s předešlými, druhově nejchudší. Významně jsou zastoupeny některé nitrofilní druhy (např. kopřiva) a lze vidět silnou erozi sešlapem a následně deštěm. Řešením bude snížení počtu muflonů na únosný stav, který odpovídá i zákazu introdukcí nepůvodních druhů zvěře dle zákona o ochraně přírody - tzn. na nulu. Toho by bylo možno dosáhnout zvýšenou aktivitou myslivců a jiných lovců, zvažuje se však i reintrodukce některého většího predátora.

Podyjí očima nadšeného entomofila

Martin Škorpík

Ten, kdo se alespoň částečně zabývá faunistikou hmyzu, může si kdykoliv ověřit známý fakt. Úroveň probádání území v tomto oboru totiž mnohdy závisí na blízkosti velkých měst. Je potřeba přiznat, že jejich okolí často bývá přírodovědecky velice atraktivní. Praha má svoji Sárku a Český kras a třeba Vídeň pak Bisamberg, Wienerwald či dunajské luhy. Na těchto „příměstských“ lokalitách se někdy podaří až neuvěřitelné nálezy. Existují ale neméně hodnotná území, která soustředěnějšímu zájmu odborné veřejnosti vždy unikala. K nim patří i krajina středního Podyjí včetně dnešního NP. Jistě k tomu značně přispěla i čtyřicetiletá nepřístupnost hraničního kaňonu pro běžné smrtníky. Od návštěvy zbylých atraktivních lokalit, které neležely v hraničním pásmu, většinou člověka odradila téměř stoprocentní pravděpodobnost střetu s civilně oblečeným pátračem nebo zatčení hlídkou PS. Pro tyto orgány byla podivná činnost terénně oděného přírodopysce krajně podezřelá. Tak předčasně končily své exkurze v „celách předběžného zadržení“ mnohé kapacity naší vědy.

Cím je Podyjí z hlediska hmyzu výjimečné, je možné pochopit již po prvních sběrech. Je to především mimořádná druhová diverzita. V tomto směru může po rozdělení Československa konkurovat snad jen CHKO Pálava. U sběratelsky populární skupiny brouků - čeledi tesaříkovitých - bylo zatím v Podyjí zjištěno 74% všech druhů žijících v České republice. Uvážme-li velikost zkoumaného území kolem 90 km², jde o údaj skoro neuvěřitelný.

Jinou zvláštností jsou některé teplomilné druhy, které u nás zatím nebyly nikde jinde zjištěny. Jde například o maličkého krasce *Paracylindromorphus subuliformis*, jehož nejbližší výskyt je znám z jižního Slovenska. Je pravděpodobné, že šíření druhů s takto zvláštním výskytem probíhalo podél Dunaje na západ a potom severovýchodním směrem po okraji Českého masívu až ke Znojmu. Pro pochopení těchto souvislostí bude nezbytné prostudovat přítomnost takovýchto druhů v Dolních Rakousích. V době, kdy nám tato země byla zapovězena, byly naše znalosti rozšíření hmyzu poněkud deformované uvažováním, jež směřovalo víceméně jen po rovnoběžkách.

Podyjí obývají i význačné reliktní druhy stepních stanovišť. Příkladem může být kobylka sága, která byla po mnoha desetiletích v Podyjí opět nalezena u rakouského Retzu. Shodné lokality jsou na našem území doslova „co by kamenem dohodil“, a tak je možné očekávat brzy nález i v okolí Znojma.

Ve výřtu nápadného stepního hmyzu mají čestné místo neobvykle početné populace kudlanky nábožné, zejména na ladech a vřesovištích kolem Popic a Havraníků. Zde byla v loňském roce poprvé nalezena pakudlanka jižní - význačný představitel nejteplejších stepních lokalit. Druhým neobvyklým zástupcem řádu síto-křídých z těchto stanovišť je ploskoroh pestrý. Poměrně překvapivým se zdá být nedávný nález vzácného stepního stěvelíka *Carabus hungaricus*, známého zatím z několika lokalit jižní Moravy.

Synonymem pro Podyjí jsou jižně exponované lesostepní stráně, porostlé zejména rozsáhlými doubravami. Duby vzhledem ke svému značnému fylogenetickému stáří hostí velké množství nejrozličnějších druhů hmyzu. Na svazích údolí Dyje se můžeme setkat s mnoha vzácnými a zá-

roveň nápadnými druhy. K největším patří tesařík obrovský, k nejhezčím červenočerný tesařík broskvoňový. V letošním roce byl nalezen překrásný krajník pižmový, jehož výskyt na těchto stanovištích byl předpokládán.

Fragmenty podhorských pralesů na západě národního parku mají také své hmyzí indikátory. Jedním z nich je například velký plochý stěvelík *Carabus irregularis*, nalezený u Vranova nad Dyjí. Na rakouském území byl objeven zástupce stejného rodu *Carabus variolatus*, pozoruhodný svým zvláštním způsobem života. Loví totiž svou kořist v korytech lesních potoků a nejspíše jej potkáme třeba v pralesích Vihořlatu.

Zřejmě není nezbytné na tomto místě ve výřtu podyjského hmyzu pokračovat. Bylo by možné se stejně zmínit jen o zlomku těch nejnápadnějších, či jinak význačných druhů. Správa Národního parku Podyjí se snaží již dva roky koordinovat inventarizační výzkumy zdejšího zatím jen tušeného hmyzího bohatství. Chtěl bych se proto obrátit zejména na odborníky, jejichž specializací jsou méně studované skupiny, s prosbou o pomoc při objevování tohoto krásného území.

Kudlanka nábožná
Foto Petr Lazárek

O flóře a vegetaci

Kolektiv

Jak z hlediska flóry, tak i vegetace se Národní park Podyjí řadí k nejpozoruhodnějším územím ve střední Evropě. Důvodů je několik. Nejdůležitější z nich jsou fytogeografická poloha území, mikro- a mezoklimatické poměry, geomorfologie území a geologické podmínky.

Flóra Podyjí je určována především polohou území na hranici termofytika (oblasti teplomilné květeny) okrajových partií panonského území a jeho přechodů do mezofytika (oblasti květeny vyšších pahorkatin a vrchovin), které již náleží k hercynské, tj. středoevropské lesní flóře. Geomorfologie průlomového údolí umožňuje prolínání dvou základních vlivů; tzn. ostrožny a exponovaná výslunná místa hostí teplomilnou květenou, která izolovanými ostrůvky proniká hluboko do nitra mezofytika, naopak inverze v údolí dovoluje sestoupit podhorským druhům do velmi nízkých nadmořských výšek. Východní okraj národního parku se stepní a lesostepní teplomilnou vegetací leží ve srážkovém stínu.

Území národního parku můžeme rozdělit na dvě části s odlišným vegetačním vývojem: plošinu s reliéfem mírně zvlněné pahorkatiny a kaňonovitě údolí Dyje.

Přirozenou vegetací podstatné části plošiny jsou dubohabřiny. Ty jsou na značné části své původní rozlohy zachovány, místy jsou nabazeny kulturními porosty s převahou borovice, modřinu a akátu. Významným společenstvem plošiny je dubojedina se svízelem okrouhlolistým, z ní jsou ale zachovány pouze roztroušené fragmenty a jedle samotná tvoří v současnosti, zejména vlivem přezvěšení, méně než 1 % dřevin parku.

Uvedené komplexy lesů jsou místy přerušeny v mělkých údolích potoků údolními luhy. V nich lze nalézt ostřici řídkoklasou, kakost bahenní, starček potoční, škardu bahenní či bezkolenec modrý. Vzácné jsou na lokalitách se stagnující vodou vyvinuty slašinné olšiny s ostřicí prodlouženou.

Na části plošin byly ve středověku i dřívě lesy odstraněny a přeměněny na ornou půdu, louky a extenzivní pastviny. V jihovýchodní části území mají pastviny přirozený charakter. Vlivem dřívějšího vypalování a pastvy získaly tyto plochy vzhled zapojeného vřesoviště.

V keříčkových společenstvech je dominantním druhem vřes a kručinka chlupatá. Méně časté jsou pak čilimník fezenský a kručinkovec. Z dalších vzácnějších keřů zde rostou růže bedrníkolistá a višně křovinná. Z velkého počtu bylinných druhů jmenujme ostřici nízkou, kavyl Ivanův, lomikámen cibulkatý. V jarním aspektu rozkvétá koniklec velkokvětý, křivatec český, rozrazil ladní a orchideje vstavač kukačka a prstnatec bezový.

Dalšími nápadně kvetoucími druhy jsou například smil písečný, trávnička prodloužená a na sprašových překryvech hvězdnice zlatovlásek a hvězdnice chlumní.

Luční vegetace je zachována především v odlesněných údolích potoků v severozápadní části území. K nejvýznamnějším druhům zde patří ostřice trsnatá, vrba rozmarýnolistá, upolín evropský a prstnatec májový. Několik malých rybníků má většinou fragmentárně vyvinutou vodní a pobřežní vegetaci.

Na hranách a horních konvexních částech svahů jižních expozic jsou doubravy, které proti proudu Dyje ustupují podél gradientů k chladnějšímu klimatu xerofilním borům. Stromové patro je tvořeno dubem letním - na skalnatých místech je často střídán dubem žlutavým. Zde se vtroušeně objevuje i dřín a jeřáb muk a břeck. Keřové patro je chudé a je místy tvořeno krušinou olšovou a jalovcem. Z bylin se setkáváme s metličkou křivolaskou a bikou hajní. Dosti častá jsou na otevřených místech keříčková společenstva tvořená především vřesem, kručinkou chlupatou

a německou. Na několika místech se v těchto společenstvech vyskytuje i vzácný lýkovec vonný. Po celé délce údolí se na nejexponovanějších místech objevují reliktní bory. Na extrémních skalních svazích se setkáváme se společenstvy skalních stepí s poměrně bohatou florou. Roste zde např. skalník celokrajný, kavyl vláskovitý, koniklec velkokvětý, sesel sivý, česnek žlutý, mochna písečná a reliktní tařice skalní. Tato společenstva lemuji údolí Dyje v celém národním parku. Na obdobných stanovištích na krystalických vápencích jsou zastoupeny teplomilné doubravy s bohatým keřovým podrostem.

Na analogických stanovištích severních svahů, která jsou chladnější a vlhčí, jsou zastoupeny chudé acidofilní doubravy. Ve spodních konkávních částech svahů, které jsou chladnější vlivem teplotní inverze a mají hlubší půdu vzhledem k akumulaci svahovin, bývají dubohabřiny s častými hájovými bylinami, jako je např. dymnivka plná, jatník, prvosenka jarní. Na stinných místech roste bramborák nachový, lilie zlatohlavá a lýkovec jedovatý.

Kavyl na vřesovišti
Foto Petr Lazárek

Na severních expozicích v severozápadní části parku jsou submontánní bučiny a na prudkých svazích pod skalami s akumulací balvanitého materiálu suťové lesy. Vyskytuje se zde kyčelnice devítilistá, samostatně klasnatý a měsíčnice vytrvalá. Protější břeh Ledových slují je pozoruhodný reliktním výskytem ploštičníku evropského a četnou populací dealpinní růže převislé. Na svahu Ledových slují je rovněž jeden z posledních zbytků životaschopných porostů jedle bělokoré v národním parku.

Pro skalnaté svahy údolí Dyje je typický výskyt ostrůvků primárního bezlesí. Objevují se zde i některé orchideje, jako vstavač osmahlý, vstavač vojenský a krušík široolistý.

Aluvium Dyje je porostlé olšinami a samotný tok je lemován říčními rákosinami, lokálně i fragmenty vrbových křovin. V korytě Dyje jsou časté porosty lakušniku vzplývavého.

Značná přírodní rozmanitost tohoto území podmiňuje velkou koncentraci rostlinných druhů na malé ploše. Z území národního parku a jeho ochranného pásma je dosud známo téměř 1300 druhů vyšších rostlin a další jsou každoročně objevovány. To dokládá značný význam oblasti z hlediska ochrany fytozoo-geografického fondu. Kromě prvků hercynské a ponticko-panonské květeny, pro něž území NP Podyjí představuje migrační hranici, se zde setkáváme i s několika druhy perialpinními, které sem pronikly od jihu a Podyjí je jejich jedinou současnou lokalitou v ČR. Jde například o volovec vrbový, prorošťák prutnatý, bělohlavý žlutavý a diviznu nádhernou. Tyto druhy patří v červeném seznamu mezi kriticky ohrožené. Do této kategorie patří rovněž svízelka piemontská, křivatec český, zápalíčka nejvyšší a kýchavice černá. V území i dnes dochází k významným floristickým objevům.

Vyhledky

Miloslav Růžička

Podyjí - jméno pro národní park, odvozené podle prastarého názvu řeky tvořící páteř celého území. Jméno Dyje patří k jednomu z nejstarších pojmenování ve středoevropském prostoru vůbec a je zřejmě již předkeltského původu. Všeobecně se odvozuje od indoevropského kořene „dheu“, označujícího pojem téci, běžeti. S tímto kořenem je příbuzné i středoevropské „doe“ (dheua) ve významu moře. Před slovanské „Dujas“ bylo nejspíše později přejato do slovanštiny jako Dyje ve významu řeka, rovněž tak i německý ekvivalent Thaja - Thaya.

Z šera věků se už nikdy nevynoří tvář člověka, jehož ústa jako první pronesla toto slovo, tak dobře vystihující charakter této řeky. Chtěl bych věřit tomu, že onen neznámý chvilí postál na břehu, okouzlen líbezností údolí obklopeného temnými hercynskými pralesy, právě v úseku řeky protékající dnešním národním parkem.

Muselo to být někde tady, na středním nebo horním toku, už z toho důvodu, že název Dyje od soutoku se Svratkou pod pálavským Děvínem až k ústí do Moravy má úplně jiný charakter a také proto, že tato dolní část řeky nebyla do 13. století známa jako Dyje, nýbrž jako Švarcava, Nijer (fluvius), jak zaznamenal již Kosmas.

Takže určitě stál na břehu někde v okolí Znojma, Lukova či Vranova při úpatí strmé skalní stěny, když pronášel své památné slovo. I když mě tak napadá, že ještě příhodnější pro tento slavnostní okamžik křtu by asi byl některý z mnoha skalních ostrohů, pro Podyjí tak charakteristických, ze kterých se otevírá nezapomenutelný pohled na „běžící“

Popická humna
Foto B. Prokůpek

řeku a na vzdouvající se oblé meandry, táhnoucí se přes celý obzor. Skalní výchozy, deřilé, vyhlídky, otevřené pohledy do krajiny - místa, která zřejmě lákala naše předky odedávna. A to natolik silně, že se tyto tradiční lokality staly místy častých výletů i dnes.

Jelikož z důvodů ochrany přírody není možné v národním parku vylézt na každou rozhled slibující skalku či vyvýšené místo, chtěl bych se zmínit alespoň o přírodních rozhlednách nejznámějších, přístupných bez jakéhokoli zvláštního omezení, speciální fyzické přípravy, technického vybavení či případného citelného postihu ze strany bdělé strážce přírody.

Nejznámější z nich je snad Sealsfieldův kámen ve východní části národního parku poblíž obce Popice. Tato vyhlídka na vysoké skalní stěně byla nejoblíbenějším místem Karla Antona Postla, rodáka z Popic, známého spisovatele, žurnalisty a myslitele 18. a 19. století, pišícího pod anglickým pseudonymem Charles Sealsfield, prvního spisovatele, zabývajícího se seriózně indiánskou problematikou, se kterou měl možnost se bezprostředně seznámit.

Z tohoto prostoru je dobře viditelný i další vyhlídkový bod, umístěný na protější straně údolí, opatřený dokonce zastřešeným altánem. Jedná se o legendou opředený Králův stolec. Podle tradice měl v roce 1683 z této ostrožny polský král Jan Sobieski sledovat

SPRÁVA NÁRODNÍHO PARKU PODYJÍ

přechod svých vojsk, postupujících na pomoc Turky obležené Vídně, přes řeku Dyji. Roku 1892 byl na tomto tradičním výletním místě vybudován znojemskou sekcí Rakouského turistického klubu dřevěný pavilón, po první světové válce však byl již v natolik špatném stavu, že hrozilo zřícení. Spolek německých turistů ve spolupráci s Klubem českých turistů a za pomoci Okrašlovacího spolku ve Znojmě zřídily proto roku 1922 altán zbrusu nový v jeho dnešní podobě.

Celá oblast, hojně turisticky navštěvovaná ještě mezi oběma světovými válkami, byla z tohoto pohledu citelně postižena počátkem 50. let vznikem železné opony a nepřístupného hraničního pásma. Cítilé krás dyjského údolí však byli nejbolestněji zasaženi v roce 1962. Tehdy se započalo s výstavbou znojemské vodní nádrže, sloužící k vyrovnaní nepravidelných odtoků, způsobených špičkovým provozem vranovské hydrocentrály, pro závlahy, na ochranu před ničivými povodněmi a zejména jako rezervoár pitné vody pro Znojmo a okolí. Dokončena byla v roce 1966. V rámci asanací v zatopené oblasti bylo provedeno částečné odlesnění břehů a odstranění vyhledávaných objektů přírodního rekreačního. Nejproslulejší z těchto staveb - malebná plovárna a hospodářská budova, bývalá hydrocentrála a lininigraf u Trauznického mlýna - jsou zatopeny takřka přímo pod vyhlídkou. Mimo tohoto are-

*Vyhlídka Sealsfieldův kámen na dobovém vyobrazení
Repr. Archiv NP Podyjí*

álu musely jezeru ustoupit i historický hostinec „Pod Obří hlavou“, 22 rekreačních chat a 2 mosty.

Od tohoto místa několik kilometrů na západ se na stejném břehu nachází na úbočí svahu lokalita Šobes a vyhlídkový bod, známý pod názvem „Zlámaná skála“. Kromě toho, že poskytuje úchvatnou krajinnou scenérii, je tato lokalita významná i po stránce archeologické. Byla osídlena již ve starší době kamenné, následně osídlení je doloženo i z mladší doby kamenné - lid kultury s moravskou malovanou keramikou. V období pozdní doby kamenné se Šobes stal důležitým společenským a hospodářským sídlem. Řeka Dyje v té době představovala významnou komunikaci a Šobes byl jedním ze středisek na linii tzv. výšinných center podél řeky.

Pravěké hradiště bylo trvale osídleno i v době bronzové. V průběhu mladší doby železné se objevuje první známé etnikum - Keltové. Velmi pravděpodobně je i osídlení v éře římské, kdy zde zřejmě žily místní germánské kmeny. Již ve středověku byla lokalita využívána k pěstování vinné révy. Víno bylo proslulé svojí kvalitou a zejména v minulém století bylo dodáváno na císařský dvůr i do významných vídeňských restaurací. V současné

době se na této lokalitě pěstuje vinná réva na celkové ploše téměř 11 ha. Vzhledem k poloze vinice v národním parku se uvažuje o přechodu na ekologické vinohradnictví.

V centrální části národního parku poblíž obce Čížov je další z komfortněji zařízených rozhledů, Hardecká vyhlídka. Roku 1885 byl zřízen turistickým klubem ve Znojmě dřevěný pavilón na skále nad údolím Dyje s výhledem na městečko Hardegg. Altán byl pojmenován po jedné z deer vranovských majitelů panství, na jejichž pozemku byl postaven - tedy „Luitgardinou vyhlídkou“. Původní vzhled této romantické stavby je zachován i v její současně rekonstruované podobě z roku 1990. Jde o dar Rakouského turistického klubu tehdejší Správě CHKO Podyjí.

Konečně v západní, vranovské části území nad lokalitou Ledových slují se vypíná skalní sráz se štíhlým obeliskem na vrcholu. Ten byl vztyčen roku 1860 hospodářským radou A. Kunstowným a vranovským okrašlovacím spolkem na počest majitelky zdejšího panství Heleny z Mníšku, která veřejnosti zpřístupnila oblast Ledových slují a nechala k nim dokonce zbudovat zvláštní cestu. Obelisk, do jehož základů byl zazděn hliněný džbán s různými evropskými mincemi, býval opatřen německým nápisem: „Její Jasnosti Heleně z Mníšku rozené Lubomířské od milovníků přírody“.

Obeliskem se uzavírá krátká exkurze po několika nejvyhledávanějších vyhlídkových bodech národního parku. V místech, která mohla být u toho, když se zrodil název řeky, řeky po věky pod nimi „běžící“. A jen na nás záleží, zda tomu tak bude i nadále.

Veřejnost

Národní park Podyjí - reintrodukce predátorů?

Milan Reška

Je známým faktem, že velká část Evropy je - z mysliveckého hlediska - přezvěna. Nadměrné množství a hustota jelení a srnčí zvěře působí problémy v zalesňování i pěstění lesů. Odhroňují se v současnosti kloní k názoru, že i ústup jedle je způsoben přezvěněním - vzhledem k pomalému růstu v prvních letech a svým vlastnostem je mladá jedle nejvíce ničena okusem a pastvou. Je pravděpodobné, že přezvěnění přispělo značným dílem i k expanzi netykavky drobnokvěté soustavnou a intenzivní likvidaci keřového patra a vytrvalých bylin. Problému přezvěnění není ušetřen ani NP Podyjí. K původní srnčí a jelení zvěři zde byli vysazeni daňci a mufloni. Z nich zejména mufloni působí až nenahraditelné škody na vegetaci. Jejich stáda se soustřeďují na přírodovědně velmi zajímavých lokalitách na jižních svazích údolí Dyje. Mufloni stezky jsou zde hustě vedle sebe, i po třech metrech. Prostor mezi nimi je přehojen dusíkem a původní vegetace jižních straní a stepí se místy změnila na rumišť, případně na „anglický trávník“. Pokud budeme mít zájem navrátit jižním svahům jejich původní charakter, zbývá jen jedno řešení - snížení počtu muflonů. V letošním roce

je plánovaný odstřel oproti loňskému zvýšený, ale přesto bychom mohli zvážit i možnost reintrodukce některého většího predátorů. V úvahu připadá medvěd, vlk a rys. Protože však není vyloučeno, že by medvěd jako všežravec dostal chuť na nějakého turistu, chodícího mimo značené cesty, zbývá vlk a rys.

Jak se zmiňuje i Konrád Lorenz ve své knize „8 smrtelných hříchů“, nebylo nikdy doloženo, že by vlk nebo rys zaútočil na člověka jako na kořist. Doklad máme jen z ústního podání, kdy vlk sežral dvě osoby, babičku a Karkulku. Zdá se však být pravděpodobnější, že v tomto případě jde o pozdější pokus ospravedlnit myslivce, který zastřelil vzácného a chráněného živočicha. Naneštěstí 63 km², které má národní park, není dostatečný prostor pro pár vlků - na rozdíl od páru rysů.

Dá se předpokládat několik výsledků činnosti takové případně vysazené dvojice:

- snížení počtu muflonů a srnčí zvěře,
- následné zlepšení zdravotního stavu zvěře,
- zvýšení pohybu zvěře,
- snížení počtu lišek a zdivočelých koček,
- zvýšení počtu koroptví, které jsou v současnosti likvidovány liškami a kočkami.

Je třeba ovšem počítat s migrací rysů do okolí NP a na rakouskou stranu řeky Dyje, kde jsou i obory. Tento problém není možné vyřešit v krátké době; se všemi zainteresovanými stranami je nutné jednat - proto je nepravděpodobné, že by se rys nebo jiný predátor v nejbližších dvou letech v NP vysazoval.

Centrem rakouské části je městečko Hardegg kolem stejnojmenného hradu
Foto Petr Lazárek

Letní krajina

Barbora Šrámková

Popínavé léto
ve svlačcích
chytá nás za včerejšky
ale nestrhne

Obloha nemá
kolem čeho by se otáčela
když i nevyřčená slova
snímají z mlčení
jenom to nejsmělejší

Železná opona

Petr Lazárek

Rok 1948 byl počátkem dramatických změn i v území dnešního NP Podyjí. Nastávala politická, ideologická i ekonomická izolace od demokratických států Západu. Zásadní zlom představoval rok 1951, kdy vstoupil v platnost restriktivní zákon na ochranu státní hranice. Na základě této normy byla postupně zrušena stávající síť turistických cest, majitelé mlýnů byli vystěhováni a mlýny samotné později zlikvidovány dynamitem. V dalších letech bylo zahájeno budování tzv. ženíjně-technických záatarasů, nechvalně známé železné opony. Státní hranice s Rakouskem a s tehdejší Německou spolkovou republikou tak byla hermeticky izolována od vnitrozemí. Linie železné opony byla několikrát přesunována dále od státní hranice. V poslední verzi šlo přibližně o 20 m širokou linii s drátěným zátarasem, oraným pásem ošetřovaným totálními herbicidy a obslužnou asfaltovou komunikací. Součástí železné opony byla i různá přídatná ženíjní zařízení (ježkové a jehlancové zátarasy, dělobuchy, osvětlovací rampy, strážní věže apod.).

V území byla vybudována síť stanic Pohraniční stráže, jejíž vojska s takřka neomezenými pravomocemi kontrolovala celé pohraničí. Napomocno jim bylo velké množství konfidentů z řad místních obyvatel (tzv. pomocníci Pohraniční

stráže). Díky tomuto systému byl v obcích během několika minut po výstupu z autobusu odchyten a lustrován každý cizinec, většinou jen náhodný turista či příbuzný nemocné babičky. Rovněž lidé, kteří se rozhodli k útěku na Západ, měli mizivou naději na úspěch. Do roku 1989 bylo při překonávání železné opony zraněno a zabito vojáky Pohraniční stráže dnes již těžko zjistitelné množství našich spoluobčanů i jiných státních příslušníků, většinou Poláků a Němců. Vstup do této „Země nikoho“ byl umožněn jen vlastníkům tzv. propustky do hraničního pásma. Pracovníci bývalé CHKO Podyjí ještě dnes „nostalgicky“ vzpomínají na režim přičící se lidskému rozumu a na těžko uvěřitelné příhody od „čáry“, jak se v místním slangu nazývala státní hranice. U obce Čížov byla v délce asi 300 m ponechána část těchto zátarasů, v podobě památníku s vysvětlující tabulí.

Železná opona dělila Podyjí několik desetiletí

Foto Petr Lazárek

Nutno podotknout, že se jedná o poslední zachovalou ukázkou železné opony v České republice.

Železná opona znamenala i značný zásah do přírody a krajiny území. V lesních úsecích byly odstraněny dřeviny a půda byla soustavně proměřována herbicidy. Ve svažitých úsecích došlo po skončení kultivace orného pásu k silné vodní erozi s následným znečištěním přítoků Dyje, řeky samotné a v konečné fázi k zanášení Znojenské přehrady. Existence záatarasů byla tedy v novodobé historii nepochybně nejvýznamnějším zásahem, který v mnoha směrech negativně ovlivnil krajinu a přírodu Podyjí; na druhé straně ovšem existence železné opony nesporně zabránila výraznější exploataci území člověkem. Lze se oprávněně domnívat, že jinak by bylo údolí Dyje v dnešním NP podobno rekreačnímu ghettu Vranovské přehrady...

Sysli na Znojmsku

Vladimír Hanák

V době mého mládí, v prvních poválečných letech, byl sysel na Znojmsku docela obyčejným a běžně známým savcem. V rámci celé Moravy patřilo Znojmsko k oblastem s jeho hojnějším výskytem, což zřejmě platilo i v minulosti, kdy v mnohých široce pojatých zoologických dílech je vždy v kapitole o tomto druhu Znojmsko speciálně zmiňováno. V době, o které se zmiňuji, zejména v suchých letech 1946-1948, jsem často navštěvoval krajinu na východ od Znojma, obce Hodonice, Načeratice, Oblovky, Prácheň, a tam všude jsem se se systlem setkával. V té době existovaly početné syslí kolonie na Načeratických vrších a byl znám i výskyt na území dnešního NP Podyjí, především na stepích a vřesovištích od Kraví hory přes Popice a Havraníky k Šatovu. Dotazníky rozesílané brněnskými zoology v letech 1947-1948 potvrzují výskyt syslů na všech těchto lokalitách, dále pak i na levém břehu Dyje u Mašovic. Tam někde zřejmě souvislejší výskyt syslů končil, protože dále z Čížovska už hlášen nebyl.

Ve srovnání s poválečnou situací překvapuje současné úplné vymizení tohoto druhu i z teplých stepních lokalit Znojmska, které se zdají pro jeho výskyt stále příznivé. K tomuto přelomu dochází zřejmě až v osmdesátých letech, protože ještě dotazníky ze sedmdesátých let ho z mnohých lokalit uvádějí; podobná akce organizovaná o deset let později však už jeho výskyt nezaznamenává. V současnosti zřejmě na Znojmsku není místo, kde by se s určitostí našla životaschopná syslí kolonie. Naše pátrání po něm na Havranických vřesovištích a u Šatova zůstalo bezvýsledné a i přijaté zprávy hovoří vždy jen o nálezu nor, jejichž opravdové osídlení nebylo s určitostí doloženo. Zdá se tedy, že situace syslů v této někdejší klasické oblasti výskytu je ještě mnohem kritičtější než na podobných českých lokalitách (Středohoří, Karlštejnsko). Tam se místy udržely celé kolonie, které jsou v poslední době záměrně posilovány novou krví z odchytů v místech, kde je výskyt syslů nežádoucí, např. na golfovém hřišti v Karlových Varech. Paradoxním jevem v současném rozšíření syslů je skutečnost, že tento charakteristický druh stepního původu mizí šmahem právě z klasických míst výskytu a naopak se objevují dobře prosperující populace v místech, kde bychom to sotva očekávali. Příkladem je už zmíněné karlovarské golfové hřiště, řada

českých i moravských vojenských cvičišť, kolínské letiště a dokonce i rekreační areál Karlovy univerzity u Albeře na Jindřichohradecku, v poměrně vysoké nadmořské výšce. V této souvislosti se znovu vstírají otázky o přičinách současného rapidního mizení syslů. Podstatný je zřejmě stav vegetace. Sysli patrně vyžadují dobrý rozhled a tedy místa s nízkotrávními porosty bez souvislejších křovin. Takové podmínky už dnes bohužel poskytují jen trvale sešlapávané a často i pravidelně kosené plochy cvičišť, letišť a rekreačních areálů, ne pak tradiční stepní lokality, dnes zarůstající ruderalními porosty a křovinami. Kdo měl možnost dlouhodobě srovnávat takové lokality, jakými jsou Kraví hora u Znojma nebo Havranické vřesoviště, dobře ví, jak se tamní vegetace v posledních 30 letech změnila.

Současné překvapivé vymizení syslů z našich klasických lokalit tedy zřejmě není jednorázovým a zcela nevratným úkazem. Z literatury víme, že sysel se do střední Evropy rozšířil z východu poměrně nedávno s rozvojem polního hospodářství a rozpadem souvislých lesů. Jeho rozšíření při hranici areálu se patrně měnilo a mění. V minulosti byl zřejmě rozšířen ještě dále na západ, v dunajské oblasti nejméně po Řezno, zatímco za naši paměti nepřesahoval jeho souvislý výskyt vídeňskou oblast, kam ostatně patří i jeho areál na Znojmsku. Při současných výhledech zemědělského hospodářství lze ovšem sotva očekávat, že by se tento dlouhodobý trend ústupu z Evropy mohl zastavit, nebo dokonce obrátit.

Je tedy na místě zauvažovat o záchraně našich syslů, dokud je ještě čas. I když jde o druh z hospodářského hlediska málo významný a kdysi dokonce považovaný za polního škůdce, bylo by asi škoda nechat ho jen tak vymizet z naší přírody. Je to nesporně jeden z nejkrásnějších našich drobných savců, živá připomínka stepních vlivů na našem území a navíc i z ekologického hlediska sávec velmi svérázný, který v našem prostoru nemá obdoby. Jestliže se o jeho záchranu pokoušejí ochránáři v Českém krasu, měly by se podobné aktivity rozvinout i na území Národního parku Podyjí, dřívějším klasickým centru jeho výskytu na Moravě. Jsou k tomu ostatně i důvody, řekl bych, historické. Není totiž mnoho zvířat, jejichž historie objevu je nějak spojena s naším teritoriím. Jednou z těchto výjimek je s největší pravděpodob-

ností právě náš sysel, o němž se traduje, že materiál, podle něhož tento druh - původně *Mus citellus* - popsal v roce 1766 Linné, údajně pocházel ze Znojmska. V historii výzkumu sysla v Evropě se pak objevuje Znojmo ještě jednou. Materiál 7 syslů ze Znojma (*Znaim*) je uváděn v klasickém Millerově díle z roku 1912, v knize, která byla a stále je jednou z předních monografií evropských savců. Tam jde o materiál Britského přírodovědeckého muzea v Londýně, který sbíral jakýsi lord Lilford. Bylo by zajímavé vědět, kdy byl tento sběratel na našem území, co ho vedlo právě do Znojma a vůbec jaké měl k takové cestě důvody. Každopádně v Millerově díle je možno lokality z našeho území na prstech spočítat, patří tedy tento údaj do historie naší zoologie.

Ať tak nebo tak, zdá se být docela reálné, že „terrou typicou“ sysla obecného může být Znojmsko, což každý lokálpatriot rád slyší, protože jinak pak už byla ze Znojmska popisována jen docela malá vodní zvířátka - kořenonožci, a to v době celkem nedávne, za poslední války německým specialistou Donnerem.

Co tedy můžeme dnes pro sysly a zejména ty „Znojmské“ udělat? Především je třeba podrobně zmapovat současný i minulý výskyt sysla, zejména v dosud neznámém příhraničním prostoru mezi Znojmem a Hrušovany nad Jevišovkou. Každý doložený údaj z této oblasti rádi uvítáme. Nakonec možná, najde-li se kde ještě zbytková populace, nebude jisté od věci umožnit jí přežít trvalými úpravami vegetace. Tento způsob záchrany syslů není nijak náročný a také je třeba ho prověřit na více místech. Dokonce by bylo možno reintrodukovat sysly někam do vhodného místa na území NP, kde by byli pod stálým dohledem. Možná bude vhodné teritorium mašovické stělnice, až je vojáci podle slibu daného panem ministrem jednou opustí.

ADRESA SPRÁVY NP PODYJÍ:

Na vyhlídce 5

669 01 ZNOJMO

Telefon: 0624/67 22, 701 15

Fax: 0624/701 15

Trvale udržitelné zemědělství a rozvoj venkova.

Jaroslav Ungerman

Úvod

Strukturální přeměny zemědělství, které probíhají na celém území státu a kterých jsme v současnosti svědky, budou mít zcela rozhodující význam pro další utváření naší venkovské krajiny. Ze širokého spektra možností budoucího vývoje zemědělství v diferencovaných podmínkách - od vysoké intenzity až po opuštění zemědělské půdy - vystupují kontrastně oblasti, ve kterých budou tendence marginalizovat zemědělskou výrobu a odsunout ji na okraj ekonomických zájmů resortu zemědělství. V tomto směru je třeba vidět hlavní ohrožení těchto podhorských a horských oblastí, jejich bohatství přírodního, ale také kulturního, o které se zasloužil člověk, především zemědělec, svojí dlouhodobou a smysluplnou činností v krajině. Je proto zcela přirozený požadavek, aby zemědělství zůstalo v optimální formě a odpovídající struktuře celé naší kulturní krajiny, protože zemědělské hospodaření podmiňuje život venkovského prostoru. Zemědělství v optimálních formách, s mnohostranným zaměřením, s následnými aktivitami a dalšími vazbami hraje kardinální úlohu v životě venkova.

Rehabilitace funkcí venkova pro celou populaci

Dříve, až do začátku padesátých let, měly pojmy venkov, venkovský prostor a zemědělství stejnou významovou podstatu. Většina venkovského obyvatelstva žila zemědělstvím, nacházela v něm obživu a aktivní uplatnění. Pak došlo události prudký spád, vesnice uvolnila pracovní síly do průmyslu, zemědělství se zkolktivizovalo a celý venkovský prostor začal fungovat zcela jinak. Důsledky těchto „revolučních“ změn nás budou provázet ještě dlouho. Uplynulou etapu nemůžeme ignorovat, vymazat ani zrušit. Poté, co si ji lidé na vesnici protřpěli, přizpůsobili se a nakonec v převážné míře akceptovali, není možné očekávat, že existuje možnost prostého návratu daleko zpět.

Čtyřicetiletá minulost poznamenala v mnohém neblaze náš venkov, ale musíme přiznat, že mu dala také nové dimenze. Mnohé nenávratně zmizelo a zdá se, že to, co v průběhu tohoto období vzniklo, musí teprve po odložení masky najít svoji pravou tvář. Musí dojít k nové identifikaci venkovského prostoru, docenění jeho významu a funkcí, stejně jako zhodnocení jeho kvalit a služby, kterou vykonává pro celou populaci. Venkov je bydlíštěm, hospodářskou zónou, místem sociálních kontaktů, přírodním a kulturním prostorem, rekreačním zázemím pro městskou populaci. V západoevropských zemích nazývají toto uvědomění si vlastních hodnot novou „hrdost“ venkova po dlouhém období podceňování a přehlížení ze strany města a jeho obyvatel.

Přiznejme, že našemu venkovu tento postoj zatím nerezonuje, venkovská populace se stále ještě neidentifikovala se svými bytostnými zájmy. Není ještě dostatečně přesvědčena o tom, že by se měla jako celek o něco podobného zasazovat. Pohlíželi na věc nově osvojeným „kapitálovým“ pohledem, dosud u ní převládá názor, že toho ještě příliš na venkově ve hře není.

Poslání zemědělství ve venkovském prostoru

Pokusme se definovat, jakou úlohu hraje zemědělství v kontextu venkova a venkovské krajiny. Zemědělství a lesnictví mimo intravilán, vodní plochy a neplodnou půdu využívají naprostou převahu venkovského prostoru pro produkci a zároveň ho udržují. Musí být však splněna podmínka, že k tomu používají adekvátní pracovní postupy a prostředky. Pak můžeme s jistotou tvrdit, že zemědělství je nosným a stabilizujícím prvkem venkovského prostoru a musí v něm hrát klíčovou roli „motoru“, který roztáčí celý rozvojový proces a podněcuje další aktivity.

venkov

Základní prohlášení Spolku pro obnovu venkova

Venkov představuje 70% rozlohy státu. Natrvalo v něm žije přes 30% obyvatel naší země a přes 3/4 občanů republiky v něm více méně pravidelně hledá odpočinek a rekreaci. Drtivá většina potravin, které máme denně na stole, vyrostla na polích a v chlévech našich vsí. Přesto si doba nedávno minulá - a z větší části i naše - z této nabídky materiálních významů všimla jen toho posledního. Představu venkova coby továrny na produkci potravin, kterou minulý režim klava nehlava naplňoval po 40 let, dnes často nahrazujeme pouhou starostí o ekonomiku zemědělské výroby.

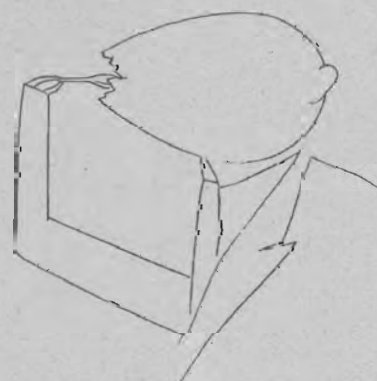
Úkolem vládního programu obnovy vesnice bylo a je tuto starost zasadit do mnohem širších a ne toliko hospodářských souvislostí. Charakter venkovského života a práce totiž víc než kterýkoli jiný způsob lidské existence vede člověka k odpovědnému vztahu ke světu. Stav, struktura a vzhled venkova jsou věrným svědectvím o způsobu života a práce lidí, kteří venkov obývají. Musíme-li dnes připustit, že si na mnoha místech dáváme v tomto ohledu velmi špatné vysvědčení, je to především důsledek zanedbávání a zneužívání tohoto pro život společnosti základního významu venkova.

Vědomí si odpovědnosti za náš venkov, za naši zemi, jsme se jako představitelé rolníků, obcí, spolků, společenských organizací, projekčních kanceláří, odborných a finančních ústavů, škol a státní správy rozhodli založit Spolek pro obnovu venkova. Jeho ustavením sledujeme překonávání dosavadní roztržičnosti přístupů a sladění zájmů a spojování činností i prostředků při společném díle obnovy, které navzdory úsilí o značnou materiální podstatu chápeme především jako nápravu a rozšíření možnosti společenského a duchovního života na venkově.

Váhu činnosti Spolku spatřujeme jak v úsilí o spolupráci na místní a regionální úrovni, tak v účinné spolupráci ústředních orgánů státní správy a příslušných centrálních institucí a zejména ve formulaci výstupů pro vládu a zákonodárce.

Vedle péče o uskutečňování programů a projektů hodlá Spolek působit v propagaci a osvětě při obnově venkova a zjednat jí vážnost u občanů i institucí.

Válná hromada Spolku pro obnovu venkova
1. června 1993

Kreslí: Jan Štekl

Mapování hnízdního rozšíření vybraných druhů ptáků v jihomoravském kraji

Ptáci patří mezi atraktivní skupiny živočichů, jejichž bližší poznávání se stává koníčkem mnoha lidí, kteří mu často věnují většinu svého volného času. Mnozí z nich dosahují vysokého stupně znalostí a praktických terénních zkušeností v ornitologii. Díky těmto lidem se také mohou provádět rozsáhlé akce, sloužící k poznání především pohybu ptáků, změn v rozšíření a početnosti či chování. Znalost výskytu druhů a jejich početnosti v jednotlivých oblastech nám často napoví o stavu přirozeného prostředí ve sledované oblasti.

V sedmdesátých letech vznikla v Anglii myšlenka vypracovat aktuální stav rozšíření hnízdicích druhů ptáků, včetně jejich přibližné početnosti v Evropě. Československo se do této akce rovněž zapojilo a v letech 1973–1977 proběhlo mapování všech druhů ptáků v době hnízdění na území ČSSR. Akci organizovala Československá ornitologická společnost společně s Ústavem krajinné ekologie ČSAV pod vedením dr. Štastného a dr. Bejčka. Výsledkem je Atlas hnízdního rozší-

Aby zemědělství tuto úlohu splnilo, musí ještě překonat mnohé psychologické, myšlenkové a jiné bariéry ke svému úspěšnému vnitřnímu přetvoření. Předně musí rehabilitovat svébytné postavení zemědělce spojeného s půdou, kterou chápe jako propůjčené bohatství, o které musí soustavně pečovat a posléze předat svým následovníkům. Na druhé straně se musí dostat zemědělství celospolečenského uznání a ocenění. Občanské vědomí přesvědčené o důležitosti a dosahu smysluplné zemědělské politiky je další nezbytnou podmínkou a má vždy smysl o ně usilovat. To je také úkol organizací, hovořících za zemědělce. Veřejnost přijme tento image zemědělství mnohem příznivěji, než stálé stížnosti na nedostačující dotace. Je třeba, aby zemědělská politika a veškeré jednání ze strany zemědělců bylo vstřícné vůči společnosti, aby zemědělství otevřelo svůj prostor a „vtáhlo“ do něj určité skupiny obyvatelstva (např. formou rekreace na farmě nebo poskytnutím ploch pro rekreační účely).

Ke splnění všech požadovaných funkcí zemědělství je třeba zvolit správný směr rozvoje. Ve vztahu ke krajině a životnímu prostředí to znamená jednoznačně opustit cestu „industriálního zemědělství“ a neodkladně řešit konflikty v této oblasti. V produkci potravin je třeba přesunout kritérium z kvantity

Ilustrační foto Tomislav Pivečka

na kvalitu. Zvýšení kvality potravin dává také zemědělství šanci, jak ještě zlepšit svoji společenskou prestiž. Není třeba se trápit tím, že to zatím většina naší populace tak nevnímá. Tento obrat v myšlení musí nutně nastat a snad budeme sami překvapeni, jak rychle se to stane ve spojení s novými názory na otázky zdravé výživy.

Mnohostranná činnost zemědělských subjektů

Tyto úkoly čekají na zemědělce, který je hoden svého jména, tedy nikoli na „zaměstnaného v zemědělství“, který si přijde odpracovat svoji směnu. Je to práce pro zemědělce, který ovládne své zemědělské řemeslo a bude mít podnikatelský a všestranný přístup ke své aktivitě. K tomu patří také umění zhodnotit vlastní produkci tím, že se vytvoří distribuční síť v režii zemědělců a že se zavedou formy přímého odbytu produktů na farmě spojené s „šetřící“ rekreací. Také „problémy“ s provozováním zemědělství např. v CHKO se mohou obrátit v příležitost využít toto území jako známku kvality pěstovaných produktů a hledat ten správný druh produkce k prosazení se na nasyceném trhu.

ření ptáků v ČSSR 1973/77, vydaný v roce 1987, v současné době již zcela rozebraný. Úpravy v krajině se v té době stávaly stále radikálnějšími a rozsáhlejšími a tento jev pochopitelně provázely a provázejí kvalitativní a kvantitativní změny v rozšíření rostlin a živočichů.

V roce 1981 jsme se společně s dr. Hudcem (ČSAV) a dr. Vlašínem (KSSPPOP) proto rozhodli sledovat hnízdění vybraných druhů ptáků v Jihomoravském kraji každou sezónu. Obrátili jsme se opět o pomoc k ornitologům, členům ČOS a spolupracovníkům obou pracovišť a získali jsme postupně velký kolektiv mapovatelů. Mapování se provádí v síti „kvadrátů“ o stranách přibližně 1x12 km, kterou používají rovněž např. botanici a entomologové. Každý mapovatel sleduje vybrané druhy na jednom nebo více určených kvadrátech a po hnízdní sezóně zašle zprávu, ve které uvede podrobnosti o každém potvrzeném hnízdění vybraných druhů. Pokud během hnízdění zjistí při náhodných návštěvách jiných kvadrátů výskyt mapovaných druhů, napíše údaje i k těmto druhům. V roce 1985-89 proběhlo toto mapování společně s opakovaným mapováním celostátním. Všechny dosud získané údaje o hnízdění vybraných druhů na jižní Moravě jsou uloženy

Ilustrační foto Tomislav Pivečka

Sem patří rovněž zhodnocení forem alternativní energie, řemeslná výroba, tradiční a krajové speciální produkty. A nakonec musí také zemědělec umět využít legislativu ve svůj prospěch tím, že přistoupí na respektování daných pravidel za příslušnou finanční náhradu (např. taková kompenzace je v Evropském společenství poskytována na základě článku 19 pro šetrné hospodaření v citlivých a zranitelných územích s prioritou zájmů ochrany přírody a životního prostředí).

Ještě jednou je třeba zdůraznit souvislosti fungování zemědělství a celkové stabilizace a rozvoje venkovského prostoru. Kardinálním faktorem v celém problému rozvoje venkovského prostoru bude jeho populace. Venkovská populace se musí významně posílit, stabilizovat a identifikovat ve svém prostoru. Tak v něm najde své místo a vytvoří plnohodnotný protipól populaci městské.

Koexistence různorodé struktury zemědělských subjektů

Při nové strukturaci zemědělství vyvstává základní otázka: jaké formy zemědělských subjektů mají u nás vzniknout, aby měly perspektivu hospodářské prosperity a zároveň naplňovaly poslání požadované funkčnosti zemědělství? Mají to být podniky, které se soustřeďují na zemědělskou produkci jako na hlavní činnost, nebo spíše hospodářství, která provozují zemědělství jen jako dodatkový nebo vedlejší zdroj příjmů? Zdá se, že přijdeme ke stejným závěrům, ke kterým došli naši západoevropští sousedé, když si obdobné otázky

v databance Výzkumného a monitorovacího pracoviště Českého ústavu ochrany přírody v Brně. V současné době se připravuje publikace výsledků sledování za období 1982–1992. Tyto výsledky budou v publikaci srovnávány s výskytem jednotlivých druhů v minulosti. Bude zde rovněž upozorněno na to, jak se projeví změny v krajině na rozšíření ptáků ve sledovaném období. Jako příklad můžeme uvést rozsáhlé vodohospodářské úpravy v povodí řeky Dyje a Moravy, likvidaci vlhkých luk a mokřadních biotopů a tím vymizení či snížení početnosti některých druhů, jako je např. břehouš černocasný, vodouš rudonohý atd. Projevilo se také kritické snížení počtu hnízdicích ptáků dříve běžných druhů, jako je např. kachna divoká nebo potápka černokrká. Na druhé straně se ukazují i návrat některých druhů do míst, odkud před lety vymizely, např. krkavec velký, dudek chochoťatý, viha pestrá atd. Rádi bychom, aby tyto znalosti o dřívějším i současném rozšíření orgánů ochrany přírody státní správy pomáhaly i při územním plánování a pozemkových úpravách.

Chceme v těchto sledováních za účasti našich spolupracovníků pokračovat i v následujících letech, a to nejen na území bývalého Jihomoravského kraje. Společně s Moravským ornitologickým spolkem v Přerově jsme se obrátili na ornitology ze severní Moravy a Slezska s cílem rozšířit sledování na celý moravsko-slezský region.

kladli v kontextu usilování o harmonický rozvoj svého venkovského prostoru (Bavorsko, Rakousko). Bude třeba najít způsob koexistence a vzájemného doplňování pro různé formy subjektů a jejich aktivit, vázaných na zemědělskou výrobu s jednou podmínkou, že všechny budou hospodařit tak, aby respektovaly krajinu a přispívaly k ochraně životního prostředí.

Jaké zkušenosti získaly v tomto směru sousední státy, jejichž zemědělství a venkov prošly jiným procesem a s jinými problémy?

Základ systému zemědělství mají tvořit podniky, které se plně věnují zemědělské produkci a pro něž je tato činnost hlavním zdrojem příjmů. Takové podniky, které jsou schopny se uplatnit konkurenčně, jsou nezbytné k tomu, aby zemědělství bylo pevnou, vyspělou částí venkova a tvořilo jeho solidní opěrný bod. Dalšími složkami, a to zcela plnohodnotnými, by měly být různé další formy zemědělské aktivity, provozované jako zdroj vedlejších příjmů ve vazbě na jiné stálé zaměstnání. Taková činnost bývá zpravidla ztrátová, je-li posuzována z čistě ekonomického hlediska, avšak je velmi důležitá pro zjemnění celého systému zemědělství, protože dovede vyplnit místa, která byla opuštěna zemědělstvím „základní struktury“ nebo kterým se toto zemědělství z různých důvodů věnovat nehodlá.

Západoevropská zkušenost také ukazuje, že vedlejší zemědělská aktivita nevyvolává problémy v zemědělské politice, naopak ty se týkají podniků s hlavní zemědělskou aktivitou. Tím se ovšem nerozumí, že by subjekty s vedlejší zemědělskou činností měly být vyloučeny z „ekonomické hry“ resortu zemědělství. Odpovědná zemědělská politika musí být sice soustředěna na aktivitu podniků, jejichž hlavním zaměřením je zemědělské hospodaření, avšak zároveň musí zařadit do systému svých opatření i aktivitu těch subjektů, které mají zemědělství jako vedlejší nebo doplňkový zdroj příjmů.

Zmíněné zkušenosti západoevropských zemí z oblasti zemědělství ve vztahu k venkovskému prostoru jsou nesporně pro nás inspirativní, mohou nám pomoci analyzovat problém a nasměrovat nás příslušným směrem k oslovení aktérů a populace venkova. Je ovšem třeba kriticky zvažovat podněty a doporučená řešení s ohledem na naši minulost a současnost. Problém je tedy asi v tom, že pro naše zemědělství a náš venkov žádné vzory a modely neexistují a že si je musíme teprve sami vytvořit.

Použitá literární prameny:

GLUCK A., MAGEL H. a kol.: Venkov má budoucnost. Ministerstvo zemědělství ČR, Zemědělské nakladatelství BRÁZIČKA, Praha 1993
BIERTHOUE J. a kol.: La Ruralité, Etude de cas présentée dans le cadre de l'Université d'été sur l'environnement et le développement durable, ECO-CONSEIL, Strasbourg, 1992
VILLENEUVE C.: Problèmes et défis du développement durable: l'an 0 de la région laboratoire du développement durable. Actes de l'Université d'été sur l'environnement et le développement durable, Alma (Québec), 1992

Všeobecně známý dudek chocholatý, s typickou často čepýřenou chocholkou, ožívoval naše kraje ještě před 30 lety běžně v nížinách a pahorkatinách od konce dubna do června typickým daleko slyšitelným tlumeným voláním, nejčastěji tříslabičným, „hu pu pu“. Mohli jsme se s ním setkat všude, kde byla otevřená krajina s loukami a pastvinami s rozptýlenou zelení, polními lesíky a remízky, ale i při okrajích rozsáhlejších lesů nebo přímo v nich, pokud byly dostatečně prosvětleny světlinami, pasekami a mýtinami. Někdy jsme jej zastihli, jak usilovně na vrcholku stromu do nekonečna opakuje své volání, jindy jsme je mohli pozorovat, jak za chůze sbírá po zemi něco k snědku.

Již po roce 1950 začala naše krajina s kolektivizací a intenzifikací zemědělství doznávat velkých změn. Louky se rozorávaly, rozptýlená zeleň byla likvidována, krajina byla rychle zamořována chemickými přípravky a umělými hnojivy. Tyto převratné změny měly samozřejmě výrazný vliv i na život přírodu. Řada druhů ptáků začala rychle ubývat a vzápětí zcela mizet. Byli mezi nimi i dudci. Hlavními příčinami zřejmě bylo výrazné omezení potravních zdrojů v důsledku nadměrné chemizace krajiny, ale i úbytek hnízdních příležitostí.

Již v letech 1973–77 během celostátního mapování byl registrován výrazný úbytek a ústup dudků z řady dřívějších pravidelných hnízdišť. Během dalšího desetiletí dudci vymizeli prakticky z celého území bývalého Jihomoravského kraje, nevelké populace do dnes přežívají ve třech izolovaných oblastech: NP Podyjí, na Pavlovských vrších a v porostu borových monokultur na Bzeněcku. Celkový stav dnes v celém regionu čítá cca 30–50 párů (proti stovkám hnízdících párů v minulosti). Jinde se dudci častěji objevují během dubna na průtahu, ale hnízdí jen ojedinelé.

Potěšitelné zprávy z loňského a letošního roku hovoří o hnízdění nedaleko Brna na Střelicku a další pár letos po 20 letech vyhnízdil i u Slavkova u Brna. Další pár se letos deště dobu zdržoval i při okraji Brna v Medlánkách. Snad jde o signály toho, že se naše krajina, po omezení finančních dotací do zemědělství, začíná pomalu vzpomínat na z chemického zamoření uplynulých desetiletí. Také křepelčí typické volání „pět peněz pět peněz“ se v posledních letech zase místy stává zcela běžným.

J. Pellantová, J. Martiško

Kreslil Jan Ježko

Zpráva o cestě z autobusového nádraží Zvonařka k obchodnímu domu Prior v Brně (sci-fi referát)

Karel Hudec

Úvod

Dne 20. dubna 1993 mezi 15.10 a 15.35 jsem procházel úsekem hlavního pěšího dopravního tahu v Brně z autobusového nádraží Zvonařka k obchodnímu domu Prior. Při chůzi ukázněně realizované po pravé straně zmíněné trasy jsem nejdříve s potěšením konstatoval oboustranné odstranění donedávna definitivních dřevěných bud, nahrazujících předchozí předběžné boudy a budky s pevnou kostrou, plátněm potahem a převážně textilním obsahem. Očekávaným a patrně cíleným důsledkem bylo snížení lidovosti předmětné trasy a její zdynamičtění v důsledku snadnějšího pronikání zředěnými fyzikálními veličinami. Již spornějším a patrně spontánním důsledkem bezdřevé stavební uzavěry bylo následné rozšíření obzorů. Vzniklé průhledy vhodně zdůrazňují návštěvníku panorama Brna jako průmyslového města: nalevo Vaňkovka, napravo Dornych s horizontem hrdé stěny Vlněny. Nicméně před touto stěnou zůstal, snad jako technická památka na budoucnost, malebný soubor staveb z období budování primitivního kapitalismu. Od východu je tento objekt chráněn neprůchodnou zde ulicí Plotní, od západu příkopem, tvořeným svahovým profilem pojednávané trasy, donedávna sloužící jako drážní těleso železniční vlečky.

Hlubší zájem o tento příkop byl iniciován registrací pohybu neurčitého objektu na dně příkopu. Pracovní hypotéza, že se jedná o větší zvíře chované na dně příkopu za účelem ochrany objektu, se ukázala při nasazení brýlí lichá a objekt sám, ležící oblečen v modrákách a vykonávající pohyby spjaté s počátečními fázemi metabolických pochodů, mohl být považován z hlediska funkce příkopu za irelevantní. Nicméně životní prostředí zmíněného objektu v důsledku zaostření pozornosti a nedostatku vegetačního krytu se ukázalo velmi slibným pro komplexní výzkum, rozbor a vyhodnocení, jak je popsáno dále.

Metodika

Jednorázový empirický pilotní průzkum lokality byl proveden metodou per pedes s nepravidelnými časově omezenými zastávkami (metoda kombinace quasi linie a bodů). Na jednotlivých stacionárních bodech byla prováděna registrace optických a akustických vjemů jednak v paměti vnitřní, jednak do paměti vnější, u relevantních objektů s paralelním stanovením jejich algoritmu. Metodou náhodného výběru bylo stanoveno 5 ploch o rozměrech ca 1 x 1 m. Na těchto plochách byly zaznamenány všechny objekty, fotograficky zdokumentovány a pak pečlivě vysbírány, přičemž každý objekt byl očíslován lihovým popisovačem. Podobně bylo postupováno v sondách, spuštěných na těchto plochách a odebraných po vrstvách o síle 10 cm. Sondy byly takto odebrány až na hlušinu. Veškerý materiál byl pak v laboratoři vyčištěn, konzervován a určen co do místa původu, účelu a stáří. Na jeho uložení v Muzeu města Brna bylo rezignováno a po provedené determinaci byla převážná část materiálu asanována na městské skládce. Srovnávané hodnoty (produkčně-ekologické, fytoecologické, klimatologické aj.) byly získány ze standardních pramenů, případně kvalifikovaným odhadem odborníků. Všechny výsledky byly podrobeny statistickému vyhodnocení.

Výsledky

Protokoly jednotlivých šetření jsou uloženy u autora, v tomto referátu jsou zmíněny jen souhrnné hodnoty.

Jak v Moravských Bránicích spadla se stromu větev

Když jsem se doslechla v Zeleném domě o skácení 300letých lip v Moravských Bránicích, nemohla jsem si hned vybavit, kde rostly. Až druhý den. Jsou to jistě lípy u hřbitova, pod serpentínami silnice do Silůvek! Svou mohutností ovládaly prostor malého údolí, které tu v geologické minulosti vyhloubil nějaký přítok Jihlavy. Nebylo možné je vyfotografovat, podobně jako nelze ze stísněného gotického náměstí vyfotografovat velkou katedrálu.

Kdykoliv jsem je la kolem, říkala jsem si: v zimě to půjde záběrem od paty kmenů přímo vzhůru. Perokresba jinovatky podtrhne nádhernou strukturu kůry a ukáže, jak se ty mohutné sloupky kmenů mění ve dvacetimetrové výšce v křehkou klenbu, která jiskří na pozadí modrého nebe. Neudělala jsem to.

Co zbylo z lip, je vidět na fotografii. Ne namlouvejte si, že obecní úřad chtěl lípy tímto drastickým způsobem omladit. Nikoliv. Obecní úřad pojal úmysl lípy skácet poté, co se z jedné z nich ulomila větev a spadla do elektrického vedení. Byla pozvána soukromá firma a ta stromy ořezala po náběhy větví. Kmeny včetně cedulky „Stromy chráněné státem“ měli podřezat místní.

Než došlo k exhibici spojených sil, tj. moci, kterou stát vybavil obecní úřad a sil, kterých je třeba k dřevorubeckému výkonu, dostavil se na místo nadřazený úřad a akci zastavil.

Lípy, ořezané někdy v květnu, nepochybně obrazi a jejich výhonky v nastávající zimě zmraznou. Narok – možná – to zkusí znovu, ale už nikdy nedosáhnou nádhery stromů, které tam stály.

Obecní úřad pokutu 500 000 Kč podle § 88 zákona č. 114/1992 o ochraně přírody a krajiny nedostal, poněvadž se pevně opřel o článek 4) § 8 téhož zákona, který připouští kácení bez povolení, když je stavem dřeviny bezprostředně ohrožen život nebo zdraví nebo hrozí-li škoda značného rozsahu.

Na pozadí kresby tohoto příběhu jaksi vybledla skutečnost, že větev nemusela spadnout, kdyby o stromy někdo pečoval, nebo (když už se ten strom rozhodl obtěžovat) že stačilo ořezat jen jeho suché větve.

Obecně vzato, je to následováním hodný příklad pro všechny, kterým vadí stromy na veřejném prostranství.

Dominantní složkou svrchní vrstvy půdy na celém svahu je pevný komundální odpad, s pokryvností pohybující se podle jednotlivých míst mezi 95-100 %, v některých případech přesahující i 100 %! Těchto extrémních hodnot bylo samozřejmě možné dosáhnout pouze kombinací pokryvnosti horizontální s vertikální, vyvolanou překrýváním jednotlivých komponent ve více vrstvách rovných 10 cm.

Poznámka: Podobným metodickým postupem, nazvaným objemovou pokryvností, se ovšem ukázalo naopak možné snížit reálně pokryvnost plochy odpadky! Tak při výšce zvolené vrstvy rovné 100 m se snížila odpadkovost až na jednu tisícinu původní hodnoty, počítané na vrstvu 10 cm. Proto je tento postup zvláště vhodný pro rozhodovací sféru při likvidaci podobných případů.

S pokryvností velmi úzce souvisejí výsledky získané barevnou spektrofotogrammetrií. Jako nejnápadnější barva se kupodivu projevuje bílá, která velmi pregnantně koreluje s bílými plasty a novinovým papírem a je inherentní především bílým kelímkům. Naproti tomu se barevně velmi slabě manifestují plasty bezbarvé, přes jejich kvantitativně výrazné zastoupení.

Kvalitativní rozbor, provedený po jednotlivých vrstvách, ukazuje několik společných rysů, přičemž každá vrstva zachovává určitá specifika. Společnou vlastností všech vrstev je jejich provázanost s finálními objekty člověku specifického trofického řetězce. Svrchní, nejmladší vrstvy vykazují přitom pestrou paletu především nápojových obalů. Nejfrekvencovanějšími komponentami ze šestnácti zjištěných jsou Fruk a Coca-cola, vyskytují se však - v překvapivě malém množství, restringovaném patrně sociálně-ekonomicky - i obaly od piva a jako kuriozitu můžeme jmenovat nálezy Dobré vody. Starší, zejména předlistopadové vrstvy jsou méně pestré, což patrně způsobila nejen činnost destruentů, ale i méně pestrý sortiment zboží.

Jak ukazuje již toto stručné shrnutí, výsledky výzkumů kulturních vrstev v dané lokalitě jsou velmi zajímavé. V běhu je t.č. biogeografický rozbor nálezů, neboť materiál různých okresních novin, zachovaný bohužel jen v nejvyšší vrstvě, představuje pro něj vynikající podklady. I po dalších stránkách je materiál velmi slibný a zvažuje se možnost žádosti o grant na Magistrátu města Brna, který by zajistil pokračování výzkumů.

Souhrn

Po pravé straně cesty ze Zvonařky k Prioru (po levé při téže cestě od Prioru ke Zvonařce) je příšerné smetiště.

Závěry

Závěry jsou formulovány spíše prakticky a konstruktivně předjímají nutně asanační aktivity. Zpracovány jsou v několika variantách, řazených podle teorie pravděpodobnosti.

Reálná varianta 1

Nechat celou věc jak je.

Reálná varianta 2

Nechat celou věc jak je, neboť stejně probíhá urbanistická soutěž na nové jižní centrum a se zachováním předmětné trasy mezi Priorem a Zvonařkou žádný projekt nepočítá.

Reálná varianta 3

1. Jmenovat odbornou komisi, která by posoudila celou záležitost.

Pod tíhou starosty opředeného o § 8 by příslušný článek tohoto paragrafu měl padnout anebo by měl být doplněn. Např. když už se stalo, musí soudní znalec posoudit z pafezu, kmene či větví, jakému zdraví se strom těšil a kolik roků by se při řádné péči dožil, aniž by ohrožoval dráty nebo zdraví.

Co z toho všeho vyplývá? Redakce by nepochybně ráda, aby se zapátralo ve starostově duši, proč ho neoslovovaly stromy, které někdo vysadil v době, kdy se teprve formovalo rakouské mocnářství a kdy Marii Terezii vozili nejspíš v dětském kočárku. Ale toto naznačené přání nechám štitivě stranou. Z uplynulého období až příliš dobře znám postoje lidí, kteří zapřičinili skácení Vyškovské aleje, luhu pod Pálavou nebo stromů v kterémkoliv poli, které bylo zahrnuto do integrovaného honu.

Redakce by nepochybně také ráda, aby byl čtenář seznámen s názory místních obyvatel na ten případ. Ptala jsem se návštěvníků hřbitova, ale brali to - podobně jako minulá desetiletí - stoicky. Nikdo z nich se nerozčilil, nikoho ani ve snu nenapadlo, že tu byl spáchaný trestný čin. Trestný čin? Vždyť jsou to jen stromy! Takže zatím nám příliš nepomohlo, že dveře do Evropy byly pootevřeny, protože většina lidí zabloudila mezi horami elektrotechniky, praček, mrazniček. Málokdo měl čas si povšimnout, že k vůli stromu (zdaleka ne tak památnému jako jsou naše lípy) je možno vést komunikaci v oddělených pruzích, a jiných takových věcí.

Cím jen uzavřít tuto neslanou nemastnou zprávu, která má daleko k rozhořčené obžalobě nebo hledání polehčujících okolností v minulosti nedávné i dávné, která se neptá, může-li výchova školní nebo domácí za to, že strom je pro mnohé z nás potenciální hromadou dřeva, kterou lze naplést vytápění garáže nebo WC, zprávu, která má daleko od stanoviště pozorovatele, dívajícího se na případ filozoficky?

Patrně nejlépe citací jednoho nařízení Marie Terezie:

„Poněvadž pomerkujeme,“ řekla její Výsost v roce 1769, „že se hory od roka do roka zmenšují a že se nedostatek dřeva rozmáhá, nejdobrotivější a přísný náš královský rozkaz jest, aby kteréhokoli domu obyvatel dotud, pokud okolo a před domem, dvorem a zahradou nebo lukami prázdné a ku sázení stromů sice místo se nalezne, jeden každý rok stromův nejmenej 20 sadiť byl povinen. Ke kte-

2. Jednání komise svolat na vegetační dobu, kdy nebude do příkopu vidět. Neexistenci problému bude zajištěno ekonomicky nejefektivnější řešení.
3. Bude-li přesto nutné svolat komisi na mimovegetační dobu, lze ke stejnému řešení použít též výše navrženou metodu objemové pokrývnosti.

Reálná varianta 4

1. Jmenovat odbornou komisi, která by posoudila celou záležitost a podala variantní návrhy na řešení.
2. Komise, složená ze zástupců Útvaru hlavního architekta, útvarů Magistrátu města Brna - referátu životního prostředí, referátu dopravního, stavebního úřadu, městského hygienika, správy veřejné zeleně, správy městských komunikací, ředitelství Městské policie a dalších zainteresovaných složek včetně odpovídajících složek Úřadu městské části a majitele pozemku uskuteční výchozí zasedání na místě samém.
3. Na projekt vyřešení situace bude vypsan konkurz.
4. S výsledky konkurzu bude seznámena veřejnost v časopise „Brněnské noviny“, případně formou výstavy v Technickém muzeu.
5. Na realizaci projektu bude vypsan konkurz.
6. O finanční krytí nákladů formou mimořádné dotace na jednání, projekt a realizaci bude požádáno MF ČR. V případě neschválení dotace bude řešení odsunuto do vyřešení státoprávního uspořádání.

Varianta ZR (doporučená RS ČSOP)

1. Místo uklidit vyhrabáním pozemku a odvozem odpadků na skládku.
2. Úklid musí zajistit majitel nebo správce pozemku prostřednictvím jednoho člověka, jedné hrábě, jedné kolečky, jedné lopaty a jednoho dne.
3. Tuto operaci opakovat každý rok zjara.

řemu ve všech stolicích... Štěpnice se ustanoví, odkud potom mladé stromky na přesazení sice, pítajícím darmo sa budí rozdávati.

Tímto nařízením (to slovo bych ráda podtrhla) se země české zazelenaly a lidé si na povinnost sázení zvykli nebo byli zvyklí důsledností c. k. a později republikových úřadů. Soudíc podle některých básníků a písní hospodářů na staré stromy u jejich stavení, ne všichni tehdy viděli ve stromech jen dřevo. Lze tedy předpokládat, že striktní nařízení se posléze kladně promítlo do vztahu člověka ke stromům.

Od poloviny tohoto století u nás nastaly změny k horšímu, takže může být potvrdováno, že se opět nedostatek dřeva rozmáhá a že se zcela vytratily dobré c. k. rakouské mravy. Protože času na odvrácení zlého, o které si lidstvo koleluje, je málo, není jej možno trávit mluvením nebo rozebíráním pohybných lidí, kteří spěchají, aby na zděděných pozemcích skáceli zpeněžitelné dřevo. Naopak, zbylého času je třeba využít – a to souvisí s případem stromů – k novelizaci nařízení Marie Terezie.

Protože prázdnoho a ku sázení vhodného místa je zase všude dostatek. Povinnost sázet pak doplnit dobrou evidencí, aby bylo patrné, jak ti, kteří stromy sázeli, o ně pečují. Z péče a času, který si vyžádá stromek, aby přežil ve ztížených podmínkách našeho pro-

Proč to ptáci dělají ?

Nedávno jsme na televizních obrazovkách zhlédli slavný Hitchcockův film PTÁCI. Po letech jsme opět sledovali neobvyklou ptáčí agresi a šokované, na smrt vyděšené lidi, kteří se ptali: „Proč to ti ptáci dělají?“ Dříve si touto otázkou asi nikdo hlavu nelámval, a pokud ano, nespěl ji odhýl poukazem na bezbřehou tvůrčí fantazii. Ale dnes? Člověka při ní zamrazí a hned ho napadne odpověď.

Červená kniha z roku 1988 praví, že téměř sto padesát ptáčích druhů je u nás ohroženo, z toho mnohé kriticky. Těžko někdo spočítá, kolik ptáků se stalo obětí zemědělské velkovýroby, vodního a lesního hospodářství či dopravy! A tak by nebylo divu, kdyby nás začali napadat a chovat se jako ve zmíněném filmu.

Ano, jejich agresivní chování by mělo svou logiku, leč bylo by v rozporu s řádem přírody. Na druhé straně by ptáky vývojově povýšilo. Dostalo by je totiž na úroveň tvorů, který se zové homo sapiens...

(pv)

O medvědech na Moravě jsme ve Veronice psali naposledy v čísle 4/1989. Autor Pavel Šimek tehdy v článku *Medvědi štvaneč na Moravě* shrnul „medvědí aféru“, k níž zjara onoho bouřlivého roku na Moravě došlo. Připomeňme si alespoň nejdůležitější fakta: 14. a 15. března 1989 byl v Nízkém Jeseníku u Těšíkova pozorován medvěd. Ukázalo se, že jde o mládě, které sem přišlo patrně ze Slovenska (podle některých náznaků se zdá, že snad z oblasti Vlárského průsmyku). V následujících dnech zvítě pokračovalo (v neposlední řadě následkem zneklidňování ze strany lidí) v cestě, během níž obešlo velkou část Moravy: přes Hrubý Jeseník a Králický Sněžník doputoval medvěd až do východních Čech (pozorování na předměstí České Třebové), odtud zamířil přes Žďársko

a Velkobitešsko k Brnu (pozorování u brněnského sídliště Kohoutovice). Z Brněnska mládě vyrazilo na Drahanskou vrchovinu, to se však již jeho osud začal naplňovat. 22. dubna u obce Skalka na Prostějovsku obklíčili medvěda motorizovaní příslušníci VB, myslivci se psy i místní občané. Mezi přítomnými byli také účastníci právě probíhající okresní konference ČSOP, kteří patrně zabránili tomu, aby byl medvěd rovnou odstřelen. Po krátké štvanci byl tedy návštěvník zasažen uspávací střelou, bohužel natolik nešťastně (a neodborně), že se jehla při vytahování zalomila. Část zmizela v medvědí těle a způsobila těžká vnitřní poranění, jejichž následkem medvěd po čtyřech dnech internace v olomoucké ZOO pošel.

Článek o medvědí štvanci tehdy končil zamyslením nad potřebou diskuse - chceme vůbec na Moravě medvědy? A jestliže ano, kde? Autor také konstatoval, že by bylo dob-

ré vytvořit ve společnosti atmosféru pro medvěda příznivou. Nechyběla připomínka Rakouska, kde medvědímu přivandrovalci ze Slovenska uspořádali sbírku na zakoupení partnerky. Uběhly čtyři roky a naskytla se nečekaná možnost ověřit si, co se v našem vztahu k medvědům změnilo.

Historie opět začala v Nízkém Jeseníku. Náznaky, že se v okolí Bruntálu pohybuje medvěd, existovaly již od podzimu 1992. Dlouho je nikdo nebral vážně - dokonce ani poté, kdy začátkem června došlo k vyloupení včelína a přizvání odborníci jako pachatele označili celkem jednoznačně právě medvěda. Teprve o několik dní později huňáče spatřili lesní dělníci. Chystali se vzít nohy na ramena, medvěd si jich však nevšímal a za chvíli zase zmizel.

Myslivost má na okresním úřadu Bruntál na starosti pan Jiří Malina. O medvědovi říká: „Zatím o sobě říci málo vědět. To znamená, že si ani nejít přitoxenou obživu v lese. Ne-rad bych posuzoval, jestli jsme rádi nebo nerádi, ale když už tady je a našel si tady místo, ať zůstane.“

Medvěd hnědý v krajíně Českomoravské vysočiny -- archivní snímek z roku 1989 zachycuje útočiště mládě v prostoru vesnic Žďánice-Karasin-Váchoch poblíž Bystřice nad Pernštejnem

Foto Zdeněk Pracházka

Ilustrační foto Antonín Říha

Diskuse, po níž volal v r. 1989 Pavel Šimek (dnes vedoucí správy CHKO Litovelské Pomoraví), se ovšem neuskutečnila a ani vztah české společnosti k medvědům neprošel za uplynulé čtyři roky právě převratným vývojem. Medvědy máme rádi kreslené v televizi a plyšové v dětských postýlkách, s těmi skutečnými je to už horší. Potvrzuje to i pan Malina: „Když mě někdo potká, hned se ptá, kdy ho půjdeme střílet“, vypráví. Lidé prý telefonují na okresní úřad, že se bojí chodit do lesa. Jak však již víme, medvěd si zatím nezvykl vykrádat popelnice ani přepadat turisty, obživu získává přirozeně a nedojde-li tedy nešťastnou náhodou ke konfliktu, neměl by být o mnoho nebezpečnější než řekněme divočák, jehož přítomnost v českých lesích považujeme za normální.

Přítomnost medvěda hnědého na Moravě není ovšem zdaleka jen kuriozitou. Případů, kdy se dávno vyhubená zvířata vrací do české přírody, totiž přibývá. Většinou vyvolávají zmatenou otázku: co s nimi? Časopis Respekt, který na toto téma přinesl v červenci rozsáhlou reportáž, uvádí řadu příkladů: los na Šumavě a na Jindřichohradecku, rys na Křivoklátsku, bobří v Pomoraví, vlk na Šumavě a v Jeseníkách (v těchto případech ovšem nejde o stabilizované populace), kormoráni na Třeboňsku a dokonce luňák, hnízdící v sousedství neratovické chemičky. Existují i poměrně hodnověrná svědectví o výskytu vydry v bezprostředním sousedství ostravské aglomerace...

Ve všech těchto případech jde o zvířata vzácná, chráněná zákonem. Jejich osud je plně v kompetenci MŽP, které jediné může rozhodnout např. o odstřelu (v tomto směru je situace o něco příznivější než před čtyřmi roky, kdy se o tuto kompetenci dělila ministerstva kultury a zemědělství). Ministerstvo zpravidla dává věcem volný průběh (tak v případě bruntálského medvěda) - pokud nedojde ke konfliktu.

Právě konfliktů ovšem vzniká celá řada. Známý je případ Litovelského Pomoraví a sporů o odškodné za stromy, pokácené či poškozené tam bobrem. Podobně kormorán a vydra jsou v očích rybářů především potravní konkurenti(!). Názor, že bobr na strom, vydra na rybu a oba dohromady na místo na světě prostě mají stejné právo jako člověk, zatím u nás příliš nezdárněl. „Velký Žrout“ (termín časopisu Respekt) se špatně smířuje s pomyslením, že trůn pána tvorstva, na který se drápal tisíce let, znamená především odpovědnost... ale to již známe dobře i odjinud. Pro začátek nás může těšit, že ačkoliv se diskuse, po níž jsme volali před čtyřmi roky, nepohnula ani o krok, bruntálskému medvědu se podařilo přežít několik měsíců, aniž by ho honili policisté v automobilech. Anebo je to jen tím, že dnes mají jiné starosti?

Petr Jokeš

Torzo přírody na severu Brna

Slovo Hády vešlo do povědomí snad každého Brňana. Vápencový útvar na severovýchodním okraji Brna lákal od nepaměti řadu přírodovědců, turistů a umělců obrovskou rozmanitostí živé i neživé přírody. Hády byly považovány za jednu z nejvýznamnějších botanických lokalit celé Moravy. Jen na jižních svazích bylo v minulosti zaznamenáno přes 500 druhů vyšších rostlin a mnohé z nich zde měly nejsevernější lokalitu svého výskytu.

Historie tohoto přírodního klenotu je úzce spjata s příchodem člověka do oblasti dnešního Brna. V období subboreálu (asi před 5 000 lety), kdy suché a teplé klima umožnilo šíření teplomilných rostlin, zasahovaly šípákové doubravy a skalní lesostepi až na jižní a střední Moravu. V pozdější době došlo k ochlazení a k ústupu či potlačení xerothermní květeny. Pouze tam, kde člověk vykácel lesy, založil pastviny a malá políčka, se na extenzivně obhospodařovaných plochách vytvořily enklávy tzv. kulturních stepí.

Novodobá historie Hádu začíná v tomto století. Dochází totiž k prudkému růstu počtu obyvatel Brna a v jeho okolí se začíná plně

projevovat negativní dopad technického pokroku. Tíživou ránu zdejším květeně a zvířeně zasadilo zejména otevření dvou vápencových lomů. Ty se postupně rozrůstaly, takže dnes jsou navzájem spojeny a zabírají právě nejcennější partie někdejší hádecké stepi. Xerothermní bylinná vegetace s rozptýlenými křovinami je tu alespoň částečně zachována pouze v chráněném území „Velká Klajdovka“, na oploceném svahu „Kavky“ pod lomem a na plošině mezi horní hranou lomu a lesem. Okrajově zasahují křoviny s výskytem teplomilných druhů i do rezervace „Hádecká planinka“. Vlivem změny hospodaření na zmíněných plochách (původně tu byly pastviny, jednokosné louky a vinice) vzrůstá však nebezpečí rychlého úbytku přírodních hodnot, protože dochází k expanzi křovin a stromů na nezalesněné svahy.

I přes tyto negativní vlivy se na Hádech dosud zachovala velká řada pozoruhodných rostlin, které často již jinde v Brně nespátíte (např. hadinec červený, sasanku lesní, vítod větší, kozinec rakouský, kosatec různobarvý, vstavač osmahlý, dub cer atd.). Rostou tu ale

Jedna z největších světlín na Šumbeře beznadějně zarůstá. I přesto, že mělká půda nedovoluje větší rozvoj dřevin, je toto místo ničeno nadměrným opadem listů okolních stromů a jejich zástínem. Silně se tak mění mikroklima a půdní podmínky, což má za následek ústup xerothermních druhů.

Na první pohled téměř neprůstupné houštiny v jižní části přírodní rezervace „Hádecká planinka“ ukrývají zbytky světlobytných a teplobytných společenstev. Rychlý vývoj hlouhů a trnky, který tu pozorujeme, bude v příštích deseti letech znamenat ústup xerothermní vegetace prakticky z celého území rezervace.

i další vzácné a významné druhy rostlin, které sice můžete spatřit i jinde v Brně, ale v současné době rychle ustupují (třemdava bílá, koníček veliký, kavyl sličný, kavyl Ivanův, zvonek sibiřský, rozrazil ožankový, růže galská, r. malokvětá, r. bedrníkolistá, plicník měkký, kokotice povázka, hvězdnice chlumní, Iněna Inolistá, smldník alsaský a další). Protože také ostatní chráněná území v Brně podléhají nedobrovolně obrovskému urbanizačnímu tlaku, považují i dnešní torzo hádecké stepi za jednu z nejvzácnějších brněnských lokalit vzácné teplomilné květeny. Dosud relativně nezníčené plochy vegetace, které obklopují těžební jámu, vytvářejí účinný biokoridor mezi lomem a přilehlými čtvrtěmi. Navíc území Kavky, které leží pod plošinou lomu, si díky horší dostupnosti (celá plocha je oplocena) zachovalo poměrně širo-

ké bohatství vzácných druhů, často v početných populacích. Myslím si, že těžba vápence na Hádech by nemusela již být příčinou dalšího drancování přírody. Aby se však využívání a ochrana přírody - tyto na první pohled protikladné lidské činnosti - navzájem nevyklučovaly, musí být zbytky stepních lad vyhlášeny za chráněná území. Samostatná územní ochrana ale do budoucna nestačí. Stepní lada byla v minulosti extenzivně obhospodařována (pastva, kosení, vinice ap.), a tak se zde mohla udržet jen bylinná vegetace s ojedinělými keříky. Přerušení lidské činnosti na takovýchto plochách znamená postupný přechod bylinných společenstev v houštinou křoviny trnky, svídy a akátu a postupně v zapojený (dubový či spíše akátový) les. Proto je nutné stepní plochy udržovat.

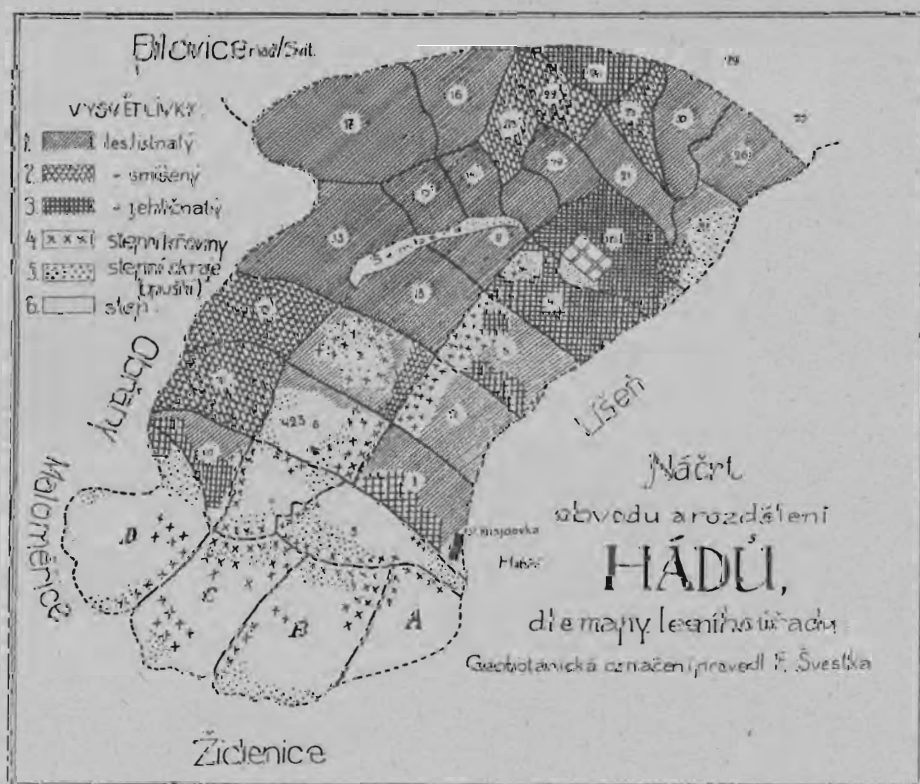
O rychlém zarůstání křovinami svědčí i mapa F. Švestky, stará přes 60 let, na které jsou vidět teplomilné křoviny dookonce i v jádru rezervace „Hádecká planinka“. Dnes z nich zbyly jen asi dvě světlínky na hraně plošiny západně od výhledu a brázdo na Šumbeře. Zde by měla ochrana přírody urychleně přistoupit k značnému odlesnění, jinak dojde

k úplnému zapojení lesa se všemi negativními důsledky pro zdejší teplomilnou vegetaci. Již dnes tu můžeme najít raritu - poslední zbytky „lesních“ koníčků, jeden plamének přímý, mohutný trs růže bedrníkolisté schovaný před slunečními paprsky v lesním šeru a dva kosatce různobarvé, které se asi nikomu ještě nepodařilo vydloubnout ze skalních štěrbin.

Při dnešních legislativních podmínkách, finančních problémech a jiných obtížích nevěřím v urychlenou nápravu toho, co bylo systematicky ničeno po několika desetiletí. Některé druhy na Hádech s největší pravděpodobností nepřežijí toto století, stejně jako desítky dalších, které tu již nerostou. Bylo by ale škoda, kdybychom ty, které tu ještě žijí, již nyní dobrovolně odepisali.

Lubomír Tichý

Mapa F. Švestky ukazuje rozložení stepní a lesostepní vegetace na plošině Hádu. Dnešní stav je více než žalostný. ... (Přejato z práce Podpěra J. (1928): Die Vegetationsverhältnisse im Gebiete des Mäker. Karstes im Vergleich mit der nächsten Umgebung. - Čas. Morav. Mus. Zem., Brno, 26: 1-113).

Světový festival ptactva

Také u nás, stejně jako ve více než 50 zemích světa, proběhne o víkendu 9.-10. října 1993 „Světový festival ptactva“, koordinovaný mezinárodní organizací Bird Life International. Organizací v jednotlivých zemích zabezpečují místní ochranné společnosti. O tom, že se jedná o skutečně monumentální akci, svědčí i náš předpoklad pořadatelů, kteří očekávají účast více než miliónu přátel ptactva a živé přírody na celém světě.

Světový festival ptactva se tak může stát nejen příležitostí pro nejširší veřejnost k pozorování ptáků, oslavou jejich rozmanitosti světa, ale především upozorněním na nutnost jejich ochrany. Vědět jen v naší republice je přes 140 druhů ptáků, více než dvě třetiny zapsány v červené knize ohrožených živočichů! Jednatelci, kteří se nezúčastní některé z přípravných oficiálních akcí, si mohou sami na své vlastní odpovědnost vyjít za ptáky do okolí svého bydliště, nejlépe k rybníku či řece, kde se v tomto období zdržují ve větším množství tažní ptáci. Co je k tomu třeba, Vám poradí zkušení ornitologové. Celá akce bude zakončena vydáním zprávy obsahující seznam všech druhů významných v jejím průběhu.

Fokusem má být i výzva o zapojení do tohoto celosvětového programu, napište si již dnes o podrobné informace na adresu:

Moravský ornitologický spolek,
P. O. Box 65, 750 01 Přerov 2.

Historický vývoj vyhlášení chráněných území v jihomoravském regionu

Postupné zavádění osobních počítačů na našem středisku (ČÚOP středisko pro jižní Moravu, Brno, Panská 7) nám umožňuje předkládat ochranářské veřejnosti nové informace. První vložená data se týkala chráněných území a byla převzata z tzv. státního seznamu ochrany přírody. Použitý program Fand ver.3.0 a editor grafů PFS: Works602 v prostředí Windows jsou vhodné pro hodnocení, která by při „ručním“ postupu nebyla možná pro velkou pracnost.

V tomto čísle Veroniky předkládáme dva grafy. V prvním uvádíme počty maloplošných zvláště chráněných území vyhlášených v jednotlivých letech od roku 1933. Na první pohled vidíte, že se střídala plodná léta s delšími obdobími stagnace. Z těch vůbec prvních „silvestrovských“ chráněných území vyhlášených 31.12.1933 jmenujme např. NPR Moravský kras - střed. Po třináctileté odmlce byla v poválečném období vyhlášena postupně v jednotlivých letech další území, např. NPR Rašpurský v roce 1949, Mohelenská hadcová step v roce 1952, Žákova hora v roce 1954. V roce 1956 bylo vyhlášeno dokonce 17 území, např. NPR Pouzdřanská step - Kolby (uvádíme stávající kategorie a názvy). Potom následovalo téměř 16leté období „ochranářského temna“, kdy vyhlásit chráněné území bylo velmi obtížné - ochrana přírody spadala pod resort zemědělství. V dalším období „pod kulturou“ byla situace příznivější a síť chráněných území byla postupně zahušťována. V roce 1975 byla vyhlášena NPP Býčí skála, v roce 1978 NPP Stránská skála atd. Skutečný „velký třesk“ ve vyhlášení chráněných území nastal po ustanovení funkce ochránáře přírody na tehdejších ONV. Současně s tím zahájilo brněnské středisko ochrany přírody (tehdy součást KS SPPOP) zpracování návrhů (včetně kompletně zpracované dokumentace) na vyhlášení chráněných území v kategorii chráněných přírodních útvarů. Nejprve ve dvou etapách na Jihlavsku a posléze i na ostatních okresech. Přitom se jednalo o některá nesmírně cenná území, jejichž návrhy na vyhlášení ležely v zásuvkách dědníků tehdejšího ministerstva kultury mnoho let. Tak byla zajištěna právní ochrana pro Rašpurské Kalíštné a Zhejral v roce 1982, Švařec v roce 1985, Zázmoníky v roce 1986, Dunajovické kopce, Hrdibofické rybníky, Rendezvous, Čepičkův vrch, Váté písky atd. v roce 1990.

Rok 1990 nejvyšším počtem vyhlášených území (108) byl zcela mimořádný. Pro upřesnění a objektivitu údajů musíme uvést, že v tomto roce byla některá území přehlašena (např. CHPV, které nebyly vyhlášeny plně, ale pouze radou ONV). Do počtu jsme také zahrnuli území sice vyhlášená, ale posléze přehlašovaná do zón národního parku Podyjí, např. Havranické vřesoviště a Údolí Dyje. Domníváme se, že v 90. letech se také pozitivně projevilo posílení ochrany přírody na okresní úrovni.

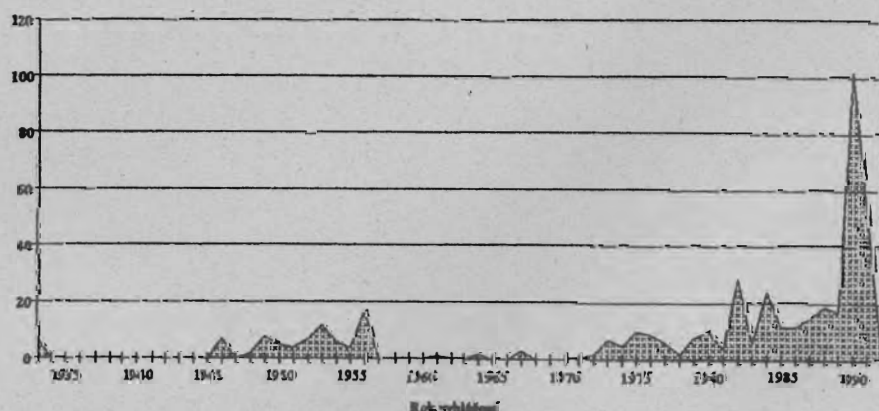
V druhém grafu doplňujeme předchozí informace. Jedná se o součtový graf, vyjadřující celkový počet chráněných území v jednotlivých letech.

Nabízí se otázka, jaký bude další vývoj ve

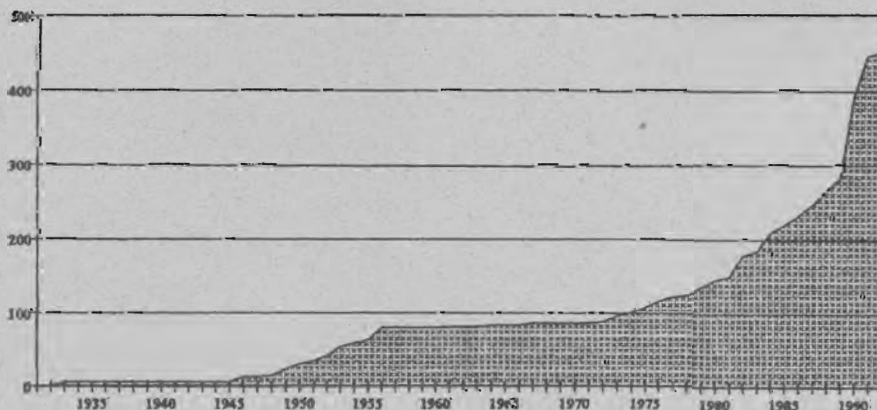
vyhlášení zvláště chráněných území v následujících letech. Roky 1992 a 1993 naznačují, že budou vyhlášována další chráněná území v kategorii přírodní rezervace a památka, ale v menším počtu. Podle našeho názoru existuje ještě řada území, která si zaslouží legislativní ochranu. Řada návrhů je předložena - např. Slanisko Dobré pole a Novosedly, kde OÚ Břeclav zahájil řízení. Zcela ojedinělá je situace na okrese Znojmo. To však bude tématem našeho příspěvku v příštím čísle Veroniky, který se bude týkat stavu vyhlášení chráněných území v jednotlivých okresech regionu.

Vladimír Lázníčka
Eva Smejkalová
Stanislav Koukal

Graf č. 1: Počet MZCHÚ, vyhlášených v jednotlivých letech 1933-1992

Graf č. 2: Stav vyhlášené MZCHÚ v letech 1933-1992

Dva rozhovory z Ekofilmu

Hlavní je poznat dobro

Odpovídá ředitel festivalu Ekofilm '93 Bedřich Moldan

Už jste někdy natočil nějaký ekologický film?
Já sám jsem samozřejmě žádný nenatočil, protože, jak říkal Švejk, nemám fotoaparát.

A kdybyste měl, o čem byste točil?

S tímto žánrem jsem se již mnohokrát setkal jako odborný poradce, také jsem se podílel na vytváření scénářů. Ze svého pedagogického hlediska mám takovou představu, že když se lidé o problémech životního prostředí něco dovědí, měli by se podle toho chovat. V tom jsem platonik. Platón taky tvrdil, že hlavní je dobro poznat a pak už není problém chovat se správně. Sdílet něco lidem takovou formou, aby to bylo zajímavé, aby je to nenudilo, a přitom to bylo přesné, to je strašně obtížné. Film je především ke koukání a mě vždycky trápilo, že přebírá spoustu sdělení, která nejsou důležitá. Jindy filmový tvůrce podlehne specifickým zákonům filmu a rozvádí linie, které slibují být dramatické, aby v tom byl nějaký vtip a pointa. Když se někomu povede tohle všechno smířit dohromady, tak ho obdivuji.

Když jste se jako poradce účastnil psaní scénáře, stalo se vám, že jste jej pak ve filmu nepoznali?

Měl jsem mnoho scénářů k dispozici a je pravda, že na některé jsem poněkud zírál... Bylo to něco jiného, než jsem si představoval, ale nakonec jsem pochopil, že problém není možné filmově jinak sdělit z důvodů naprosté nezáživnosti.

Kolikrát jste byl na festivalu?

Myslím, že ani nebyl ročník, kdy jsem tady vůbec nebyl.

Na jakou oblast životního prostředí byste kladl důraz, kdybyste měl kameru?

Než se film vytvoří, tak to nějakou dobu trvá. Trvá taky, než se dostane na Ekofilm. Také tvůrci musí problém pochopit a zažít, takže film není úplně aktuální reflexe horkých témat. Musíme brát ohledy, které jsou živé určitou dobu. Dnes žijeme strašně rychle, transformace v České republice probíhá nejrychleji ze všech postkomunistických zemí. To znamená přeměnu celé struktury ekonomiky, průmyslu, zemědělství... Myslím, že tohle je vzácná příležitost chyť světové trendy, kdy se průmyslová sféra snaží zazelenat.

Příklady dobrých řešení by se mohly vtipně zachytit.

Na rozdíl od přírody či zemědělské krajiny poněkud opomíjíme ekologii města. V nich by nám mohla vyrůst nová Gabčíkova...

Věci by se mělo věnovat více pozornosti, výstavba měst je komplexní a složitá, musí do ní mluvit spousta oborů. Myslím, že z tohoto hlediska je vtipné, že výbor českého parlamentu spojil urbanismus a regionální rozvoj. O problémy měst by se měli starat architekti, kteří sami o sobě hlásají, že jejich disciplína je integrující a že jejich doménou je tvorba. Ale kdyby oni hledisko té Tvorby s velkým „T“ opustili a byli trochu skromnější a pokornější, připustili by, že nejsou všemocnými tvůrci a že si musí všimnout určitých zákonitostí, které pracují bez jejich vůle. Měli by pochopit, jak fungují. Chyba je asi v architektech samotných, kteří si sednou v nějakém vznešeném grémium a nějak rozhodnou, ne v těch ostatních, kteří je dost pečlivě nposlouchají.

Slíbují si strašně moc

Odpovídá František Bendz, ministr životního prostředí

Jste na podobném festivalu poprvé?

Byl jsem již dvakrát nebo třikrát před osmi lety.

Co si od Ekofilmu slibujete?

Slíbují si strašně moc, vstupujeme do nové etapy, hledáme, jak sjednotit ekonomiku s ekologií na principu, který by neměl být kompromisem. Ve fázi hledání je poněkud méně nejdůležitější, ale je to specifický problém, překonání posunu a deformace hodnot, které posílila všechny kategorie života. V době, kdy vznikaly chvalyhodné ekologické projekty ochrany přírody, jako národní parky, režim se tím chlubil, ale na druhé straně se likvidovaly severní Čechy. Bylo to po-krytectví, ochrana životního prostředí sloužila k zastření podstaty toho režimu, který nepovažoval otázku zdraví za podstatnou. Naším úkolem je navrácení smyslu těmto hodnotám, aby ochrana přírody nebyla oddělenou kategorií, ale součástí integrovaného systému.

Říká se však, že příliš nevěříte na ekologickou výchovu. Myslíte, že dospělí jsou ekologicky nevychovatelní?

Na ekologickou výchovu věřím, ale v jiné podobě, než byla chápána. Věřím v působení velmi kvalitních informací, které ale nemáme a veřejnost na ně není zvyklá. Proto si nemůžeme tvořit své soudy. Teprve za kvalitní informací jde ekologická výchova, ale neměla by být, jak je tomu dosud, pouze její interpretací. Výchova je hledáním určitých metod, nástrojů chování a řešení, ale cítil jsem, že by měla jít na kořen myšlení. Naši šanci nevidím v tom, že poznáme mechanismy a principy, ale že budeme působit na budování odpovědnosti, zasazení problematiky do systému morálky. Já jsem si nerozuměl s těmi, kteří mluví o ekologické výchově v otázce její hloubky a rozsahu. Ale každá výchova má své riziko. Když se šíří souvislosti z výchovy vytráčí, můžeme vytvářet falešnou iluzi, že děláme dobře, ve skutečnosti to však může být zbytečná práce. Technika plánovaného rodičovství nevytvoří rodinné klima a skutečnou rodinu, tak jako ekonomika rodiny sama o sobě není zárukou, že rodina plní základní funkce. Tak ani znalost toho, co škodí životnímu prostředí a jak se máme chovat, bez toho, aby se spojila s vědomím a přirozeným chápáním toho, že jsou to dary, abychom je mohli předávat, bez toho je ekonomika sterilní.

Zamířme do jiné oblasti. Ochraňme přírodu se věnujeme, všimáme si také obnovy vesnice. Životnímu prostředí měst se však vyhýbáme natolik, že je o víkendech opouštíme. A ve městech zatím řádí stavbaři. Nestavějí o překot, často na úkor památek?

Funkce našich orgánů státní správy se bude měnit, již nejsme centrálně plánovanou společností, všechno je v rukou obcí, my jim dáváme pouze pravidla, která jsou až příliš detailní. Mají se využívat a máme své nástroje, jak můžeme chování stavitelů kontrolovat. Do této oblasti by ministerstvo zasahovat nemělo.

Pavla Hobstová

Psáno pro Zpravodaj Ekofilmu a Veroniku

únor - srpen 1993

Vážení čtenáři, ti z vás, kteří čtou Veroniku pravidelně, si jistě všimli, že zatímco v čísle 1/93 jsme zařadili novou rubriku „Kronika“, v čísle minulém tato rubrika chyběla. Příčinou nezařazení již připravené rubriky byla chyba v redakční práci, za kterou se vám omlouváme a přehled událostí, které nás zaujaly, tentokrát otiskujeme zpětně za celý uplynulý půlrok.

Redakce

od 10.2. - katastrofální inverze v severních Čechách

13. 2. - kolokvium o ekologických problémech jižní Moravy, pořádané Hnutím za samosprávnou demokracii - společností pro Moravu a Slezsko

19.2. - Úřad městské části Brno-střed vydal kladné územní rozhodnutí ve věci Zemanovy kavárny

8.3. - brněnský rozhlas poprvé vysílal o Zemanově kavárně

10.3. - vláda České republiky schválila dostavbu jaderné elektrárny Temelín. Osmnáct ministrů hlasovalo pro, jeden (ministr životního prostředí František Benda) se zdržel hlasování.

3.-4.4. - valná hromada Zeleného kruhu zasedala na Helfštýně

14.4. - ředitel Dolů Hlubina Litvínov Zdeněk Stružka sdělil, že pro jeho podnik je jedinou přijatelnou variantou sporu o obec Libkovic konečná likvidace obce a úplné vytěžení uhelných zásob pod obcí.

16.4. - Děti Země v Brně vyhlásily výsledky soutěže „Ropák 93“

22.4. - Den Země

24.4. - demonstrace proti dostavbě jaderné elektrárny Temelín se konala ve Křtěnově u Temelína

konec dubna - začátek května - ozónová díra nad střední Evropou dosáhla takových rozměrů, že se o ní odhodlala zmínit i česká televize. Úbytek ozónu dosáhl kolem 20%.

30.4.-1.5. - proběhlo obecní referendum v Boršicích na Uherskohradištsku, v němž se občané vyjadřovali k záměru postavit v této obci spalovnu nebezpečných odpadů. Hlasování těsným poměrem hlasů vyznělo v neprospěch spalovny, podle zákona však referendum nikoho k ničemu nezavazuje a rozhodující je hlasování v zastupitelstvu.

1.5. - návštěva sekretáře ústředí Ramsarské konvence Michaela Smarta v pralese Soutok

3.5. - jednání ČSOP a Strany Zelených v Brně o programu pro Brno

- po dvouapůlměsíční přestávce se opět začalo bourat v Libkovicích.

4.5. - podruhé od prosince 1992 zasáhla policie proti obráncům severočeských Libkovic

14.5. - ministr Dlouhý odvolal z funkce ředitele Dolů Hlubina Litvínov Zdeňka Stružku v souvislosti s Libkovicemi. Jeho nástupce Ladislav Funiok krátce nato sdělil, že je „odhodlán k urychlené likvidaci Libkovic“.

- České energetické závody a firma Westinghouse podepsaly dva kontrakty na dodávku ří-

dícho systému a paliva pro jadernou elektrárnu Temelín

- Magistrát města Brna zamítl odvolání ČSOP, regionálního sdružení v Brně, proti stavbě Zemanovy kavárny a v plném rozsahu potvrdil územní rozhodnutí z 19.2.

18.5. - porota amerického obchodního soudu prohlásila společnost Westinghouse za nevinnou ve všech bodech obžaloby v jejím sporu s Filipínskou republikou

19.5 - Poslanecká sněmovna přijala novelu zákona na ochranu zvířat proti týrání.

22.5. - v CHKO Moravský kras byla trvale uzavřena silnice k Púnekvým jeskyním. Automobilovou dopravu nahradily ekologické silniční vlaky

10.6. - na Bruntálsku byl potvrzen výskyt medvěda hnědého

- v brněnském Dietrichsteinském paláci proběhlo veřejné hádání mezi Hnutím DUHA a Mladými konzervativci

24.6. - delegáti ekologických sdružení z povodí řeky Moravy se ve Slovacké Bude v Uherském Hradišti dohodli na vytvoření zastřešující organizace s názvem Unie pro řeku Moravu

červenec - proběhl protijaderný tábor Hnutí DUHA v jihočeské vsi Zálší poblíž Temelína

- všechny významnější deníky a časopisy se zabývaly ničením krajiny na Karvinsku v důsledku těžby uhlí

8.7. - Poslanecká sněmovna ČR přijala zákon o zákazu výroby, užívání a dovozu ozón ničících látek

24.7. - ostravský rozhlas vysílal polemiku k tématu kanál D-O-L. V triku plavby vystupoval i exministr Petr Miler. Ekologická hlediska obhajovali Pavel Šimek a Miroslav Kundrata

3. až 13.8. - ve Vlárském průmysku proběhl 3. ročník kurzu angličtiny pro ekology pořádaný Veronikou a Nadačí Jana Husa

24.8. - v Dietrichštejnském paláci byla zahájena výstava „Proč kvete brněnská přehrada?“, připravená Moravským zemským muzeem a Veronikou.

1.9. - brněnské zastupitelstvo jednalo o případu Zemanovy kavárny. Rozhodnutí městské rady z listopadu 1992 o umístění této stavby v parku se nepodařilo revokovat pro malou účast poslanců.

5.9. - slavnostně otevřeno brněnské Centrum experimentálního divadla.

Desná - revitalizace

Revitalizovat - dnes poměrně často používané slovo - znamená v překladu oživovat, uvádět znovu do života. V naší intenzivně využívané krajině je toho k ožívání mnoho. Není proto divu, že krátce po vzniku ministerstva životního prostředí bylo rozhodnuto věnovat pozornost oživení našich polomrt-

vých toků, počínaje prameny a řekami a jejich údolními nivami konče. Od dobrého úmyslu může však být jen krůček ke špatné realizaci. Nepřekvapuje mě, že se návrhy na revitalizaci začali zabývat stejní lidé, kteří dříve zakleli toky do betonových krunýřů, nebo je přehradili mnohdy nesmyslnými hrázemi. Víím, že z pytláka může být nejlepší hajný. Překvapuje mě ale, že někteří nepochopili, nebo nechtěli pochopit, o co jde.

Toky mají své zákonitosti a pokud jsou uvázány na obojku navigacími a hrázemi, snaží se z něho dostat. Podpořit je v této snaze je hlavním smyslem revitalizace.

Toky společně s doprovodnou zelení jsou nejpůvodnějšími a často nejpřirozenějšími biokoridory v naší krajině. Zachovat i tuto funkci je smyslem revitalizace.

Řeky mají obrovskou samočisticí schopnost. Dokážou se vyrovnat i s velkým znečištěním např. organickými látkami, pokud je jim dovoleno rozvinout své schopnosti. Svobodný člověk pracuje líp než otrok, svobodná řeka líp než zotročená. Dát řekám i tuhle šanci je smyslem revitalizace.

Přihodilo se mi být jmenován členem regionální revitalizační komise při povodí Moravy. Komise schvaluje všechny projekty, jejichž předkladatelé se ucházejí o příspěvek z revitalizačního fondu. Poptávka po příspěvcích vysoce překračuje finanční možnosti. Projekty jsou různé, někteří chtějí na vědecké průzkumy takového rozsahu, že by si na ně netrouflo ani vědecké centrum ES, jiní chtějí pár korun na rekonstrukci strouhy. Někteří však chtějí peníze i na to, co se ještě včera vydávalo za regulaci toku. Nevěříte? Uvedu příklad. Řeka Desná, kterou v horním toku potkaly negativní úpravy, se pod Šumperkem spokojeně rozlévá v četných meandrech, člověk by řekl, že si řeka vrní. Koncem osmdesátých let byl však zpracován projekt na její ohrázování i v těchto místech. Projekt získal dokonce druhé místo v soutěži „Hledáme dokonalé projekty“. Tehdy snad oprávněně. V rámci regulací toků, které se běžně prováděly, patřil k těm „ohleduplnějším“ vůči přírodě. Přece jen by to však byl obojek, i když sametový. Projekt byl připraven, ke startu chyběly jenom peníze. Naštěstí stát v hodině dvanácté přestal dotovat regulace řek. A tak se nyní tento projekt objevil na stole před komisí jako projekt revitalizační. Naštěstí neuspěl. Byla by to taková „desná“ revitalizace.

mov

Zemanova kavárna

Ve středu 1. září se dostala na pořad jednání brněnského městského zastupitelstva Zemanova kavárna. Měl se tím napravit jeden z legislativních prohřešků, o který se opíral nesouhlas Regionálního sdružení ČSOP v Brně s lokalizací kavárny v parku na Kolišti. Zastupitelstvo se obraceje s tímto záměrem a jeho širšími souvislostmi bohužel až v době, kdy bylo vydáno územní rozhodnutí a na stovkách magistrátních úřadů leží žádost o stavební povolení.

V době jednání je ze 60 přítomno 36 poslanců. V sále je však navíc přinejmenším stejný počet zastupců ekologických iniciativ a veřejnosti. Navrhovatelé bodu jednání Václav Mencl a Václav Čermák požadovali, aby se na umístění repliky slavné funkcionalistické stavby vypsalo nové výběrové řízení. Nato se rozvinula vcelku věcná diskuse, v níž bylo řečeno téměř vše. Až na maličkost. Na dotaz jedné z poslankyň (zvláště, že se nakonec zdržela hlasování), jaké jsou vlastně podmínky smlouvy s investorem, nedokázal nikdo odpovědět. Všechno nasvědčuje tomu, že první porevoluční stavební parcela na velmi lukrativním místě v centrálním parku byla pronajata firmě Šperlík za podmínek pro město velmi nevýhodných. Když už odhlédneme od likvidace parkové plochy.

Budíž řečeno ke cti zastupitelstva, že jeho většina tentokrát překlenula stranické závazky (spíše však šlo o pro některé okrajovou záležitost) a podle toho vypadalo hlasování. Podporu vypsání nové lokalizační studie vyjádřilo 28 poslanců, zbylých 8 se zdrželo hlasování. Chyběly tedy pouze 3 hlasy!

Proč však otázka nezněla jinak: „Kdo souhlasí, aby kavárna byla umístěna na tak kontroverzním místě?“ Výsledek hlasování říká, mírně nadneseno, že nikdo. Přesto se má stavět? Proti vůli zastupitelstva?

mik

Zelená tentokrát nevadí?

Od 24. srpna do 15. října 1993 je v Dietrichštejnské paláci otevřena výstava, z níž vypal náš stejnojmenný blávný článek: *Proč kvete brněnská přehrada?* Pro brněnskou veřejnost ji připravilo Moravské zemské muzeum ve spolupráci s ekologickým poradcem VERONIKOU.

Zatímco na emisáři panovala při tradiční cimbálové mrtvici bez cimbálu velká pohoda, nastal v zákluslém poprask, který na svých bedrech nejvíce pocítila *spiritus agens* celé akce, RNDr. Olga Šikácelová. Novináře totiž z celé výstavy nejvíce zajímal odstavec o toxinech, které sinice produkují a které se z vody jen velmi těžce odstraňují – podle toho také vypadaly úvahy.

Mírně řečeno zajímavá byla reakce magistrátu a Brněnských vědenců a kanalizací. Vlaste vědomé zprávy o tom, že testy na toxiny se po úpravě vody v Pisárkách provádějí tehdy a tehdy a výsledek posledního rozboru z kritického období je ten a ten, vyrukovali s tím, že autoři a noviny šíří poplašnou zprávu. (Testy na toxiny se totiž prováděly nedávno, protože rozborů jsou drahé, takže by možná stihlo za to případ u soudu roznáznout.)

mik

Biopotraviny mají označení

Pro označení kontrolované bioprodukce z ekologického (organického, alternativního apod.) zemědělství se od roku 1993 platí nová tato jediná ochranná známka. Je udělována na základě certifikačního listu – osvědčení o původu – a je součástí kontrolního procesu, kterým musí projít každý seriální podnik. Certifikační kontrolou je pověřena

firma K.O.Z. (Kontrola organického zemědělství). Znamka bude mít několik verzí, např. text může být doplněn o údaje – přechodné období, import apod. Základní barevné provedení známky je kombinace tmavé a světlé zelené. Znamku garantuje Ministerstvo zemědělství ČR a její existence je vyvrcholením několikaletých snah svazů producentů biopotravin Naturvita Třebíč, PRO-BÍO Šumperk, Alternativní Velké Blatce a Libera Praha o sjednocení a jednotnou prezentaci bioproduktů na veřejnosti. Fungující kontrolní systém a ochranná známka jsou předpokladem pro zapojení naší země do evropského systému v souladu s nařízením rady ES 2092/91 a směrnicí IFOAM (Mezinárodní federace hnutí ekologického zemědělství). Další informace lze získat na adrese: ing. M. Burian, Kotlářská 51, 602 00 BRNO, tel. 41 32 12 78 kč. 277, 273.

red

Projekt „Spolupráce pro životní prostředí“ pro střední Evropu

Tento projekt vznikl v polovině roku 1991 z iniciativy nadace German Marshall Fund USA, která ho spravuje, a je nezávislý na vládě i na politických úřadech.

Projekt byl původně koncipován na období tří let, tj. do června 1994. Na zasedání představitelů zúčastněných institucí, které se konalo v červenci t. r. v Budapešti (obdobně programy fungují v Maďarsku a Polsku) se rozhodlo o prodloužení jeho trvání o další tři roky, tj. do června 1997. Projekty je možné proto předkládat až do podzimu 1996.

Země ve střední Evropě uspořádání věly k rozdělení nadace na dvě zcela samostatné části – českou a slovenskou. Zúčastnilo se rovněž personální obsazení nadace – od července 1993 se zastupcem Partnershipu pro Českou republiku stal pan Ivan Šušterčík, pro Slovenskou republiku pan Juraj Mešák. Česká kancelář pracuje od začátku července 1993 na adrese: Environmental Partnership, Bělohorská 3, 110 00 Praha 1 (tel. + fax: 232 43 17), slovenská na adrese: Environmental Partnership, Štefánická 30, 974 00 Banská Bystrica (tel.: (048) 23 42 24, fax: (048) 23 42 20).

Cílem projektu je poskytnout finanční, technickou a organizační pomoc, která by přispěla k řešení problémů životního prostředí a napomohla vytvoření strategie trvale udržitelného rozvoje. Tato pomoc se poskytuje nevládním organizacím, a dále místním a národním úřadům.

Překlad typů projektů, které Partnership podporuje:

- rozemská nevládní organizace potřebuje přijmout záměrný plán pro rozdělení jejího programu
- nevládní organizace potřebuje poradit, jak rozšířit svoji členskou základnu, jak získat prostředky od členů, nadací, členů, vlády apod.
- nevládní organizace potřebuje získat prostředky na personál, cestovné a monitorovací zařízení na řídící

- místní úřad připravuje osvětovou akci o opatřeních na zlepšení životního prostředí
- místní úřad potřebuje odborné rady při výběru hospodářské a životního prostředí nenarušující čistoty odpadních vod
- nevládní organizace či místní úřad chtějí spojit místní ekologické aktivisty, místní úřady, firmy a další subjekty pro vytvoření regionální energetické koncepce.

Partnership nemůže podporovat politické organizace, kandidáty při volbách, církevní instituce, výdělečné organizace. Nemůže rovněž financovat ekologickou výzkum klasického typu, ochranu druhů, stipendia na vysokých školách, vědecký výzkum, stavbu, rekonstrukci a nákup budov či kanceláří, požadavky organizací z jiného regionu.

Partnership může poskytnout organizační, resp. technickou pomoc nebo finanční příspěvek do výše 8000 USD. Žádosti o příspěvek do 2000 USD může, se souhlasem alespoň tří členů Poradního výboru (schází se 4-5krát ročně, rozhoduje o udělování příspěvků a doporučuje zaměřenosti činnosti, Partnershipu) udělit přímo zastupce projektů. Žádosti nad 2000 USD musí odsouhlasit jak Poradní výbor, tak i German Marshall Fund. Příspěvky se udělují na období jednoho roku, v určitých případech je možné je získat i v dalších letech. Podrobnější informace o tom, jak žádat o příspěvek nebo technickou pomoc, o struktuře žádosti, požadavcích na projekt apod. získáte na adrese české, resp. slovenské kanceláře Partnershipu.

al

Výsledky z Olšavy

Veronika připravuje oběti publikaci a metodický filmový dokument z živého semináře k otázkám vztahu mezi kvalitou vody v tocích a způsobem hospodaření na příkladu černého toku Olšavy. Z krátkého, odborně velmi dobře obsazeného semináře a z dodatečných průzkumů v terénu vznikl velice zajímavý odborný materiál pro revitalizaci tohoto potoka. Rozšířit životního prostředí Olšavy a území k ní příslušného, ale také další obecní úřady v povodí ho jistě dobře využijí.

Výsledky hydrobiologických i chemických rozborů srovnávací akce, jak velká je samozřejmě schopnost horních toků v přirozeném stavu. Většina z nich dokázala odolat znečištění z malých obcí na úseku kratším než dva kilometry.

Velkou pozornost bude třeba věnovat tomu, aby pokles zemědělského znečištění, daný krátkým zemědělstvím, nebyl nahrazen zvýšeným zatížením komunálním, zejména v souvislosti s provozováním silně účinných prací v prostředí.

Jak publikace, tak film budou připraveny k distribuci ještě před vánocemi. Můžete si je na adrese Veroniky objednat.

mik

Název naší nové rubriky může připomínat dnešní záplavu módních časopisů, v nichž otázka moderního, či lépe módního životního stylu nemůže chybět. Být „in“, toť požadavek doby! Pro ekology a ochránce přírody věc zdánlivě odtaziť, ba přímo nepřijatelná. Avšak jen zdánlivě: ze všech stran dostáváme signály, že i pro naše čtenáře je otázka životního stylu aktuální. Jak žít, abychom neubližovali přírodě? Některé nápady jsou jasné na první pohled (například odvázet starý papír do sběru), v jiných oblastech je to složitější. Často se nám pak jako jediná ekologická cesta jeví návrat ke způsobu života pračlověka Janečka. Jak neškodit přírodě a zároveň nechodit špinavý a otrhaný? Jak nahradit pero na jedno použití perem plnicím a nevypadat jako hlupák, věčně upatlaný od inkoustu? Řešení skoro vždy existují, někdy jsou známa, jindy méně. Ekologie drobná, každodenní, domácí atakdále jistě není lék na všechno. Určitě však není jedno, jak se jako spotřebitelé chováme - ať už proto, že se tak podlíme na „hlasování prostřednictvím trhu“, nebo pro naše vlastní svědomí. Dnes přinášíme první skromné rady pro každého, kdo má doma chladničku nebo sporák, převzaté ze slovenského časopisu *Ochrana přírody*. Časem bychom - především s využitím bohatých zkušeností Ekologické poradny Veronika - chtěli pokrýt všechny významnější oblasti našeho všedního života a zároveň zprostředkovávat i výměnu nápadů našich spolupracovníků a čtenářů. Máte-li tedy zajímavé nápady, napište nám! I na vás bude záležet, jak si tato rubrika v budoucnu povede.

Chladnička

Při správném zacházení s chladničkou se dá ušetřit až 20% energie. U mrazničky je toto číslo ještě vyšší - 35%. Chladnička by měla stát v chladné místnosti: jeden stupeň teploty navíc znamená o 6% větší příkon energie. Chladničku neobstavujeme nábytkem, aby zadní stěna mohla větrat. Dveře otvírejte až když víte, co vlastně chcete vytáhnout. Kdo přemýšlí o večeri před otevřenou ledničkou, naplní ji teplým vzduchem zvenčí, který pak musí chladicí agregát znovu ochladit na původní teplotu. Pro úspory energie má velký význam i rozmrazování a odstraňování námrazy - její 2 mm na výparníku znamená spotřebu vyšší o 16 %, jeden centimetr zvyšuje spotřebu až o 75 %.

Sporák

Při vaření na elektrickém sporáku používáme hrnce s rovným dnem - přilehnou lépe k ploténce. Hrnec by neměl mít průměr menší, než je průměr ploténky pod ním - raději větší. Troubu přehřívát jen ve skutečně nutných případech a během pečení otevírat co nejméně, aby se nepřerušoval proces pečení a neunikalo teplo. Při vaření v kvalitním smaltovaném nádobí můžete jídlo odstavit už 5-10 minut před dovařením. Vyplatí se používat tlakový hrnec. U jídla s dlouhou dobou vaření ušetří 50% energie a 50-80% času, u jídel, která vaříme kratší dobu, 30-40% energie a až 60% času.

*

Bezplatné poradenství všem, kdo hledají výrobky a služby zlepšující životní prostředí, poskytuje staroboleslavská ZO ČSOP ve spolupráci s českým a slovenským informačním střediskem pro životní prostředí REK. Na telefonním čísle 0202/ 3814 je každé pondělí od 9.00 do 15.00 hodin možno klást otázky typu: Jaké čistírny odpadních vod se hodí pro rodinné domky či restaurace? Jaké jsou na trhu kontejnery na třídění odpadů? Jak zlepšovat vzduch v místnosti nebo dílně? Jaké se prodávají tepelné izolace? Kdo vyrábí sluneční kolektory? Kde existují speciální poradenské či projekční firmy? A další podobné. V databázích REK je uloženo na 4500 informací o těchto výrobcích a službách. Jednotlivé dotazy v rozsahu základní databáze jsou zodpovídaný ihned, a tudíž zdarma. Kde na zodpovězení nestačí vyhledání v základním souboru, tam lze otázku položit na stejné číslo faxem. V tom případě odpověď zpracuje informační středisko REK - a odešle ji písemně, ovšem už za poplatek odpovídající náročnosti s tím spojené práce. Služba bude pravděpodobně zajímat jak jednotlivé občany, tak různé podnikové ekology, pracovníky obecních a okresních úřadů a další zájemce. Je současně ukázkou účinně využití civičské služby.

Poradci v Lucemburku

V polovině září (15.-17.) proběhne v Lucemburku 3. evropský seminář ekologických poradců, tentokrát s mottem „Ekologické poradenství a jeho partneři“. Jeho pořadatelem je Evropská asociace ekologických poradců, spolek založený v roce 1991, jehož členem je z České republiky Ekologická poradna Veronika, a to až do doby, než vznikne nějaké české sdružení ekologických poradců. Pořadatelé předpokládají účast asi tří set ekologických poradců ze 16 zemí Evropy, přičemž účast zájemců ze zemí střední a východní Evropy, a tedy i od nás, závisí na štedrosti sponzorů a na výši podpory Evropských společenství. Nicméně doufáme, že alespoň pět zástupců České republiky a Slovenska se do Lucemburku vypraví. Očekáváme, že seminář poskytne široké fórum pro diskuse, výměnu informací i navázání spolupráce mezi ekologickými poradci, jak z nevládních organizací, tak i z obcí a jejich partnery z průmyslu, politiky a dalších sfér. Tematicky je seminář zaměřen zejména na problémy spotřeby energie v obcích a městech - součástí fóra „Ochrana klimatu na komunální úrovni“ je i návštěva Saarbrückenu, města, které v Riu získalo ocenění za svůj přístup k zásobování energií. S tímto tématem úzce souvisí i další navržené téma - ekologické stavění a bydlení, jakož i navazující 6. lucemburský ekoveletrh nazvaný „Stavění a energie“ (17.-19. září). Ani náplň dalších pracovních skupin nebude nezajímavá - odpady, ekologie v kanceláři, a řada témat všeobecných - ekologický audit, jeden svět, ... Pro nás bude jeden z vrcholů jistě představovat i kulatý stůl věnovaný problematice praní a čištění. K několika hodinové diskusi se sejdou zástupci výrobců, kritických expertů, ekologických poradců i organizací spotřebitelů, aby si vyměnili názory na možnosti tzv. ekologického čištění, na rozdíly v technologických používaných v Západní a Východní Evropě, na reklamní strategie i označování ekologických výrobků. Všechny materiály související s přípravou semináře a po jeho skončení i s jeho průběhem jsou k dispozici v Ekologické poradně Veronika.

(Y)

Omluva

Ve Veronice číslo 1/1993 jsme se na straně 29 v článku „Teplotní nároky“ na jihozápadní Moravě dopustili politováníhodné chyby, když jsme namísto známku hvězdičku kartouzku omyllem zařadili fotografii jiného zástupce této rodiny - hvězdičky Lumničkovy (dianthus lumničkovy). Hvězdička Lumničková se navíc ani na západomoravských vřesovištích nevyskytuje. Autorem článku Milan Chytrýma i všem čtenářům se redakce omlouvá.

Kalendář veletrhů a výstav Výstaviště BVV Brno

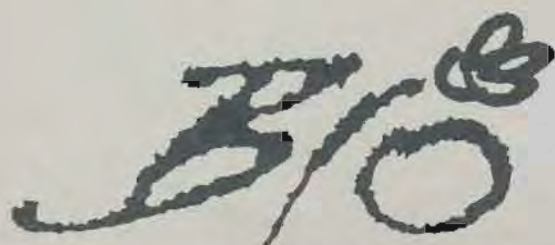
'94

GO '94 - mezinárodní veletrh cestovního ruchu ..	13. - 16.1.
REGIONTOUR '94 - výstava investičních možností regionů	13. - 16.1.
INSPOORT '94 - mezinárodní veletrh sportovního zboží	13. - 16.1.
KABO - veletrh obuvi a koženého zboží, kolekce podzim-zima '94	25. - 27.1.
EMBAX-PRINT - mezinárodní veletrh obalové a tiskářské techniky rozšířený nově o obor reprografie	7. - 11.2.
INTECO - mezinárodní veletrh zařízení pro obchod, hotely a veřejné stravování	7. - 11.2.
INTRAMA - mezinárodní veletrh manipulační a skladovací techniky	7. - 11.2.
SALIMA - mezinárodní potravinářský veletrh	6. - 10.3.
PIVEX - mezinárodní veletrh pivovarnictví a sladovnictví	6. - 10.3.
VINEX - mezinárodní vinařský veletrh	6. - 10.3.
FIBEX - mezinárodní finanční, investiční a bankovní veletrh	22. - 25.3.
M+K - MARKETING+KOMUNIKACE A DESIGN mezinárodní veletrh marketingových, propagačních služeb a designu	22. - 25.3.
URBIS - mezinárodní veletrh dodavatelů techniky a služeb pro územní místní správy	22. - 25.3.
Mezinárodní specializované veletrhy spotřebního zboží AUVI, DOMO, HOGA, STYL a X-ART:	
AUVI - mezinárodní veletrh spotřební elektroniky	10. - 14.4.
DOMO - mezinárodní veletrh nábytku, bytových doplňků, potřeb pro domácnost a stavebnin	10. - 14.4.
HOGA - mezinárodní veletrh potřeb pro hobby, sport a volný čas	10. - 14.4.
STYL - mezinárodní veletrh odívání, obuvi, kosmetiky a doplňků	10. - 14.4.
X-ART - mezinárodní veletrh kancelářského vybavení, hraček a dárkového zboží	10. - 14.4.
FAIR FASHION - mezinárodní veletržní přehlídka módy	10. - 14.4.
TECHAGRO - mezinárodní veletrh zemědělské a lesnické techniky	26. - 30.4.
KONTRAKTAČNÍ A PRODEJNÍ VÝSTAVY BRNO 1994	19. - 26.5.

ENERGO BRNO '94 - mezinárodní výstava energeticky úsporných zařízení	19. - 23.5.
IDET '94 - mezinárodní výstava vojenské techniky (odborné dny: 2. - 3.6.)	1. - 4.6.
AUTOTEC '94 - AUTOSALON - TRUCK BRNO - mezinárodní autosalon nákladních a užitkových vozidel, příslušenství a servisní techniky	18. - 23.6.
(odborný den: 17.6.)	
KABO - Veletrh obuvi a kožené galanterie, kolekce jaro-léto '95	21. - 23.6.
INTERCANIS - mezinárodní výstava psů	2. - 3.7.
MEZINÁRODNÍ STROJÍRENSKÝ VELETRH	14. - 20.9.
STYL - FASHION POINT - mezinárodní veletrh odívání, obuvi, kosmetiky a doplňků	4. - 7.10.
MEFA - mezinárodní veletrh zdravotnické techniky a farmacie	5. - 8.10.
REHAPROTEX - mezinárodní výstava rehabilitačních, kompenzačních, protetických a ortopedických pomůcek	5. - 8.10.
INVEX-COMPUTER - mezinárodní výstava pro software, hardware, kancelářské vybavení a telekomunikace	18. - 22.10.
ENVIBRNO - mezinárodní výstava techniky pro tvorbu a ochranu životního prostředí	8. - 11.11.
SIMET - mezinárodní výstava technického vybavení pro řemeslníky	8. - 11.11.
WELDING - ROBOT - mezinárodní výstava svářecí techniky a průmyslových robotů	8. - 11.11.
WOOD - TEC - mezinárodní výstava dřevozpracujících strojů a zařízení	8. - 11.11.
MARKET - VTNZ - výstavní trhy nevyužitých zásob	9. - 13.12.
VÁNOČNÍ TRHY	9. - 18.12.

Změny nejsou vyloučeny

Brněnské veletrhy a výstavy a.s.
pošt. příhr. 491
Výstaviště 1
660 91 Brno
Telefon: (05) 4115 1111
Telex : 62239 bvv c
Telefax: (05) 4115-3070, 3059, 3058, 3060, 3061, 3062,
3044, 2928, 3051, 3081, 3079

či nebýt?

Cítíme odpovědnost za svou práci, za zdraví lidí a zdravé životní prostředí. Proto se zabýváme ekologickým zemědělstvím. Nepoužíváme žádné syntetické chemikálie, hnojiva, postřiky, hormonální přípravky, umělé chuti, barvy či konzervační látky. Netýráme zvířata. Snažíme se neznečišťovat životní prostředí a nečerpát neobnovitelné zdroje. Rádi Vás uvítáme na našich hospodářstvích, abychom se lépe vzájemně poznali. Přijďte k nám strávit svou dovolenou či víkend a ochutnejte bioprodukty. Od roku 1993 na prvních patnácti farem, od příštího roku na padesát míst. Informace Vám podá:

ECEAT
Ing. Michal Burian
Kotlářská 51
602 00 Brno
tel. 05/41 32 12 78 kl. 277, 273

**ECEAT promotes and integrates
sustainable tourism and ecological
agriculture**